ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΤΟΣ ΜΘ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1/15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1972 | ΑΡΙΘ. 3-4

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Α΄.

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

1. Μόνον ὁ γράφων τὰς κατωτέρω γραμμὰς προσωπικῶς εὐθύνεται διὰ τὰς ἐκφραζομένας ἀπόψεις, αἵτινες καὶ φέρουσιν οἴκοθεν προσωπικὸν χαρακτῆρα.᾿Εκφράζονται διὰ τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς ᾿Εκκλησίας, ὄχι μόνον λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης θέσεως τοῦ διευθύνοντος τὰ ᾿Εκκλησιαστικὰ Περιοδικά, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἀφορμὴ πρὸς ἀπὸ περιωπῆς εὐρυτέραν συζήτησιν ἐπὶ τῶν διὰ τῶν ἄρθρων θιγομένων θεμάτων. Διότι τὰ ἀκολουθοῦντα ἄρθρα γράφονται μὲν τῇ ἐγκρίσει τῆς ᾿Εποπτευούσης τὰ ᾿Εκκλησιαστικὰ Περιοδικὰ Σῆς Συνοδικῆς ᾿Επιτροπῆς, ἀλλὰ φέρουσιν, ὡς εἴπομεν, τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα τοῦ γράφοντος καὶ οὐδεμίαν εὐθύνην φέρει οὔτε ἡ Συνοδικὴ ᾿Εποπτεύουσα τοῦ Περιοδικοῦ ᾿Επιτροπή, οὔτε, πολλῷ ἧττον, ἡ ῾Ιερὰ Σύνοδος, ἡ ὁποία θὰ ἐκφέρῃ τὴν ἀπόφανσίν της μετὰ τὴν διὰ πολλῆς καὶ ἐμπεριστατωμένης συζητήσεως ὡρίμανσιν τῶν θεμάτων.

2. Αἱ ἐκτιθέμεναι ἀπόψεις εἶναι ἀπαύγασμα πείρας δεκάδων ἐτῶν συμμετοχῆς μου ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει.᾿Απὸ τῶν φοιτητικῶν μου ἔτι χρόνων, ἤτοι πρὸ 45ετίας σχεδόν, παρηκολούθησα τὰς ἑκάστοτε συζητήσεις περὶ συμμετοχῆς ἢ μὴ τῆς ἡμετέρας ᾿Εκκλησίας καὶ Θεολογίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Σήμερον δὲ διὰ τὴν συσσώρευσιν διορθοδόξων καὶ διεκκλησιαστικῶν προβλημάτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἐν συνεχεῖ ἀλλαγῇ, λόγῳ τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν ζυμώσεων ἢ καὶ ἀνακατατάξεων εὑρισκόμενον κόσμον, αἱ ᾿Εκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἠναγκασμέναι νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀπομόνωσιν, νὰ ἔλθουν εἰς ἐγγυτέρας μεταξύ των ἐπαφάς, εἰς ἀμοιβαίας συζητήσεις καὶ εἰς ἐν συνεννοήσει διατυπώσεις οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἰδίων ἐνδοεκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν προβλημάτων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπὶ τῶν μεθόδων καὶ μέσων ἀντιμετωπίσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἐφ' ὅλων τῶν πεδίων τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, κυμαινομένου μεταξὺ γνώσεως καὶ ἀγνωσίας ἢ πίστεως καὶ ἀθεοφοβίας!

*

3. ᾿Εντεῦθεν, τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς ἡμῶν ἢ μὴ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει καὶ ἡ συνέχισις τῶν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ᾿Εκκλησιῶν ἀρξαμένου διαλόγου, ἔλαβε παρ' ἡμῖν τὰ τελευταῖα ἔτη εὐρυτάτην διάδοσιν διά τε τοῦ καθ' ἡμέραν Τύπου, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ δι' ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων καὶ φυλλαδίων, ἐπιζητούντων νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τοῦ πλήθους ὑπό τινων μὲν θετικῶς, ὑπό τινων δὲ ἀρνητικῶς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐμφανίσουν, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολύ, τὸν «διάλογον» μετὰ τῶν ἄλλων ᾿Εκκλησιῶν, ὡς ἀπόκλισιν εἰς ἑτεροδοξίαν!

᾿Εθεωρήσαμεν λοιπὸν καθηκόντως ὑποχρέωσίν μας νὰ ἐκθέσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡρισμέ-

νας απόψεις προσωπικού χαρακτήρος. Πρόκειται δι' ειλικρινείς διατυπώσεις γνωμών, εξ ευλαβείας και αφοσιώσεως προς την Ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν πιστοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος οἰκοῦντας, τοὺς ζωηρῶς ἐνδιαφερομένους διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά μας πράγματα.

4. Γνωρίζομεν πόσον δυσχερὲς εἶναι τὸ νὰ θελήσῃ τις νὰ διαπραγματευθῇ θέματα ἐκκλησιαστικῆς καὶ θρησκευτικῆς σπουδαιότητος μεταξὺ ὁμοδόξων, ἀλλὰ διαφορετικῶν ἀντιλήψεων. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καθ' ὅλην τὴν διαδρομήν της, ἄχρι καὶ τῆς σήμερον, εἶναι ἀψευδὴς μάρτυς τοῦ εἰς τὴν φύσιν τοῦ Ἕλληνος ἐνυπάρχοντος καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐγγενοῦς φανατισμοῦ, μεθ' οὗ οἱ πάντες ἀντιμετωπίζομεν τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ προβλήματα, μάλιστα τὰ ἐπίκαιρα καὶ ζωτικὰ διά τε τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ διὰ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

5. Παρὰ ταῦτα, δέον νὰ φέρωμεν εἰς δημοσίαν συζήτησιν τὰ σύγχρονα καὶ φλέγοντα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε ἔχουν καταστῆ κοινὴ συνείδησις καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπὸ μέρους τῶν ὁμοδόξων καὶ ἀπὸ μέρους τῶν ἑτεροδόξων, δεδομένου μάλιστα ὅτι καὶ ὁ διεθνὴς ἔτι Τύπος, ὡς καὶ ἐπίσημα ὄργανα τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν, πολλάκις ἀσχολοῦνται μὲ τὰ προβλήματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰδικώτερον δὲ μὲ τὰ φλέγοντα θέματα, τὰ ἀφορῶντα εἴς τε τὸ Σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὰ λοιπὰ Ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα, τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν. Ἐξετάζουσι δὲ μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος τόσον τὰς μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σχέσεις, ὅσον καὶ τὴν θέσιν, ἣν ἑκάστη τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων λαμβάνει ἔναντι τῶν συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων.

6. Σκοπὸς τῶν ἄρθρων ἡμῶν εἶναι ἡ προσωπικὴ ἡμῶν συμβολὴ εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ καλοπροαιρέτου καὶ εὐσεβοῦς Ἑλληνορθοδόξου κοινοῦ καὶ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀπαιτουμένης ἑνότητος μεταξὺ πάντων τῶν καλῆς διαθέσεως, τῶν ἀγαπώντων τὴν Ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων, πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐν ἑνότητι τῶν δυσχερῶν πράγματι διεκκλησιαστικῶν προβλημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπικρεμαμένων διὰ τὴν ἑνότητα τῆς ὅλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κινδύνων. Σκοπὸς ἡμῶν ἑπομένως δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀντίρρησις πρὸς ἀντιθέτως φρονοῦντας οὔτε πολλῷ ἧττον ἡ πολεμικὴ καθ' οἱουδήτινος. Ὁμολογίαν πίστεως κάμνομεν πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς Ἕλληνας Ὀρθοδόξους, ἐν ἀφοσιώσει πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν μας καὶ ἐν ἀγάπῃ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους ἀδελφούς μας. Ἡ πίστις ὁμολογεῖται καὶ ἡ ὁμολογία διακηρύττεται, ἀσχέτως τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ ὑπὸ τοῦ δι' οἱουσδήποτε λόγους ἀντιθέτως φρονοῦντος.

*

7. Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ θίξωμεν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἄρθρων μας, συγκινοῦσι σήμερον τὸ πολὺ δημόσιον, ἀλλ' ἐντελῶς ἰδιαιτέρως θρησκευτικά τινα φύλλα καὶ Ὀργανώσεις, ὡς καὶ πρόσωπα ἀξιοσέβαστα καὶ ἀπὸ ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς σκοπιᾶς ὁμιλοῦντα καὶ γράφοντα. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μερίς τις, εὐτυχῶς λίαν εὐάριθμος, ἰδιοκινήτου κατευθύνσεως, πολλάκις ἐξ ὑπ' ἀρχῆς καὶ προβεβουλευμένως ἀντιπολιτευτικῆς ἐκκλησιαστικῆς διαθέσεως, ἢ ἀκόμη καὶ φανατικῆς προκαταλήψεως. Τέλος, ὑπάρχουν καί τινες, τοὺς ὁποίους θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν «ἐρασιτέχνας» τῆς Ὀρθοδοξίας! Πρὸς τοὺς τελευταίους τούτους θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς θαυμασίους λόγους τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου († περὶ τὸ 435) πρὸς Ἥρωνα τὸν σχολαστικόν: «Οἱ τέχνῃ λόγων τἀληθὲς συσκιάζοντες, πολλῷ μοι δοκοῦσι τῶν τοῦτο μὴ κατειληφότων ἀθλιώτεροι εἶναι. Οἱ μὲν γὰρ διὰ βραδυτῆτα γνώμης ἀπολειφθέντες τῆς θήρας, ἴσως συγγνωστοί. Οἱ δὲ δι' ὀξύτητα μὲν γνώμης θηρεύσαντες, κακούργως δὲ τοῦτ' ἀφανίζοντες, συγγνώμης ἁμαρτάνουσι μείζονα» (Ἐπιστ. 215, παρὰ Migne, P.G. 78,893).

8. Ταῦτα μὲν γράφονται ἐν εἴδει προεισαγωγῆς εἰς τὰ πολλαπλᾶ θέματα, τὰ ὁποῖα

ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΕΓΚΩΜΙΑ

1. «Τρισήλιον Φῶς τρεῖς ἀνῆψεν ἡλίους». Αὕτη ἡ ἀκροστιχὶς τοῦ ἱεροῦ Κανόνος, τοῦ ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ 'Ιωάννου, Μητροπολίτου Εὐχαΐτων, τοῦ καὶ Μαυρόποδος ἐπικαλουμένου (1042/4-1078;), συνταχθέντος πρὸς τιμὴν τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν, ἤτοι Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὧν τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν τὴν 30ὴν 'Ιανουαρίου οἱ Πανέλληνες, μάλιστα ἐν συζεύξει μετὰ τῆς Ἑορτῆς τῶν Γραμμάτων. 'Εξ αὐτῆς ἔτι τῆς ἀκροστιχίδος τοῦ Κανόνος, δυνάμεθα καὶ τὸν συνθέτην τοῦ Κανόνος νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων νὰ θαυμάσωμεν. Ἕν «Φῶς», ἀλλὰ «τρισήλιον», ἤτοι ἡ «Μία Θεότης» ἐν «τρισὶν ὑποστάσεσιν». Τὸ Ἕν τοῦτο «Φῶς», ὁ Εἷς, ἀλλὰ τρισυπόστατος Θεός, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, «τρεῖς ἀνῆψεν ἡλίους»!

2. Τίνες οὗτοι; Οἱ τρεῖς μεγάλοι Οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι, οἱ Φωστῆρες οἱ ἀειλαμπεῖς, οἱ τῶν ἀνθρώπων Παιδαγωγοί, πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ πασῶν τῶν ἡλικιῶν· οἱ ἀγαθοὶ εὐεργέται τῆς 'Ανθρωπότητος, οἱ Χειραγωγοὶ ἡμῶν ἐν παντὶ καὶ πάντοτε· οἱ γλυκύφθογγοι ῥήτορες, αἱ πύριναι γλῶσσαι τοῦ Πνεύματος, οἱ μεγάλοι Καλλιτέχναι καὶ 'Αρχιτέκτονες τοῦ ὡραίου λόγου, τοῦ λόγου τοῦ ὕφους καὶ τῆς πειθοῦς, οἱ εὐμέθοδοι σπορεῖς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν εὐδιαθέτων τῶν 'Αληθειῶν τῆς Πίστεως καὶ τῶν εὐόσμων ἀνθέων τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν. Οὗτοι εἶναι οἱ Τρεῖς ἐν ἑνὶ στόματι τὴν ὑπερφυῆ δύναμιν τοῦ λόγου ἐκχέοντες καὶ τὰς ἐσκοτισμένας ψυχὰς ἐκ τῆς ἀχλύος τῆς ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας φωτίζοντες· οἱ ἀρνηταὶ τῶν ὑλικῶν καὶ οἱ τῶν πνευματικῶν ἐρασταί, οἱ τῶν γηίνων περιφρονηταὶ καὶ οἱ τῶν οὐρανίων θεαταί, οἱ οὐρανόφρονες φύλακες καὶ οἱ τῶν ἀνθρώπων προστάται· οἱ τῶν Νέων παιδαγωγοὶ καὶ τῶν ἡλικιωμένων χειραγωγοί!

3. Βασίλειος ὁ μεγαλώνυμος, ἡ Σάλπιγξ ἡ μεγάλη, ἡ εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης ἠχοῦσα καὶ ἀκουομένη· ὁ Λύχνος ὁ ἀειλαμπής, ὁ τὸ ἀνέσπερον φῶς εἰς τὴν Οἰκουμένην διαχέων καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καταυγάζων· ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς Κῆρυξ, ὁ εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης λαλῶν καὶ ἀκουόμενος. Ὁ σοφὸς ἐν ῥήμασι καὶ ἁπλοῦς ἐν ἤθεσιν. Ὁ ἀνεπιτήδευτος καὶ εὐθὺς ἐν ταῖς ἐπιτιμήσεσι καὶ ὁ ἐπιεικὴς τοῖς πάσχουσιν. Ὁ ἕτοιμος εἰς ἔλεγχον, ἀλλὰ καὶ πρόθυμος εἰς συγχώρησιν. Ὁ ἀγαθὸς ἐν ἀγαθοῖς καὶ ὁ αὐστηρὸς ἐν τοῖς πονηροῖς. Ὁ

θ' ἀπασχολήσωσιν ἡμᾶς προσεχῶς. 'Εὰν δυνηθῶμεν νὰ πείσωμεν τοὺς τῆς καλῆς διαθέσεως, Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ ἰδικός των ὁ στέφανος. Διότι, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Πατὴρ τῆς 'Εκκλησίας ἡμῶν, 'Ισίδωρος ὁ Πηλουσιώτης: «'Επειδὴ οὐχ ὁ λέγων τοσοῦτον, εἰ καὶ πᾶσαν κινήσῃ δεινότητα καὶ τέχνην ῥητορικήν, τεκταίνει τὴν πειθώ, ὅσον ὁ ἀκούων. Οὐ θέμις τὸν λέγοντα μὲν τὰ ἄριστα, μὴ πείθοντα δέ, ψέγειν· ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν τοῖς κρατίστοις πεισθῆναι μὴ ἐθελήσαντα» ('Επιστ. 547, ἔνθ' ἀν. 78,1633 Β).

9. 'Αλλὰ καιρὸς εἶναι νῦν νὰ εἰσέλθωμεν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν θεμάτων. Τὸ πρώτιστον δὲ καὶ κεφαλαιῶδες θέμα, ὅπερ θ' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἄρθρου, εἶναι τὸ περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Διότι ἐξ αὐτοῦ ἐκπηγάζουν ὅλα σχεδὸν τὰ σύγχρονα θέματα, τόσον τὰ διεκκλησιαστικά, ὅσον καὶ τὰ διορθόδοξα καὶ εἰς αὐτὸ πάλιν ἐπαναστρέφονται, ὡς ἀκριβῶς καὶ τὰ ὄμβρια ὕδατα ἐξ οὐρανοῦ μὲν κατέρχονται, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανέρχονται διὰ τῶν ἀτμίδων καὶ τῶν νεφῶν, ὅθεν ἀπέρρευσαν, κεκαθαρμένα καὶ διυλισμένα!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν

σοφὸς ἐν λόγοις καὶ ἄριστος ἐν ἀναστροφαῖς. Ὁ Ἅγιος ἐν ἁγίοις καὶ ὁ ταπεινὸς ἐν χριστιανοῖς. Ὁ μέγας ἐν θεωρίᾳ μύστης καὶ ὁ ἄριστος ἐν τῇ πράξει ἀγαθοποιός. Ὁ μέγας Παιδαγωγὸς καὶ Διαφωτιστὴς τῆς Νεότητος. Ὁ μέγας ἀσκητὴς καὶ κοινωνιολόγος ἀξιοθαύμαστος. Ἰατρὸς ψυχῶν καὶ σωμάτων, φιλάνθρωπος, φιλελεήμων, τῶν πενήτων προστάτης, τῶν ἀσθενῶν ἰατρός, τῶν νέων διδάσκαλος, τῶν νεανίδων θυρεός, τῶν συζύγων κηδεμών, ἀληθὴς «βάσις λαοῦ» ὁ Βασίλειος!

4. Γρηγόριος, ὁ καὶ Θεολόγος, ὁ λαμπρὸς ἐν βίῳ καὶ λαμπρότατος τοῦ λόγου ἀριστοτέχνης. Ὁ ὑψιπέτης νοῦς καὶ μέγας ἑρμηνευτὴς τῶν κεκρυμμένων Μυστηρίων. Ὁ τῶν αἰσθητῶν ἄριστος ἀναλυτὴς καὶ τῶν ὑπεραισθητῶν μέγας θεατής. Ὁ πολυύμνητος Θεολόγος καὶ ὁ τὸ τρισυπόστατον τῆς Θεότητος ὅσον οὐδεὶς ἀποδείξας. Ὁ τῶν δογμάτων τὰς Ἀληθείας λογικῶς περιθριγκῶν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ θείαν Ἀποκάλυψιν ἀρίστως διὰ τοῦ λόγου πρὸς οἰκείωσιν τοῖς χριστιανοῖς ἐκτιθέμενος. Ὁ μέγας ἀγωνιστὴς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὁ γενναῖος ἀνταγωνιστὴς τῆς κακοδοξίας. Ἡ Δημοσθένιος γλῶσσα ἐν Χριστιανοῖς καὶ ὁ πάτρων τοῦ ῥητορικοῦ λόγου χειριστής. Ὁ μέγας τῶν μεγάλων πατερικῶν μορφῶν ἐγκωμιαστὴς καὶ ὁ δεινὸς τῶν ἀξίων πανηγυριστής. Ἡ οὐράνιος σάλπιγξ, ἡ ὕμνους καὶ μελῳδίας ἠχοῦσα καὶ τὰς ἀκοὰς εὐφραίνουσα, τὰς δὲ καρδίας εἰς ἱερὰν κατάνυξιν κινοῦσα. Ὁ τῆς Ἀττικῆς Μούσης θαυμάσιος μιμητὴς καὶ τοῦ Ἀττικοῦ λόγου ἄριστος ἐκτελεστής. Ὁ τὴν εὐγλωττίαν εἰς πρότυπον ἀναδείξας καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν λόγων του ὅσον οὐδεὶς καθηδύνας. Ὁ τὴν Ἰσοκράτειον σεμνότητα ἐνδεικνύμενος καὶ τὴν Ἡροδότειον λεπτολογίαν σοβαρῶς καὶ ἀξιοματικῶς, ὅπου δεῖ, ἐφαρμόζων. Τῆς προσῳδιακῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποιήσεως ἀρχηγὸς καὶ ὑψιπέτης τοῦ στίχου δημιουργός. Ὁ ἐπικὸς καὶ ἱστορικὸς καὶ ἠθογράφος καὶ προσωπογράφος καὶ τῶν χριστιανικῶν δογμάτων θεῖος ποιητὴς καὶ ὑμνογράφος θαυμαστός. Ὁ ἄριστος λυρικὸς ποιητὴς καὶ ἐξαίρετος τῆς Ἐκκλησίας ὑμνῳδός. Ὁ θεῖος ἐν ἅπασι καὶ ἅγιος ἐν βίῳ, ὁ μεγαλώνυμος τῆς Θεολογίας μύστης, Θεολόγος Γρηγόριος!

5. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τὸ Φῶς τοῦ κόσμου, τὸ ἅλας τῆς γῆς, τῆς ζωῆς τὸ ξύλον, τὸ καρποὺς ἀθανασίας ταῖς ψυχαῖς ἀναφῦον, ὁ χρυσοῦς ἅγιος. Ὁ ἀτρόμητος οἰακοστρόφος τοῦ σκάφους τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ὁ ἄριστος κυβερνήτης καὶ ἀμείλικτος ἐπιτιμητὴς τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὁ ἀείρρους ποταμός, ὁ ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ ἀκαταπαύστως τοῖς πεινῶσιν ἐκρέων διὰ τοῦ λόγου καὶ βρῶσιν ἀθάνατον καὶ πόσιν ἄφθαρτον τοῖς διψῶσιν συνεχῶς παρεχόμενος. Ὁ τῇ ἀρετῇ θεῖος καὶ τῷ λόγῳ ἀσύγκριτος. Ὁ ὑπὲρ τὸν Λυσίαν τὴν εὐστομίαν εὐκαίρως ἐν δικαίοις χρησάμενος καὶ μετὰ θάρρους τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις ἢ καὶ ἐπιτιμήσεις πρὸς διόρθωσιν παρεχόμενος. Ἁδρὸς εἰς ἐπιχειρήματα καὶ λαμπρὸς εἰς ἀποδείξεις συνήγορος ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων. Ὁ ἐν ῥήτορσι μέγας, ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ λόγου, ὁ ἐγκωμιαστὴς καὶ ἠθογράφος, ὁ ὑπὸ τῶν αἰώνων προτυπούμενος. Ὁ πράγματι χρυσοῦς τὴν γλῶτταν καὶ λαμπρὸς φωτοδότης χριστιανικῶν ἠθῶν καὶ διδαγμάτων. Ὁ ἄριστος ἑρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς, ὁ διὰ θαυμαστῶν εἰκόνων καὶ παραδειγμάτων διαζωγραφῶν τὰς ὑπερφυεῖς τῆς Γραφῆς Ἀληθείας. Ὁ χρυσοῦς ἥλιος, ὁ διὰ τῶν θερμῶν ἀκτίνων του τὰ σκότη τῆς πλάνης φωτίζων καὶ τὴν ἀχλὺν τῆς ἁμαρτίας διαλύων. Ὁ ἄκρος τοῦ λόγου ζηλωτὴς καὶ ἀσύγκριτος τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν ἑρμηνευτής. Ὁ καλὸς σπορεὺς τῶν θείων ῥημάτων καὶ ὁ φυτοκόμος εὐόσμων ἀνθέων ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἀρετῆς, ἐν ᾧ διάγουσιν αἱ ἁγναὶ ψυχαί. Ὁ μέγας Πατὴρ καὶ τῆς Οἰκουμένης Φωστήρ, ὁ Οἰκουμενικὸς Διδάσκαλος, ὁ μόνος Χρυσόστομος! Ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δωρηθείς, ὁ καὶ τοὺς ἑαυτοῦ φίλους τῷ Θεῷ προσάγων καὶ ἀντιδωρούμενος. Θεῖος πράγματι ἀνήρ, Χριστοῦ ὑποφήτης, Ἐκκλησίας τῆς Μεγάλης Μέγας Ἀρχιερεύς. Ποιμὴν ποιμένων, ἁγνὸς Προστάτης ἁγνῶν Παρθένων, Ἀσκητῶν τὸ καύχημα καὶ Χριστιανῶν τὸ κλέος! Ὁ ἐν

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α'

ΤΗΣ Α. Θ. Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

'Αριθμ. Πρωτ. 1096.

Μακαριώτατε 'Αρχιεπίσκοπε 'Αθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Ἱερώνυμε, Πρόεδρε τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Εἰσελθόντες ἤδη εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῶν, εὐλογίᾳ Θεοῦ, καὶ αὖθις ἐπιστασῶν ἁγίων καὶ κοσμοχαρμοσύνων ἑορτῶν τῆς κατὰ σάρκα ὑπερφυοῦς Γεννήσεως καὶ 'Επιφανείας τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, γηθόσυνοι ἐκομισάμεθα ἐξικόμενα τὰ ἐπ' αὐταῖς τε καὶ ἐπὶ τῷ ἐπὶ θύραις νέῳ τῆς χρηστότητος Κυρίου ἐνιαυτῷ τίμια ἀδελφικὰ γράμματα τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης καὶ ποθεινοτάτης ἡμῖν Μακαριότητος, ἡδέως ταῦτα ἀναγνῶντες καὶ μετ' εὐχαριστίας βαθείας ἀποδεξάμενοι τὸν δι' αὐτῶν διαπεμφθέντα ἡμῖν ἑόρτιον χαιρετισμὸν καὶ τὰς φιλαδέλφους εὐχάς.

Πόθῳ οὖν καὶ ἀγάπῃ πολλῇ σπεύδοντες

λόγοις καὶ πράξεσιν ἀληθῶς μέγας, ἀληθὴς κόσμος τῶν 'Αρετῶν!

(Κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ἔκ τε τοῦ Κανόνος καὶ ἐκ τῶν 'Εγκωμίων τοῦ 'Ιωάννου Εὐχαΐτων, τοῦ καὶ Μαυρόποδος: Migne, P. G. 120, 1134/6. 122, 902/10. Κ. Γ. Μπόνη, 'Ιωάννου, Μητροπολίτου Εὐχαΐτων, τοῦ Μαυρόποδος, Ὁ Κανὼν εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας καὶ ἡ δογματικὴ τούτου σημασία. 'Αθῆναι 1967).

'Ιωάννου Εὐχαΐτων
Στίχοι εἰς τοὺς Ἁγίους Τρεῖς Ἱεράρχας.

Εἰς τὸν Χρυσόστομον.

Ἢ γλῶσσαν εὑρὼν πῦρ πνέουσαν, ζωγράφε,
Μόνην ἀφῆκας, εὐλαβηθεὶς τὴν φλόγα;
Ἢ πάντα τολμῶν, προσγράφεις καὶ τὸ φλέγον;
Καὶ φθέγγεται μὲν καὶ λαλεῖ παραινέσεις,
'Αλλ' ἔστιν ἰσχνόφωνος ἐξ ἀσιτίας,
'Εμὸν τὸ λεῖπον· οὐ γὰρ οὖς παρεσχόμην.
Νῦν οὖν ὑποσχών, γνώσομαι τί μοι λέγει.
Βαβαί! Καταφρονεῖν με πείθει τοῦ βίου!

Εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Τί σοι τὸ σύννουν βλέμμα βούλεται, Πάτερ;
Λέξειν τι καινὸν ἐκβιάζει μοι τάχα.
'Αλλ' οὐκ ἂν εὕροις· πᾶν γὰρ ἀνθρώποις ξένον,
'Εγνώρισαν φθάσαντες οἱ σοί μοι λόγοι.

Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.

'Επιτρέπει τις σεμνοποιὸς ὠχρότης
'Εξ ἐγκρατείας τῷ σοφῷ διδασκάλῳ.
'Αλλ' εἰ λαλήσει (ζῆν γὰρ δοκεῖ καὶ τύπος),
Τρυφὴ τὸ χρῆμα, φαιδρότης καὶ τερπνότης.
Οὐκοῦν τὰ χείλη πρὸς λόγους κίνει, Πάτερ,
Τοὺς καὶ λίθους θέλγοντας. 'Αλλὰ μὴ λέγε,
Ἅπερ διδάσκων εἰς συναίσθησιν ἄγεις.
Δάκνειν γὰρ οἶδα ταῦτα, κἂν στάζῃ μέλι,
Τοὺς ἕλκεσι βρύοντας, ἐξ ὧν στυγνότης,
Πρὸς ἣν ἐπαρθεὶς καὶ γράφεις οὕτω μόνον.

Εἰς τοὺς τρεῖς ἅμα.

Τριὰς μὲν εὗρεν ἰσαρίθμους συμμάχους·
Ὑπερμάχους δ' ἔστησε πίστις ἐνθάδε,
'Ανάξιον κρίνασα, καὶ πόρρω λόγου,
Ὧν τοῖς λόγοις σύνεστι, μὴ καὶ τοῖς τύποις.
Ὅθεν γραφέντες, ζῆν δοκοῦσι καὶ λέγειν,
Ἅπερ φέρουσιν αἱ θεόγραφοι Βίβλοι.
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς διδασκάλοις νέμει
Εὔνους μαθητής, οἰκέτης 'Ιωάννης!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν

ἀποδοῦναι διὰ τοῦ παρόντος τὸν χαρμόσυνον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, ὁλοκαρδίως ἀντιχαιρετίζομεν καὶ ἀντιπροσαγορεύομεν τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστον ἡμῖν Μακαριότητα, ἐπὶ ταῖς τῆς εὐσεβείας ἡμῶν ἁγίαις ταύταις ἑορταῖς, ὁλοψύχως εὐχόμενοι ὅπως ἡ ἀπὸ τῆς Γεννήσεως καὶ τῷ κόσμῳ Ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος μεγάλη χαρὰ ἡδύνῃ ἀεὶ τὴν εὐσεβῆ καρδίαν Αὐτῆς καὶ ἡ χάρις τοῦ Τεχθέντος ἐπιδαψιλεύηται πλουσίως Αὐτῇ τε καὶ τῷ πληρώματι τῆς πεπιστευμένης Αὐτῇ Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, καὶ ὅπως τὸ ἐπιτέλλον νέον σωτήριον ἔτος ᾖ δι' Αὐτὴν καὶ διὰ πάντας φορὸν ἀγαθωσύνης καὶ πάσης ἄνωθεν εὐλογίας, ἅμα δὲ καὶ ἐκφαντικὸν καὶ ἐνισχυτικὸν τῆς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μεταξὺ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένων καὶ θείᾳ χάριτι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κρατυνομένων δεσμῶν ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ τιμῆς.

Μετὰ τῶν εὐχῶν δ' ἡμῶν τούτων ἀδελφικῶς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἐν τῷ Τεχθέντι Σωτῆρι ἡμῶν περιπτυσσόμενοι καὶ κατασπαζόμενοι, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Χριστούγεννα τοῦ 1971

Β'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, Κύριε Ἱερώνυμε· τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Φῶς ἐκ φωτὸς ἔλαμψε σήμερον τῷ κόσμῳ, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἵνα τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, ἕνεκα τῆς παραβάσεως τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ δοθείσης ἐντολῆς, σώσῃ καὶ καταστήσῃ αὐτοὺς μετόχους τῆς ἐπουρανίου ζωῆς, ὡς «μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν» καὶ «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ, γενόμενον ὑπὸ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαύωμεν», διὰ τοῦτο καὶ «ἐκένωσεν ἑαυτόν, μορφὴν δούλου λαβών, ἵνα τὴν σωτηρίαν καὶ υἱοθεσίαν θεοπρεπῶς ἀπεργάσηται». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου». Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβείας ἡμῶν.

Ἑορτάζοντες τοίνυν τὸ κοσμοσωτήριον τοῦτο γεγονὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡμεῖς, οἱ τοὺς οἴακας τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας κατευθύνοντες, ἂς εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς τῇ χάριτι Αὐτοῦ φθάσαι ἐπὶ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἑορτήν, ἐνωτιζόμενοι ἐν πνεύματι τὴν ἀγγελικὴν ᾠδήν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ».

«Ἰδοὺ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν Σωτήρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυΐδ».

Τὴν εὐαγγελικὴν οὖν ταύτην φωνὴν ἂς ἐνστερνισθῶμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι λόγῳ ἁμαρτίας, καίτοι ψυχικῶς εἰς Αὐτὸν ἀνήκομεν, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν, εὐλαβῶς ὡς οἱ μάγοι ἂς προσφέρωμεν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην, αἵτινες δύνανται καὶ μόνον νὰ ἀλλάξωσι τὴν μορφὴν τῆς δεινοπαθούσης σήμερον ἀνθρωπότητος.

Ἐπὶ ταῖς λαμπραῖς ταύταις ἑορταῖς τῶν μεγάλων μυστηρίων τῆς εὐσεβείας ἡμῶν, προσαγορεύοντες τὴν περισπούδαστον Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὡς καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, ὁλοψύχως εὐχόμεθα, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καιροὺς καὶ χρόνους ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ θέμενος, κρατύνῃ καὶ ἐνισχύῃ Αὐτὴν ἀεὶ ἐν τῇ θεοφιλεῖ καὶ λυσιτελεῖ ποιμαντορίᾳ τοῦ πεπιστευμένου Αὐτῇ περιουσίου λαοῦ, χαριζόμενος Αὐτῇ πᾶσαν εὐλογίαν καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, διδοὺς ἅμα τὸν ἐπιτέλλοντα νέον ἐνιαυτὸν τῆς

χρηστότητος Αὐτοῦ μεστὸν πάσης ἀγαθωσύνης καὶ φορὸν παντὸς ἐφετοῦ, σὺν ὅσοις πλείστοις μετ' αὐτοῦ, ἐν ἀρετῇ καὶ εὐθηνίᾳ οὐρανίων δωρεῶν.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, πόθῳ πολλῷ περιπτυσσόμενοι Αὐτὴν ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν,

Τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Μακαριότητος ἀδελφὸς λίαν ἀγαπητὸς καὶ ὅλως πρόθυμος

† Ὁ Ἀλεξανδρείας ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Χριστούγεννα 1971

Γ'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 927/513/2.

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Ἱερώνυμε, τὴν Ὑμετέραν περιπόθητον ἡμῖν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Καὶ πάλιν ἀνατέλλει τὸ σωτήριον Φῶς τοῦ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν.

Ἀναμονὴν ἀνέμενεν ὁ κόσμος, ὁ εἰς τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας ὑποταχθείς. Ἡ ἄκρα φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἥτις παρακολουθεῖ τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, ἄκρως ἐταπείνωσεν ἑαυτήν, ἵνα ὑψωθῇ οὗτος εἰς τὰς σκηνὰς τῆς θεϊκῆς τελειότητος.

Ἡμεῖς, ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ, κατὰ τὰς ἁγίας ταύτας ἡμέρας ἀναμιμνησκόμεθα τῆς σεβασμίας καὶ περιποθήτου ὑμῶν Μορφῆς, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς χαλεπὰς ταύτας στιγμάς, ἄς διανύει ὁ κόσμος, πεπειθότες ὅτι ἡ κοινὴ ἡμῶν προσευχὴ παρὰ τῷ τεχθέντι ἐν τῇ Φάτνῃ Θείῳ Βρέφει θὰ συντελέσῃ, τῇ βοηθείᾳ Αὐτοῦ, εἰς τὸ νὰ δαμασθοῦν αἱ ὁρμαὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ κατευνασθῇ ὁ θόρυβος τῶν ὑλικῶν κυμάτων τῆς ἐποχῆς.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ἀεὶ τεταλαιπωρημένη καὶ πονοῦσα, ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῇ ὅλας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις πρὸς ἀναμόρφωσιν τοῦ κόσμου. Φθάνει νὰ ἀποκαλυφθοῦν αἱ δυνάμεις αὗται, διὰ νὰ ἑλκύσουν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἰς ἔργον καὶ πρᾶξιν, καὶ νὰ θέσουν ἐν ἁρμονίᾳ τὰς κινήσεις τῶν ψυχῶν καὶ σκέψεων· ἀπαιτεῖται δὲ πρὸς τοῦτο πίστις, θυσία, ἀγάπη, αὐταπάρνησις, ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος θὰ θερίζῃ πάντοτε τὸ χάος τοῦ ἐκμηδενισμοῦ.

Διὸ καί, ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ, βαρὺ εἶναι τὸ φορτίον καὶ μεγάλη ἡ εὐθύνη τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς κρισίμοις ταύταις στιγμαῖς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἡ θεία Χάρις, ἡ ἀεὶ πνέουσα, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα εἶναι ἡ ἀσφαλὴς δύναμις ἡμῶν, πρὸς πραγματοποίησιν τῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς τοῦ εὐαγγελίζεσθαι τὸν κόσμον.

Χαιρετίζομεν ἀδελφικῶς, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν κοσμοσωτηρίων τούτων ἑορτῶν τῆς Γεννήσεως καὶ τῆς Ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τὴν Ὑμετέραν φίλην Μακαριότητα, ἐπευχόμενοι Αὐτῇ ὑγείαν καὶ μακροημέρευσιν, ἵνα ἐκτελέσῃ τοὺς θεϊκοὺς σκοποὺς ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, καὶ κατασπαζόμενοι Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν Χριστῷ Τεχθέντι, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς,

Τῆς Ὑμετέρας γερασμίας Μακαριότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός,

† Ὁ Ἀντιοχείας ΗΛΙΑΣ IV

Χριστούγεννα 1971

Δ'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 915

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν, Ὑπέρτιμε καὶ Ἔξαρχε πάσης Ἑλλάδος καὶ Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ

λίαν ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Ἱερώνυμε, τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστον ἡμῖν Μακαριότητα ἐν ἁγίῳ φιλήματι περιπτυσσόμενοι, ἡδέως προσαγορεύομεν.

«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Οὕτως ᾔνεσεν σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου τὴν ὑπερφυᾶ κατὰ σάρκα Γέννησιν τοῦ πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντος ἀρρεύστως Υἱοῦ, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκ Παρθένου σαρκωθέντος ἀσπόρως, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὸν ἀγγελικὸν δὲ καὶ ὄντως οὐράνιον τοῦτον ὕμνον ἀμέτρῳ φιλανθρωπίᾳ τοῦ οὐρανίου ἡμῶν Πατρὸς ἀξιωθείημεν καὶ αὖθις ἐν πνευματικῇ χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει ἀναμέλψαι ἐν αὐτῇ τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Βηθλεέμ, τῇ οὐκ ἐλαχίστῃ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Θεοδέγμονι Σπηλαίῳ, ἐν ᾧ ὁ δρακὶ τὴν πᾶσαν ἔχων κτίσιν, καθάπερ βροτὸς ῥάκει ἐσπαργανώθη καὶ ἐν φάτνῃ ἀλόγων ἀνεκλίθη, μετ' ἀγάπης πολλῆς μνησθησώμεθα καὶ τοῦ σεπτοῦ ὀνόματος τῆς Ὑμετέρας Γερασμίας Μακαριότητος κατὰ τὴν Ἱερὰν Μυσταγωγίαν καὶ ἀπὸ καρδίας αἰτησώμεθα παρὰ Κυρίου ὑγίειαν καὶ πᾶν ἀγαθὸν καταθύμιον.

Μετὰ χαρᾶς οὖν συγχαίροντες Αὐτῇ εὐχόμεθα ὅλῃ καρδίᾳ, ὅπως ὁ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐνανθρωπήσας Θεὸς καὶ Κύριος δώσῃ Αὐτῇ τε καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ διαρκῆ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εἰρήνην, ἣν εὐηγγελίσαντο πρὸς τοὺς ποιμένας Ἄγγελοι, τὸν δὲ νέον τῆς χρηστότητος Κυρίου ἐνιαυτὸν αἰσίως καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ὑγιείᾳ ἀμεταπτώτῳ διελθεῖν, καταξιοῦσθαι δ' ἐπὶ παμπληθεῖς ἐτῶν ἀνακυκλήσεις πανηγυρίζειν τὰς σωτηρίους τῆς θείας ἐνσαρκώσεως ἑορτὰς πλουσίως, εἰς τελείωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Εὐαγγελίου συμβάλλουσαν καὶ τὴν πνευματικὴν ποίμνην ἀσφαλῶς ἐπὶ τὴν σωτηρίαν προάγουσαν καὶ τῆς ἑνότητος τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καταστοχαζομένην.

Ἐν φιλήματι δ' ἁγίῳ καὶ αὖθις περιπτυσσόμενοι Αὐτὴν καὶ τὰ ἔτη Αὐτῆς ὅ,τι πλεῖστα, ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια παρὰ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντος Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ αἰτούμενοι, διατελοῦμεν,

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ ,α˜ϡοα' Δεκεμβρίου θ'.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιοποθήτου ἡμῖν Μακαριότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος,

† Ὁ Ἱεροσολύμων ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ

Ε'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΣΕΡΒΙΑΣ

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἐν Χριστῷ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Ἱερώνυμε, τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν διὰ τοῦ ἐκ παραδόσεως ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις χαιρετισμοῦ:

Χριστὸς Ἐγεννήθη!

Μετὰ τῶν θερμῶν προσευχῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνομεν Ὑμῖν φιλαδέλφως χαιρετισμοὺς καὶ τὰς καλυτέρας εὐχὰς διὰ πᾶν ἀγαθὸν τῆς περισπουδάστου ἡμῖν Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ πνευματικὴν προκοπὴν τοῦ πεπιστευμένου Ὑμῖν Κλήρου καὶ τῶν πιστῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Δεόμεθα ὡσαύτως τοῦ Νεογεννηθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα παρέχηται πλούσια τὰ ἐλέη Του εἰς τὴν ἀγαπητὴν ἡμῖν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὅπως κατὰ τὸν ἐπὶ θύραις Νέον Ἐνιαυτὸν ἐστὲ πεπληρωμένοι διὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ χαρισμάτων, πρὸς καρποφόρον δρᾶσιν ἐν τῇ κοπιώδῃ καὶ ὑψηλῇ ἀποστολῇ Ὑμῶν ὡς Προκαθημένου τῆς ἀδελφῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἴθε ἡ ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ νὰ φέρῃ Ὑμῖν πεπληρωμένην τὴν ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις χαρὰν καὶ εἴη Ὑμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένον τὸ Νέον Ἔτος 1972.

Κατὰ τὰς παρούσας δυσκόλους στιγμὰς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὅταν σημειοῦται μεγάλη διασάλευσις τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον, ἡμεῖς δεόμεθα θερμῶς ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν βοηθείας, ἵνα βασιλεύσῃ εὐδοκία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου καὶ οὕτως ἐπιτευχθῇ ἡ διαρκὴς εἰρήνη μεταξὺ πάντων τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

Συνιστῶντες ἑαυτούς, τὸν εὐσεβῆ κλῆρον καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας εἰς τὰς προσευχὰς τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν Ὑμετέρας Μακαριότητος, διατελοῦμεν πάντοτε ἀφωσιωμένος Ὑμῖν ἐν τῷ Νεογεννηθέντι Χριστῷ τῷ Κυρίῳ Ἀδελφὸς καὶ Συλλειτουργός,

† Ὁ Πατριάρχης τῶν Σέρβων ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Χριστούγεννα 1971

ΣΤ'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Βουκουρέστι, Δεκέμβριος 1971

Πρὸς τὴν Α. Μακαριότητα, τὸν πατέρα Ἱ ε ρ ώ ν υ μ ο ν, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ Προκαθήμενον πάσης Ἑλλάδος.

Ἀ θ ή ν α ς

Μακαριώτατε,

Φίλτατε ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Χριστῷ Ἀδελφέ,

Ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τῶν Ἁγίων Ἑορτῶν τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ ψυχῆς κατηυγασμένης ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλε τοὺς Ποιμένας τῆς Βηθλεέμ, καὶ πεπληρωμένης ἐκ τῆς μεγάλης χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἔφερεν εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντα τὸν λαὸν ὁ ἄγγελος, ὁ ἀναγγείλας τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου, ἀπευθύνομεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα τὸν ἀδελφικὸν ἡμῶν χαιρετισμόν, ἑνούμενοι μεθ' Ὑμῶν καὶ μετὰ τῶν ἁπανταχοῦ χριστιανῶν ἐν τῇ διακηρύξει τοῦ ἀγγελικοῦ μηνύματος: «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (Λουκ. 2,14).

Κατ' αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Ἑορτήν, ὁλόκληρος ἡ Χριστιανοσύνη δοξάζει τὸν Θεόν, τὸν οὐράνιον Πατέρα, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς δοθείσης πρὸς τοὺς προπάτορας ἡμῶν ὑποσχέσεώς Του, ὅτι θὰ τοὺς ἀποστείλῃ Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχετο ὡς «ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται. Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας» (Ἡσ. 11, 1-2).

«Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν» (Γαλ. 4, 4-5).

Δι' αὐτῆς τῆς υἱοθεσίας, ὅλοι οἱ πιστοὶ γινόμεθα υἱοὶ τοῦ ἰδίου Θεοῦ - Πατρὸς καὶ ἀδελφοὶ μεταξύ μας. Ἡ ἰδιότης τοῦ ἀδελφοῦ ἀπαιτεῖ τὴν ἰσότητα μεταξὺ ἡμῶν, τὴν ἀλληλεγγύην, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐμένειαν.

Ἐνθυμούμενοι αὐτὰς τὰς ἐκπληρώσεις καὶ θείας πράξεις, καθιστάμεθα εὐτυχεῖς, ἐκ τῆς διαπιστώσεως ὅτι ἡ συνείδησις τῆς ἰδιότητος τοῦ ἀδελφοῦ δὲν ὑπάρχει μόνον εἰς ἡμᾶς, τοὺς διὰ τοῦ Χριστοῦ υἱοθετηθέντας ὡς υἱῶν τοῦ ἰδίου Θεοῦ - Πατρός. Ἡ συνείδησις αὕτη τῆς παγκοσμίου ἀνθρωπίνης ἀδελφοσύνης διακηρύσσεται ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἰσχυρῶς εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον.

Διὰ τῆς διακηρύξεως αὐτῆς τῆς συνειδήσεως καὶ διὰ τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων γενεῶν ἐντὸς τῆς πεποιθήσεως, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος, οἱασδήποτε ἐθνικότητος, οἱασδήποτε φυλῆς, οἱασδήποτε θρησκευτικῆς ὁμολογίας, εἶναι ἀδελφός μας, ἴσος πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἔχει τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ ἡμᾶς, οἰκοδομεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἡ εἰρήνη καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ εὐδοκία.

Ἡμεῖς, οἱ ἡγήτορες τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, μετὰ πάντων τῶν λειτουργῶν τῶν θυσιαστηρίων καὶ μετὰ τῶν πιστῶν μας, ἔχομεν τὸ ἱερὸν χρέος καὶ τὴν δυνατότητα νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὴν κραταίωσιν αὐτῆς τῆς

συνειδήσεως τῆς παγκοσμίου ἀνθρωπίνης ἀδελφοσύνης καὶ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ οἰκοδομήματος τῆς εἰρήνης, μὴ ἐπιτρέποντες νὰ ἀποθαρρύνῃ ἡμᾶς ἡ ὕπαρξις, εἴς τινα σημεῖα τοῦ κόσμου, στρατιωτικῶν συγκρούσεων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ῥέει ἀδελφικὸν αἷμα καὶ ἀπόλλυνται ἀνθρώπιναι ζωαί.

Πεπεισμένοι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἡνωμένων προσπαθειῶν ἡμῶν, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς εὐχόμεθα πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὅπως ἑορτάσητε τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἐν πλήρει ὑγείᾳ καὶ πνευματικῇ εὐφροσύνῃ. Κατὰ δὲ τὸ Νέον Ἔτος τῆς χρηστότητος Κυρίου, 1972, εὐχόμεθα, ὅπως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐκ τῆς Παναμώμου Παρθένου τεχθείς, προσφέρῃ εἰς Ὑμᾶς, εἰς τοὺς Ἱεράρχας, τὸν κλῆρον καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς Ἁγίας Ὑμῶν Ἐκκλησίας ἀφθονίαν θείων εὐλογιῶν καὶ ἐπιγείων δωρεῶν, προσφέρων πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου εἰρήνην, ἀδελφοσύνην καὶ εὐδοκίαν.

Ἀσπαζόμεθα Ὑμᾶς ἐν φιλήματι ἁγίῳ ἐν Χριστῷ Σαρκωθέντι,

† ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

Πατριάρχης Ρουμανίας

Ζ'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κύριον Ἱ ε ρ ώ ν υ μ ο ν

Ἀ θ ή ν α ς

Μακαριώτατε καὶ λίαν ἀγαπητὲ Ἀρχιποίμην,

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, μετὰ πολλῆς τῆς ἐν Κυρίῳ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν ἀγάπης σᾶς ἀπευθύνομεν τὰς συγχαρητηρίους ἡμῶν εὐχάς. Ὑπαντήσωμεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸν Χριστόν, Ὅστις μᾶς ἑνώνει μὲ τὸν Θεὸν καὶ πρεσβεύει ὑπὲρ τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἡμῶν!

Ἀπολαύσωμεν τοῦ ἐξαισίου ᾄσματος τοῦ χοροῦ τῶν Ἀγγέλων:

«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ἔτους 1972 εὑρισκόμενοι, εὐχόμεθα τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι, τῷ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντι ὑμετέρῳ κλήρῳ καὶ τοῖς εὐσεβέσι πιστοῖς, ἕνα Νέον Ἐνιαυτὸν εὐάρεστον τῷ Θεῷ, εὐτυχῆ καὶ εἰρηνικόν. Εἴθε νὰ διαλάμψωσιν εἰς τὸν ὁρίζοντα αἱ φίλιαι σχέσεις ὅλων τῶν λαῶν. «Ἄρα οὖν τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους» (Ρωμ. ιδ' 19), ὅτι «ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό;» (Ψαλμ. ρλβ' 1). Ὁ Χριστὸς εἴη ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν!

Τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ,

† ΜΑΞΙΜΟΣ

Πατριάρχης Βουλγαρίας

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΙΘΙΟΠΙΑΣ

Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κύριον Ἱ ε ρ ώ ν υ μ ο ν

Ἀ θ ή ν α ς

Μ α κ α ρ ι ώ τ α τ ε,

Αἱ ἑπτὰ ἡμέραι, τὰς ὁποίας ἡ ἀκολουθία μου καὶ ἐγὼ διήλθομεν εἰς τὴν ὡραίαν Χώραν Σας, Χώραν ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ πλουσίας πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς κληρονομίας, ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς βαθείας ἐντυπώσεις. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ καταστῇ κληρονόμον τῆς πλουσίας αὐτῆς κληρονομίας.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτὴν Χώραν εἴδομεν μετὰ βαθείας ἱκανοποιήσεως μίαν Ἐκκλησίαν ζῶσαν, ποδηγετουμένην ὑπὸ πεφωτισμένων ἡγητόρων μεγάλης διορατικότητος καὶ προορατικότητος. Ἡ συντελεσθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ὑμῶν καὶ συντελουμένη τεραστία πρόοδος εἰς διαφόρους τομεῖς εἶναι ὄντως ἀξιομνημόνευτος. Αἱ ἀρχαῖαι Ἐκκλησίαι,

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Πελώρια ἀναστήματα μεγίστης ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀκτινοβολίας ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ προσκήνιον τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν πρῶτον μ.Χ. αἰῶνα, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν, ἐφώτισαν μὲ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὡδήγησαν μυριάδας ψυχῶν εἰς σωτηρίαν καὶ τὰς κατέστησαν κληρονόμους τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

Οἱ γίγαντες αὐτοὶ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς, καίτοι ἀπὸ αἰώνων ἀναπαύονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, διδάσκουν μὲ τὰ συγγράμματά των ὅλας τὰς μετ' αὐτοὺς γενεάς, καὶ θὰ διδάσκουν διηνεκῶς, καὶ θὰ ἑλκύουν μὲ τὸν ἅγιον βίον των εἰς μίμησιν τῆς ἁγίας ζωῆς των πάντας τοὺς ἀγαθῆς διαθέσεως Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ πλουτίζεται ὁ Παράδεισος.

Ἀλλ' ἡ Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ τρεῖς ἄνδρας προβάλλει ὡς ἡγεμόνας καὶ κορυφὰς τῆς πολυαρίθμου χορείας τῶν διαλαμψάντων εἰς Χριστιανικὴν Φιλοσοφίαν καὶ ῥητορείαν, εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Εὐαγγελικῆς ἀγάπης καὶ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν, ἥτις ἦτο ἀπαύγασμα τῆς ἀρραγοῦς καὶ βαθυτάτης πίστεως πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἱεράρχαι εἶναι:

Β α σ ί λ ε ι ο ς ὁ Μέγας, Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς ὁ Θεολόγος καὶ Ἰ ω ά ν ν η ς ὁ Χρυσόστομος.

Δικαίως δὲ ἡ Ἱστορία δίδει εἰς αὐτοὺς τὸ προβάδισμα, ἐπειδὴ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν συνήνωσαν στενότατα τὰ γράμματα πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Ἔτι δὲ δικαίως ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἐπαινεῖ καὶ γεραίρει αὐτούς, καὶ εἰς αὐτοὺς μόνον ἀπέδωκε τὸν τιμητικὸν τίτλον τῶν Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων.

αἱ Μοναί, τὰ Γυναικεῖα Ἡσυχαστήρια, τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἱδρύματα, τὰ Ὀρφανοτροφεῖα, μᾶς ἔκαμαν νὰ πληρωθῶμεν θαυμασμοῦ διὰ τὰς τεραστίας ὑπηρεσίας, ἃς προσφέρει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν κοινωνίαν ἐν γένει.

Μεγάλην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς ἡμᾶς ὡσαύτως ἡ μεγάλη πρόοδος, ἣν ἐσημείωσε τὸ Κράτος εἰς τὸν οἰκονομικόν, κοινωνικόν, καὶ πολιτιστικὸν τομέα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀλματώδης πρόοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ διάφορα πεδία τῆς δραστηριότητός Της, καὶ συγκεκριμένως τὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τὸ κοινωνικόν, τὸ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, καὶ τὸ τῶν Ἑνώσεων (Ὀργανώσεων) Νέων καὶ Νεανίδων ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ ἐπίσκεψις ἡμῶν παρὰ τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι, ἄλλοις Ἱεράρχαις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, Ἡγέταις τοῦ Κράτους, ὡς καὶ εἰς τὰ διάφορα Ἱδρύματα ἔφερεν ἡμᾶς πολὺ ἐγγύτερον πρὸς τὰς ἐλπίδας Ὑμῶν, τοὺς ὁραματισμοὺς καὶ τὰ ἰδεώδη Ὑμῶν. Αἱ μακραὶ συνομιλίαι ἡμῶν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ ἄλλων ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας Ὑμῶν, ἔδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἀξιολογήσωμεν καλλίτερον τὰ κοινά, καλλίτερον «τὰ ἑκατέρωθεν» προβλήματα. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι, ὅτι αἱ δύο ἡμῶν Ἐκκλησίαι ἦλθον ἐγγύτερον ἀλλήλων. Ἀποβλέπομεν εἰς τὴν δημιουργίαν μεγαλυτέρων καὶ στενοτέρων ἐπαφῶν καὶ συνδιασκέψεων εἰς τὸ μέλλον.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Θεολογικὸν πεδίον ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ δυνηθῶμεν διὰ τῆς μελέτης καὶ ἐπικοινωνίας νὰ προσεγγίσωμεν ἀλλήλους περισσότερον καὶ νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς παρανοήσεις αἰώνων, αἱ ὁποῖαι ἀτυχῶς διήρεσαν τὰς δύο οἰκογενείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐκφράζω τὴν βαθεῖάν μου εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν ἡγέτην καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ θερμὰ αὐτῶν αἰσθήματα καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον φιλοξενίαν, ἣν παρέσχον εἰς ἐμὲ καὶ τὴν συνοδείαν μου κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς ἡμῶν εἰς τὴν ὡραίαν Χώραν Ὑμῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐξ αὐτῆς διέλευσιν ἡμῶν. Ὅλοι συναπεκομίσαμεν τὴν εὐχάριστον ἀνάμνησιν τῆς Ὑμετέρας φιλοφροσύνης καὶ φιλοξενίας. Εἴθε ὁ Παντοδύναμος Θεὸς νὰ ἐκχύσῃ τὰς εὐλογίας Αὐτοῦ ἐπί τε τοὺς ἡγέτας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους καὶ ἐφ' ἅπαντα τὸν Λαὸν τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ πολλῆς ἀδελφικῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης

† ΑΒΒΑ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Πατριάρχης Αἰθιοπίας

Ὁ λόγος τοῦ Προφητάνακτος Δαυΐδ «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» ἐπαληθεύει πλήρως εἰς τοὺς τρεῖς μεγίστους Φωστῆρας τῆς Τρισηλίου Θεότητος, διότι τὸ κήρυγμά των ἔφθασεν εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐθέρμανεν ὁ ζῆλός των ὑπὲρ ζωῆς ἐναρέτου, δικαίας καὶ Χριστομιμήτου.

Ἐπίστευον, ὅτι τὸ κήρυγμα εἶναι ἡ ζῶσα μαρτυρία περὶ τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τοῦ τελειωθέντος ὑπ' Αὐτοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους.

Ἐπίστευον, ὅτι τὸ κήρυγμα εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται καὶ περιγράφεται ἐνώπιον τῶν πιστῶν Αὐτὸς Οὗτος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «Ὃς ἐγεννήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις» (Α' Κορινθ. α', 30).

Ἀναμφισβητήτως, ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ χριστιανοῦ καὶ ἡ ὅλη διδασκαλία περὶ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς ὁποίας παρατείνεται εἰς τὸ διηνεκὲς ὁ Σωτήρ, περιέχεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ἀλλ' ἐπίστευον οἱ Μεγαλώνυμοι αὐτοὶ Τρεῖς Ἱεράρχαι, ὅτι τὸ κήρυγμα δέον νὰ ἀπορρέῃ ἀπὸ τὰ βάθη πιστευούσης καρδίας τοῦ κηρύττοντος καὶ ἀπὸ τὰ βάθη πιστευούσης ψυχῆς καὶ πεπεισμένης διανοίας.

Ἐκήρυττον τὴν μοναδικὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ παρεδέχοντο συγχρόνως, ὅτι δὲν δύναται ὁ Ἄμβων νὰ εἶναι ἀδιάφορος διὰ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα.

Μάλιστα ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος παρεδέχετο, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος καὶ ὁ Πρεσβύτερος πρέπει νὰ γνωρίζουν καλῶς τὰ τοῦ κόσμου καὶ τὰ τῶν ποιμαινομένων ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι τῶν τοῦ κόσμου καὶ νὰ ζῶσιν ἐκτὸς αὐτῶν. Καὶ γενικώτερον καὶ ἐν συνόψει, οἱ ἀειλαμπεῖς αὐτοὶ τρεῖς ἀστέρες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπίστευον, ὅτι σκοπὸς τοῦ κηρύγματός των ἦτο ἡ ὁδηγία τῶν πιστῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ὅτι τὰ τοῦ κόσμου πράγματα καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἐπιγείου ζωῆς ὤφειλον νὰ συντελοῦν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου.

Ἕνεκα τούτου, ἐπελαμβάνοντο τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς πάντοτε ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου, κηρύσσοντες, ὅτι οὐδὲν θέμα εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὸν χριστιανὸν ἀπὸ ἀπόψεως Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς.

Δι' ὃ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐπολέμει ἀπὸ τοῦ Ἄμβωνος μὲ φλογερὰ κηρύγματα τὴν ἀσπλαγχνίαν τῶν πλουσίων, ὁσάκις ἐδείκνυον σκληροκαρδίαν πρὸς τοὺς πτωχούς, στερουμένους στοιχειωδῶν πραγμάτων ἐπιβιώσεως, ἐνῷ αὐτοὶ διὰ τῆς πολυτελείας, τῆς χλιδῆς καὶ σπατάλης ἠρέθιζον τὰ κατώτερα ἔνστικτα τοῦ ὄχλου.

Ὁ Μέγας οὗτος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἦρετο εἰς ὕψη σφοδροῦ ἐλέγχου καὶ ἀσυγκρίτου εὐγλωττίας, ὁσάκις ἐνέσκυπτον θεομηνίαι πλήττουσαι τοὺς ἀγρότας.

Ἐπρόσεχεν ὡς ἄγρυπνος ποιμὴν τὸ πνευματικόν του ποίμνιον, παρετήρει τὰς ἐλλείψεις του, ἤλεγχεν αὐτάς, καὶ μετὰ δριμύτητος ἐπετίθετο κατὰ τοῦ πάθους τῆς μέθης, μάλιστα ἀπήγγειλε καὶ χαρακτηριστικὴν ὁμιλίαν, «κατὰ μεθυόντων», ἐν ᾗ περιγράφει καὶ τὰ ἤθη τῶν Καισαρέων.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὅστις ὡς ῥήτωρ ἦτο ἐφάμιλλος τοῦ φιλτάτου του μεγάλου Βασιλείου, ἠσχολεῖτο κυρίως περὶ τὰ φλέγοντα δογματικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του, ἅτινα ἠρεύνα μέχρι βάθους ἐν Ὀρθοδόξῳ πίστει, διὰ τοῦτο δὲ ἐκλήθη κατ' ἐξοχὴν Θεολόγος.

Ὅμως ἐν τῇ εὐρυτάτῃ διανοίᾳ του καὶ τῇ ἀγαθωτάτῃ καρδίᾳ του δὲν παρεθεώρει καὶ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, ἅτινα ἔβλαπτον ἠθικῶς τοὺς πιστούς.

Τοιουτοτρόπως, ἤλεγξεν αὐστηρότατα τὰς εἰδωλολατρικὰς ἑορτὰς καὶ τὰς μυστηριακὰς τελετάς, αἵτινες παρέσυρον εἰς πλάνας τοὺς Χριστιανούς.

Ἀλλὰ συγχρόνως ἐλέγχει καὶ τὰς ἠθικὰς ἐλλείψεις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, δριμύτερον δὲ τῶν κληρικῶν, οἵτινες παρεσύροντο εἰς ἀτοπήματα.

Εἰς περιπτώσεις ἀτυχημάτων τοῦ λαοῦ ἢ θεομηνιῶν παρίστατο παρήγορος ἄγγελος καὶ προέτρεπε τοὺς πλουσίους εἰς βοήθειαν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν χειμαζομένων. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν καὶ μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἐξεφώνησε καὶ τὸν περίφημον λόγον «περὶ φιλοπτωχίας», ἐν τῷ ὁποίῳ παρακινεῖ τοὺς πάντας, ἵνα σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν λεπρῶν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων δεινοπαθούντων.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μὲ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα καὶ τὸν ἅγιον βίον του κατευθύνει τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὁδηγεῖ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅστις θὰ μείνῃ ἐσαεὶ ἀπροσπέλαστος κυρίαρχος τοῦ Ἄμβωνος, εἶχε τὴν μεγαλοφυΐαν διὰ τῶν ὁμιλιῶν του νὰ παρουσιάζεται ὡς σύγχρονος ἐρευνητὴς τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Δι' ὃ καὶ οἱ λόγοι του εἶναι ἀπήχησις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς του, ἰδίᾳ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Ἀντιοχείας, ἔνθα ἔδρασεν ὡς Πρεσβύτερος, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν ἐποίμανεν ὡς Ἀρχιεπίσκοπος.

Καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπάλαισεν ἐρρωμένως κατὰ τῶν ἐπιρροῶν τῶν Ἰουδαϊζόντων καὶ τοῦ Ἐθνισμοῦ ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς κοινωνίας, καθὼς καὶ κατὰ τῶν παντοειδῶν αἱρέσεων, αἵτινες ἠπείλουν τὴν Ὀρθόδοξον Πίστιν. Ἤλεγξε δριμέως τὰς ἐκ τῶν ἐπιρροῶν τούτων δημιουργηθείσας δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις εἰς τὰς τάξεις τῶν πιστῶν, πάντοτε δέ, ὅταν ἡρμήνευε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἔστρεφε τὸν λόγον πρὸς θέματα ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν αἱ ὁμιλίαι του εἶχον ἀντικείμενον θέματα δογματικά, πάλιν ἔστρεφε τὸν λόγον εἰς

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ*

Γ'

ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Μητροπολίτης 'Ελευθερουπόλεως

(1909-1916)

'Ο Γερμανὸς κατήγετο ἀπὸ τὸ 'Αρβανιτοχώριον Νικομηδείας· μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ μαθημάτων ἐν Κων/λει εἰσήχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1898, ὑποβαλὼν ἐναίσιμον διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης καὶ ἡ καινὴ Διαθήκη», ἔχων ὡς συμφοιτητάς του τοὺς μετὰ ταῦτα γενομένους 'Αρχιερεῖς Παγκράτιον Βατοπαιδινόν, Πεύκης, Γάνου-Χώρας, Σπυρίδωνα Γκινάκον 'Άρτης, Σωφρόνιον Εὐστρατιάδην Λεοντοπόλεως, Χριστοφόρον Κνήτην Σταυρουπόλεως, Σερρῶν, Αὐστραλίας, Βιζύης, 'Ιωακεὶμ Μαρτινιανὸν ἢ Μαρτίτσην Βελιγράδων, Ν. Πελαγωνίας, Ξάνθης, Πολυανῆς — Κιλκισίου καὶ αὖθις Ξάνθης[6].

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 30 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

6. Β. Σταυρίδου, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 166.

Καὶ ἀρχικῶς μὲν ὑπηρέτησε παρὰ τῇ Μητροπόλει Νικομηδείας, διακριθεὶς διὰ τὴν πρὸς τὸ καθῆκόν του ἀφοσίωσιν· δι' ὃ καὶ ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησία, ἀμείβουσα τοῦτον ἠθικῶς, τὸν ἐκλέγει 'Επίσκοπον ὑπὸ τὸν τίτλον Ναζιανζοῦ, διατελέσαντα ὡς τοιοῦτον μέχρι τῆς 23ης Μαΐου 1906, ὅτε τὸν προήγαγεν εἰς Μητροπολίτην Πρεσπῶν καὶ 'Αχριδῶν· προκειμένης δηλ. τῆς πληρώσεως τῆς χηρευούσης ταύτης Μητροπόλεως, κατόπιν τῆς μεταθέσεως τοῦ ἄχρι τοῦδε 'Αρχιερέως αὐτῆς 'Ανθίμου 'Αναστασιάδου εἰς τὴν 'Ι. Μητρόπολιν 40 'Εκκλησιῶν, ἡ 'Ιερὰ τῶν Πατριαρχείων Σύνοδος, ἐκ τῶν ἑτέρων δύο τούτῳ συνυποψηφίων Μητροπολίτου Νευροκοπίου Θεοδωρήτου Βασματζίδου καὶ 'Αρχιμ. Σπυρίδωνος Βλάχου, τοῦ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτου Βελλᾶς-Κονίτσης, 'Ιωαννίνων καὶ κατόπιν 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν, προέκρινε τὸν Γερμανόν[7] ἀναλαβόντα τὴν διαποίμανσιν ταύτης, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐντάσεως τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς γνωστόν, ἐν Μακεδονίᾳ διεξήγετο ἐθνικὸς ἀγών, ὁ δὲ ἱστορούμενος

7. Βασιλείου Μητροπολίτου πρ. Λήμνου ('Ατέση): 'Επίτομος 'Επισκοπικὴ 'Ιστορία τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον. 'Αθῆναι 1969 σ. 71.

σύγχρονα ἠθικὰ θέματα τῆς Χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἤλεγχε τὴν πολυτέλειαν τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν διὰ δριμυτάτων λόγων, ἤλεγχε τὰς ἀσέμνους διασκεδάσεις καὶ ἀπεκάλυπτε τὰς ἠθικὰς πληγὰς τῆς κοινωνίας, μὴ φειδόμενος οὐδενός, οὔτε κληρικῶν, οὔτε λαϊκῶν, οὔτε βασιλέων καὶ μεγιστάνων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας.

'Η βασίλισσα Εὐδοξία ἐμαστιγώθη ἀγρίως ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Μεγάλου 'Ιεράρχου. Καὶ ὁ Εὐτρόπιος, Πρωθυπουργὸς τοῦ Κράτους, θελήσας νὰ καταργήσῃ τὸ προνόμιον τῆς 'Εκκλησίας περὶ ἀσυλίας, ἐδέχθη δριμύτατον ἔλεγχον, καταφυγὼν εἰς τὴν 'Εκκλησίαν.

Τὸν Ἅγιον 'Ιωάννην τὸν Χρυσόστομον σοβαρώτατα ἀπησχόλησε τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, ἐπειδὴ ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ πολυτέλεια τῶν οἰκιῶν καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν πλουσίων γυναικῶν, ἐξερχομένων εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς ὁδοὺς συνοδείᾳ πολυαρίθμων δούλων καὶ παρασίτων. Καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς σπατάλης καὶ πολυτελείας ταύτης εἶναι μνημειώδης εἰς τὰ ἀπαράμιλλα κηρύγματά του, ἅτινα, ἵνα ἐξιστορηθοῦν ἐπαρκῶς, θὰ ἀπῄτουν βιβλία πολυσέλιδα.

Τονίζομεν μόνον, ὅτι τὸ κήρυγμα τῆς ἀηδόνος ταύτης τοῦ Ἄμβωνος ἦτο πάντοτε σύγχρονον καὶ ἐπίκαιρον, ὥστε νὰ αἰχμαλωτίζῃ τῶν ἀκροατῶν ψυχὴν καὶ *καρδίαν καὶ διάνοιαν.*

Καὶ γενικῶς, τὸ κήρυγμα τῶν Τριῶν 'Ιεραρχῶν ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὴν ζωὴν καὶ ἐπρόσεχε, καθωδήγει καὶ ἤλεγχε πάντα τὰ ζητήματα, τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτήν, ἠθικά, κοινωνικά, οἰκογενειακά, μὴ ἀφιστάμενον τῶν δογμάτων, τῶν ἐξηγούντων τὸν μεταθανάτιον βίον.

'Ο Δ' μετὰ Χριστὸν αἰὼν δύναται νὰ καυχᾶται καὶ νὰ σεμνύνεται, διότι ἔδωκεν ὄχι μόνον εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, πνεύματα μεγαλοφυῆ καὶ ἀπαραμίλλους θρησκευτικὰς προσωπικότητας, αἵτινες ἐδίδαξαν καὶ ἐφώτισαν τὸ 'Ελληνικὸν Γένος, καὶ δὴ τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοὺς ὁποίους εἶναι τέλεια πρότυπα εἰς γνῶσιν, βούλησιν καὶ συναίσθημα, ἀλλὰ καὶ τέλεια πρότυπα διὰ ποιμενάρχας καὶ διδασκάλους.

Εἴθε νὰ εὑρίσκουν μιμητὰς ἐν τῇ 'Ορθοδόξῳ Στρατευομένῃ 'Εκκλησίᾳ.

† 'Ο π. 'Ηλείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ἱεράρχης προσήνεγκεν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν Μακεδονικὰ σώματα. Διὰ τὰ ἀπορφανιζόμενα τέκνα τῶν φονευομένων Ἑλλήνων πατριωτῶν ἵδρυσεν Ὀρφανοτροφεῖον· συνειργάζετο μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἡγεσίας τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐπὶ τῷ τέλει συντονισμοῦ τῆς διεξαγωγῆς του· καὶ ἡ ἐν προκειμένῳ ἐπιτυχὴς τούτου δραστηριότης ἐν τῇ ἐπικαίρῳ καὶ νευραλγικῇ ταύτῃ, ἐξ ἐπόψεως ἐθνικοῦ προσανατολισμοῦ, Μητροπόλει ἤγαγε τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως, κατὰ τὸ ἔτος 1909, εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως τοποθετήσῃ τοῦτον, δι' ἀμοιβαίας μεταθέσεως, εἰς ἑτέραν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν, ἀντιμετωπίζουσαν τὰ αὐτὰ μὲ τὴν τῶν Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν τοιαύτην ἐθνικὰ προβλήματα, τὴν τῆς Ἐλευθερουπόλεως, μετὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ ἄχρι τοῦδε Ἀρχιερέως αὐτῆς Παναρέτου Πετρίδου εἰς τὴν τῶν Πρεσπῶν ὁμοίαν.

Καὶ εἰς τὴν νέαν του ταύτην θέσιν ἐπεδείξατο τὴν αὐτὴν κατανόησιν, ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τόσον τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὅσον καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, μὲ ἀποτέλεσμα ὥστε νὰ σφαγιασθῇ κατὰ τὸ 1916 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἱστορικόν.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912, ὅτε αἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του δρῶσαι Τουρκικαὶ δυνάμεις εὑρίσκοντο εἰς δυσχερῆ θέσιν, ὁ Γερμανὸς εἰδοποίησε καταλλήλως τὸν Ἕλληνα ὑπολοχαγὸν Καπετὰν-Δοῦκαν, ὅπως καταλάβῃ τὴν Ἐλευθερούπολιν, Πράβιον παλαιότερον καλουμένην, ἐγκαίρως, ὅπερ καὶ ἐγένετο, φοβούμενος μήπως καταλάβῃ ταύτην ὁ Βουλγαρικὸς στρατός, εἰ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἔσπευσε πρὸς τοῦτο καὶ λόχος τούτου.

Διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ὅμως σύγκρουσις μεταξὺ τῶν αὐτόθι Ἑλληνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν στρατευμάτων, ἐκ τῆς ταὐτοχρόνου τούτων παρουσίας, κατόπιν ὁδηγιῶν ὁ ὡς ἄνω Ἕλλην ἀξιωματικός, μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεως, ἀνεχώρησεν ἐκ Πραβίου, ὅτε ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ἤρχισαν οἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πιέσεις. Μὴ ἀνεχόμενος ταύτας ὁ Ἱεράρχης οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτῆς διοικητοῦ πρίγκιπος Νικολάου τῆς Ἑλλάδος διεξετραγῴδησε τὰς κακώσεις τοῦ ποιμνίου του ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων, τὰς ὁποίας ἀνέφερε καὶ εἰς τὸν τότε ἐν αὐτῇ διαμένοντα Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον τὸν Α'.

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο· ἀλλὰ διεμαρτυρήθη καὶ πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Βούλγαρον στρατηγὸν Χεσάπσιεφ, εὑρισκόμενον αὐτόθι ἐπικεφαλῆς Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἡ θαρραλέα αὕτη τοῦ Γερμανοῦ διαμαρτυρία πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦτον, τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐγνωστοποίησεν, ἡ ἡρωϊκὴ καὶ ἐθνοπρεπὴς αὐτοῦ στάσις καὶ ἀντίστασις εἰς τὰ Βουλγαρικὰ ἐν Μακεδονίᾳ σχέδια καὶ ἐν γένει ἡ ὑπέροχος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐθνικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ἐπέπρωτο, ἵνα ὁδηγήσουν τοῦτον βραδύτερον εἰς τὴν ἀγχόνην.

Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἡ διαμαρτυρία αὕτη τοῦ Γερμανοῦ εἶχε καὶ τὰ εὐάρεστα ἀποτελέσματα, διότι, κατόπιν διαταγῶν, ἴλη Ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ διετάχθη, ἵνα καταλάβῃ τὴν Ἐλευθερούπολιν, ἐνῷ ἄλλα τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατελάμβανον χωρία τῆς ἐπαρχίας της, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέραν χαράν, διότι ἔβλεπε τὰς ἐνεργείας του τελεσφορούσας.

Ἐξ ἀντιθέτου ὅμως ἡ τοιαύτη τούτου δραστηριότης, ἀντίθετος, ὡς ἐτονίσθη,πρὸς τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων, περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῆς Μακεδονίας, δὲν ἐλησμονήθη παρ' αὐτῶν· ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεζητήθη ἡ παρὰ τούτων σύλληψίς του· ἐγκαίρως δὲ πληροφορηθεὶς ὁ Γερμανὸς περὶ τῶν τοιούτων τούτων προθέσεων, παρὰ τοῦ ἐν Καβάλᾳ προξένου τῆς Γαλλίας, ὄντος Ἕλληνος, καὶ ὑπὸ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι καλεῖται Συνοδικὸς εἰς Κων/λιν, ἀνεχώρησε δι' αὐτήν, ἐπιβιβασθεὶς Αὐστριακοῦ ἐκ Καβάλας ἀτμοπλοίου, κατευθυνομένου πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν.

Ὅτε ὅμως τοῦτο ἔφθασεν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, οἱ ἐν αὐτῇ Βούλγαροι,κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ ἐν Σέρραις ἑδρεύοντος Βουλγαρικοῦ στρατηγείου, ἀνελθόντες ἐπὶ τούτου ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν πλοίαρχον τὴν παράδοσιν τοῦ Γερμανοῦ· διεξήχθη τότε ζωηρότατος διαξιφισμὸς μετὰ τοῦ Αὐστριακοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ἐπικεφαλῆς Βουλγάρου ἀξιωματικοῦ, κομίζοντος τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγείου του καὶ ζητοῦντος τὴν ἄμεσον τοῦ Ἱεράρχου τούτου παράδοσιν· ἐν τοσούτῳ ὅμως ὁ πλοίαρχος ἠρνεῖτο πρὸς τοῦτον ἰσχυριζόμενος, κατὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα, ὅτι ὁ Γερμανὸς εὑρίσκετο ἐπὶ Αὐστριακοῦ ἐδάφους, καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι νόμιμος ἡ πρότασίς του αὕτη, συστήσας εἰς τὸν Βούλγαρον ἀξιωματικὸν ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ τοῦ πλοίου του.

Παρὰ ταῦτα ὅμως οὗτος ἐπέμενε πρὸς ἄμεσον παράδοσίν του,ὁπότε ὁ πλοίαρχος ἠπείλησεν,ὅτι θὰ ἄρῃ ἀμέσως τὰς ἀγκύρας καὶ θ' ἀναχωρήσῃ, καὶ τοιουτοτρόπως ἠναγκάσθη οὗτος ν' ἀπέλθῃ ἄπρακτος τοῦ πλοίου, μὲ ἀποτέλεσμα ὥστε ὁ Γερμανὸς νὰ φθάσῃ σῶος εἰς Κων/λιν, διαφυγὼν πρὸς καιρὸν τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων σύλληψιν καὶ ἐξόντωσίν του. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρέμεινε μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν κατὰ τὸ ἔτος 1913 κατόπιν τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν ἐπαρχίαν του, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ του, χάριν τοῦ ὁποίου ὑφίστατο τὰς δραματικὰς ταύτας περιπετείας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1916, ὅτε οἱ Βούλγαροι, σύμμαχοι ὄντες τότε τῶν Γερμανῶν, εἶχον καταλάβει τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, εὗρον εὔκαιρον τὴν ἀφορμήν, ἵνα ἐπαναφέρουν εἰς τὸ προσκήνιον τὴν κατὰ τὸ 1912-1913 ἐθνικὴν καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπικὴν τοῦ Γερμανοῦ δρᾶσιν, προσπαθοῦντες ἵνα θεμελιωθοῦν ἐπὶ ἐρείσματος ἐξοντώσεώς του, τὸ ὁποῖον ἐστήριξαν ἐπὶ τῆς ὑπονοίας, ὅτι συνενοεῖτο δῆθεν μὲ Ἕλληνας εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κατασκοπείαν εὑρισκομένους, καὶ

ΕΝ ΟΨΕΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ*

Διακονία χαρισματοῦχος.

Διὰ τοὺς «ἀποθνήσκοντας τῷ κόσμῳ» ἀσκητάς, πατρὶς καθίσταται πλέον ὁ οὐρανός, πρὸς τὸν ὁποῖον, διὰ τῆς νοερᾶς των προσευχῆς καὶ τῆς μυστικῆς κλίμακος, χειραγωγούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς μεγάλων μυστικῶν διδασκάλων τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς 'Ανατολῆς, Μακαρίου, Νείλου, 'Ιωάννου τῆς Κλίμακος, Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ Νικοδήμου τοῦ 'Αγιορείτου, διὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀνέρχονται μετ' ἀγωνιώδους προσπαθείας βαθμίδα πρὸς βαθμίδα, οἱ «οὐρανοπολῖται» οὗτοι, ἵνα ἀτενίσουν τὸ θεῖον φῶς, ἵνα μετάσχωσιν εἰς τὴν θείαν δόξαν, ἵνα διὰ τῆς θείας χάριτος θεοποιηθοῦν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν τολμηρὰν ἔκφρασιν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου.

'Η 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία κέκτηται μὲν τὸ ἀσκητικὸν καὶ μυστικὸν χρῶμα καὶ διακρίνεται διὰ τὴν τάσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἐπέκεινα, τὸ ὑπερκόσμιον καὶ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ συγχρόνως χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐμπράκτου, μέχρις ὑπερβολῆς ἐνίοτε, στοργῆς πρὸς τοὺς πιστούς της. 'Η μεγαλειώδης κοινωνικὴ δρᾶσις τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, ἡ συμβολὴ αὐτῆς διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὡς καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῆς πρὸς τοὺς 'Ορθοδόξους λαοὺς διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀποτελοῦν ἀδιάψευστα δείγματα τῆς τοιαύτης στοργῆς.

Τὰ μοναστήρια γενικῶς ὑπῆρξαν αἱ σχολαὶ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἱερᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς θύραθεν παι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 25 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

διὰ τοῦτο συλλαβόντες τοῦτον μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του δικηγόρου Βασιλείου Δαμέντογλου τὸν ἐνέκλεισαν εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν φυλακῶν τοῦ Πραβίου, ὑποβληθέντα παρ' αὐτῶν εἰς μαρτυρικοὺς ἐξευτελισμούς, κακώσεις καὶ ξυλοδαρμούς. Κατά τινα δὲ νύκτα τοῦ θέρους 1916 ὑπὸ βροχερὸν καιρὸν παραλαβόντες τοῦτον ἡμίγυμνον περὶ τὴν 1ην πρωϊνὴν ὥραν, τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸ χωρίον Δάτον (Μπερκετλῆ), ὅπου ὑπεβλήθη εἰς φρικώδη βασανιστήρια· καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπροπηλάκισαν, τοῦ ἐξερρίζωσαν τὰς τρίχας τῆς γενειάδος του, ἔθραυσαν τὰ ὀστᾶ του, ὡς κατεδείχθη μεταγενεστέρως κατὰ τὴν ἐκταφὴν τοῦ λειψάνου του, ἀνηρτήθη ἀντιστρόφως ἐκ τῶν ποδῶν καὶ ἐρραβδίσθη ἀνηλεῶς, ἔδεσαν σχοινίον εἰς τὸ πλησίον τοῦ μαρτυρίου του δένδρον ἀπαγχονίσαντες τοῦτον—ἀνάλογον ὑπῆρξε καὶ τὸ μαρτύριον τῶν λοιπῶν θυμάτων τῶν ἐπαρχιωτῶν του—τὸν δικαίως ἀποκληθέντα «μάρτυρα τοῦ Γένους»[8].

Κατὰ τὸ ἔτος 1918, ὅτε ἐγένετο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Μακεδονίας, κατόπιν ἐρεύνης παραγόντων τῆς 'Ελευθερουπόλεως εὑρέθη ὁ τάφος αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἶχε τεθῆ τὸ σκήνωμά του μετὰ τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀπαγχονισμόν του. 'Εν βαθυτάτῃ δὲ συγκινήσει καὶ μετὰ δακρύων τῶν τέως ἐπαρχιωτῶν του τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ μετεφέρθησαν ἐν πομπῇ εἰς 'Ελευθερούπολιν, ψαλείσης τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ἐν τῷ αὐτόθι καθεδρικῷ ναῷ τοῦ 'Αγίου Νικολάου, ἅτινα ἐνεταφιάσθησαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου· δαπάναις δὲ τῶν συνεξορίστων κατοίκων τοῦ Παγγαίου ἀνηγέρθη ἡ προτομὴ αὐτοῦ, ἥτις ἐστήθη ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς 'Ελευθερουπόλεως.

'Εν τοσούτῳ ὅμως ἄλλη μεταθανάτιος περιπέτεια ἐνεφανίσθη, διότι, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1941 κατελήφθη καὶ πάλιν ἡ 'Ανατολικὴ Μακεδονία ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας ἐκείνης γνωρίζοντες τὰ ἔνστικτα τούτων, οἱ ὁποῖοι ἐξηφάνιζον πᾶν τὸ 'Ελληνικόν, ἵνα μὴ μολύνουν καὶ καταστρέψουν τὴν προτομὴν τούτου, ἤνοιξαν ἐπὶ τούτῳ λάκκον ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου τῆς πόλεως ταύτης, εἰς ὃν παρέμεινεν ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη μέχρι καὶ τῆς ἐκ νέου ἀπομακρύνσεως τῶν Βουλγάρων, ὅτε ἔλαβε χώραν πάνδημος τελετή, διὰ τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἀποκαλυπτηρίων αὐτῆς· ἐν μέσῳ δηλ. πρωτοφανοῦς συναγερμοῦ μὲ ἐκδηλώσεις ὑπερτάτου μεγαλείου καὶ ἐθνικοῦ παραληρήματος, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τοῦ νομοῦ Καβάλας καὶ ἄλλων παρακειμένων νομῶν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν 'Αρχῶν καὶ πλήθους κόσμου, κατὰ τὴν 26ην 'Οκτωβρίου 1945 ἐγένοντο ἐν πάσῃ ἐπισημότητι, ὡς ἥρμοζε διὰ τὸν μάρτυρα τοῦτον 'Ιεράρχην, τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος του, ὅστις διὰ τῆς θυσίας του εἰσῆλθεν εἰς τὸ «ἱερὸν 'Ελληνικὸν πάνθεον ὡς ἀδάμας πολύτιμος, ὡς λαμπρὸς ἀστὴρ καθοδηγῶν μετὰ τῶν ἄλλων μαρτύρων τὰς γενεὰς γενεῶν τῶν 'Ελληνοπαίδων ... πρὸς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος»[9].

(Συνεχίζεται) † 'Ο πρ. Λήμνου ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

8. Τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. Βοβολίνη, ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: 'Η 'Εκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας σ. 207 ἀναγραφόμενον, ὅτι ὁ Γερμανὸς ἐσφαγιάσθη τῷ 1913, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, διότι οὗτος ἀπηγχονίσθη τῷ 1916 καὶ οὐχὶ τῷ 1913.

9. Γ. Ψωμᾶ: Οἱ νεώτεροι μάρτυρες τοῦ Γένους. 'Ο ἐθνομάρτυς Γερμανὸς ὁ 'Ελευθερουπόλεως. 'Αθῆναι 1960 σ. 24,

δείας καὶ τὰ κατ' ἐξοχὴν ἐργαστήρια διατηρήσεως τῆς προγονικῆς σοφίας, κυρίως ὅμως πνευματικὰ κέντρα καλλιεργείας ζώσης θεολογίας, «θεολογίας τῶν γεγονότων», ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τῆς δημιουργουμένης ἐκ τῆς βιώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, ὡς ἀπόρροια τῆς κατὰ Χριστὸν καθαρότητος καὶ ζωῆς, κατὰ τὸν Ἰωάννην τῆς Κλίμακος. Ἐντὸς αὐτῶν ἐξεπαιδεύοντο οἱ Πατέρες καὶ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ γίνουν μετὰ ταῦτα οἱ διαπρύσιοι ὑμνηταὶ τοῦ μοναχικοῦ ἰδεώδους, ἀλλὰ καὶ πρωτεργάται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ζωῇ καὶ δράσει. Ἐντὸς τῶν Μονῶν, εἰς ἃς ἐπεκράτει κατ' ἀρχὴν ἡ ψαλμῳδία καὶ ἐτηρεῖτο ἡ ἀρχαία ἁπλουστάτη μορφὴ τῆς λατρείας, λαμβάνει σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ὀρθόδοξος λατρεία τὴν μεγαλειώδη αὐτῆς μορφὴν καὶ πλουτίζεται ὑπὸ τῶν μεγάλων μοναχῶν μελῳδῶν, διὰ τῶν ἀπαραμίλλων ὀρθοδόξων ὕμνων, δι' ὧν ἐκφράζονται εἰς αἰθερίους ῥυθμοὺς οἱ λεπτότεροι παλμοὶ τῆς ὑπὸ τοῦ θείου ἔρωτος πεπληρωμένης καρδίας των καὶ μεταπλάσσονται βραδύτερον εἰς προσευχὰς αἱ ὑψηλαὶ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ἀλήθειαι.

Ἐντὸς τῶν μονῶν ὡσαύτως καὶ ὑπὸ μοναχῶν καλλιτεχνῶν ἢ ὀρθότερον ὑπὸ θεολήπτων ψυχῶν, ἀνωνύμων οὐρανοπολιτῶν δημιουργεῖται ἡ βυζαντινὴ τέχνη, εἰς τὰς ἀΰλους μορφὰς τῆς ὁποίας δὲν διαβλέπει ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς μόνον τὸ ἰδεῶδες τῆς ἑαυτοῦ πίστεως καὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ὀρθοδόξου εὐλαβείας, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρκῆ παρότρυνσιν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἁγνότητα.

Ἐντὸς αὐτῶν τῶν μονῶν καὶ εἰς διαφόρους κατὰ καιροὺς τόπους ἐμφανίζονται ἀσκητικαί τινες ὑπερβολαί, ὡς τῶν Στυλιτῶν, τῶν Βοσκῶν, τῶν ἀκοιμήτων κλπ., πνευματικά τινα καὶ μυστικὰ ῥεύματα καὶ μεγάλαι μυστικαὶ μορφαί, οὐχὶ ὅμως διὰ νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔργου της, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ἐντὸς τῶν μοναστικῶν αὐτῶν κέντρων ἔκαιε, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτὰ κόσμῳ ἐπικρατουσῶν συνθηκῶν, ἄλλοτε ἐντονώτερον καὶ ἄλλοτε ἀσθενέστερον, ἀλλὰ διαρκῶς καὶ ἀδιακόπως, ἡ ἑστία τοῦ μυστικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἡ ὁποία ἐθέρμαινε πάντοτε τὴν ὀρθόδοξον εὐσέβειαν.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ ὀρθοδόξου μοναχικοῦ βίου ἀποτελεῖ τὸ φαινόμενον, ὅτι ἐντὸς τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἔνθα ἐμφανίζεται μεγίστη πνευματικὴ καὶ μυστικὴ ἀκτινοβολία, ἀσκεῖται πολλάκις καὶ παντοειδὴς φιλανθρωπία. Δὲν θὰ πρέπει ἐπὶ τούτοις νὰ λησμονῆται, ὅτι μέλη τῶν μυστικῶν ἐκείνων χορῶν ὑπῆρξαν κληρικοί, καὶ δὴ μοναχοὶ κατὰ κανόνα προϊστάμενοι τῶν πολυαρίθμων φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καθ' ὅσον πεποίθησις πάντων εἶχε καταστῆ, ὅτι ἡ ἄσκησις ἄνευ τῆς ἀγάπης δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἐπιζητουμένην θέωσιν.

***

Ὑπάρχει κάτι τὸ ἀνικανοποίητον εἰς τὸ βάθος ὅλων μας. Εἴμεθα μεγαλύτεροι ἀπὸ ὅ,τι συνήθως νομίζομεν. Εἴμεθα ἀχώρητοι εἰς τὴν μικρότητά μας. Οὐδὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν πλήρως. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ κόσμος μὲ ὅλα τὰ ἀγαθά του δὲν μᾶς χωρεῖ. Οὐδὲν μᾶς εὐχαριστεῖ πλήρως. Ἀνησυχία παντοτεινὴ καὶ ἀκατανίκητος μᾶς συνοδεύει. Εἴμεθα πράγματι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ὁ καθείς μας εἶναι καὶ μία χώρα τοῦ ἀχωρήτου μὲ ἀπροσμετρήτους διαστάσεις χωρητικότητος τοῦ θείου. Ὅταν ἀπολαύσωμεν ὅ,τι ἡ γῆ μας προσφέρῃ, μᾶς καταλαμβάνει ὁ κόρος καὶ ἡ ἀνία. Τότε ἐμφανίζεται τὸ οὐράνιον στοιχεῖον μὲ ἄλλας ἀπαιτήσεις, ὁπότε τὰ πάντα ἀνατρέπονται καὶ τὰ γήϊνα σχέδια καὶ ἀγαθὰ χάνουν τὴν ἀξίαν των καὶ ὠχριοῦν. Αὐτὴν τὴν αὐξομείωσιν τῶν ἀγαθῶν αἰσθάνονται αἱ εὐγενεῖς ψυχαί. Ἐὰν πενθοῦν καὶ εἶναι νεκραὶ κατὰ κόσμον, δοκιμάζουν ὅ,τι ψυχολογικώτατα γράφει ὁ Μ. Βασίλειος διὰ τὴν ἀστάθειαν καὶ τὸ ἐφήμερον τῶν ἐγκοσμίων:

> «Ἐν ἀπαιδίᾳ παίδων ἐπιθυμία... Ἐν κτήσει τῶν παίδων παιδοτροφίας μέριμνα... Τούτων δὲ μία φυγή, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός... γενέσθαι ἄπολιν, ἄοικον, ἀνίδιον, ἀφιλέταιρον, ἀκτήμονα, ἄβιον, ἀπράγμονα, ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδαγμάτων...»[1].

Διακρίνεται εἰς τὸ κείμενον τοῦτο ἡ ἰδία διάθεσις ἀναζητήσεως τοῦ νοήματος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως μακρὰν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ καθιερωμένου τρόπου ζωῆς, ἥτις ἐμπνέει καὶ τὰ ἐξτρεμιστικὰ σύγχρονα κινήματα διαμαρτυρίας τῶν νέων. Εἶναι ἆρά γε δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ ἡ δύναμις τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τῶν ἐπαναστατημένων νεανικῶν συνειδήσεων, αἵτινες ἀναζητοῦν εἰς τὸ ἄγνωστον, χωρὶς ἕρμα καὶ χωρὶς πυξίδα, ἕνα δίκαιον αἴτημα διατυπωμένον πρὸ τόσων αἰώνων καὶ βιωμένον εἰς τὸν ὀρθόδοξονΜοναχισμόν; Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ποία ἡ εὐθύνη τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν τῆς συγχρόνου νεολαίας διὰ τὴν ἀπόκρυψιν, ἠθελημένην ἢ ἕνεκα ἀγνοίας, αὐτοῦ τοῦ «ἄλλου» τρόπου ζωῆς, παραδόξου καὶ ἀκατανοήτου διὰ τὰ κοσμικὰ κριτήρια, ἀλλὰ ἐπιφυλάσσοντος τὴν γεῦσιν τοῦ ἀπολύτου δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μὲ τόσην δίψαν τὸ ἀναζητοῦν;

Τὸ κοινόβιον θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁριστικὴ μορφὴ εἰς τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἠλάφρυνε τὸν ζυγὸν τῶν ἀσκητῶν, βραδύτερον κατέστησεν αὐτὸν αὐστηρότερον. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς μέσους χρόνους παρουσιάσθη τάσις χαλαρώσεως, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἰδιορρύθμου β ί ο υ. Οἱ θεωρητικοί, δηλαδὴ οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν ἐν ἡσυχίᾳ θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἤθελον ν' ἀπαλλα-

1. Ἐπιστ. β' 2. P. G. 32, 25.

γοῦν τῶν πρακτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἔργων, διὰ νὰ εἶναι ἀπερίσπαστοι εἰς τὰ πνευματικά, μετ' αὐτῶν δὲ ἐζήτουν καὶ οἱ ἀσθενέστεροι μείωσιν τῆς αὐστηρότητος.

Εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα μοναστήρια παραμένουν κοινὰ ἡ δοίκησις, ἡ ἐνδυμασία, ἡ προσευχή, μερικῶς κοινὰ ἡ προσευχή, ἡ ἐργασία καὶ ἡ κατοικία, ἴδιον δὲ ἡ διατροφή. Ὁ ἰδιόρρυθμος βίος ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιστροφὴ εἰς τὸ κοινοτικὸν σύστημα τῆς λαύρας.

Οἱ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔργα ἐπιδιδόμενοι μοναχοί, ἀσχολούμενοι μὲ τὸν ἀγῶνα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ μὲ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἐλέγοντο παλαιότερον πρακτικοί. Πέραν τῆς πράξεως ὑπάρχει καὶ ἄλλο, ὑψηλότερον στάδιον εἰς τὴν κλίμακα τῆς μοναχικῆς τελειώσεως, ἡ θεωρία, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια ἀμέσου κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ θέας αὐτοῦ. Τὴν διαφοροποίησιν ταύτην εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τῶν μοναχῶν συναντῶμεν ἤδη ἐνωρίτατα εἰς ποίημα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου:

«Πρᾶξιν προτιμήσειας ἢ θεωρίαν;
Ὄψις τελείων ἔργων, ἡ δὲ πλειόνων.
Ἄμφω μέν εἰσι δεξιαί τε καὶ φίλαι,
σὺ δὲ πρὸς ἣν πέφυκας, ἐκτείνου πλέον»[2].

Ἡ ἡσυχία ἀπετέλεσεν εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον ὅρον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς τελειότητος, ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία καὶ ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὴν ἐξωτερικὴ ἡσυχία, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδιώκονται αἱ αἰτίαι τῶν παθῶν.

Εἰδικώτερον καὶ ἡ τάσις πρὸς τὴν σιωπὴν ἦτο ἀρρήκτως συνδεδεμένη μὲ τὴν Χριστιανικὴν ἄσκησιν, καίτοι ἡ προσπάθεια τῶν πρώτων μοναχῶν συνίστατο μᾶλλον εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς φλυαρίας καὶ τὴν κατὰ περιστάσεις μόνον σιγήν. Ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν φέρεται λέγων ὅτι «ὁ λαλῶν διὰ τὸν Θεόν, καλῶς ποιεῖ καὶ ὁ σιωπῶν διὰ τὸν Θεόν, ὁμοίως»[3].

Πάντως, βραδύτερον τὸ στοιχεῖον τῆς σιωπῆς, ἂν καὶ δὲν ἐκυριάρχησε μονομερῶς εἰς τὴν σκέψιν τῶν μοναχῶν, ἐτονίσθη ἐμφαντικώτερον, συνδεθὲν κυρίως μὲ τὴν ἐσωτερικὴν προσευχήν. Ἐκρίθη ὅτι ἡ προσευχή, ὡς προϊὸν τῆς διαθέσεως τῆς καρδίας, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκφωνῆται, διότι ἄλλωστε ἡ ἐκφώνησις, προβάλλουσα ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα, εἶναι δυνατὸν νὰ διακόψῃ τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς προσευχῆς. Οὕτω προέκυψεν ἡ ἐσωτερικὴ νοερὰ προσευχή, ἡ ἀποκρυσταλλωθεῖσα εἰς τὴν «μονολόγιστον» προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἀδιαλείπτως ἐπαναλαμβανομένην.

Ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς ἀπολύτου ἡσυχίας κινοῦνται εὐχερῶς οἱ πνευματικοὶ ὀφθαλμοὶ τῶν «θεωρητικῶν» μοναχῶν καὶ τότε οὗτοι καταξιοῦνται ἀοράτων θεαμάτων καὶ καθίστανται μέτοχοι πνευματικῆς ἐμπειρίας, δυσκόλως περιγραφομένης. Ζοῦν εἰς μίαν διαρκῆ ἔλλαμψιν, θέαν φωτὸς καὶ κοινωνίαν φωτός. Ἡ λέξις φῶς καὶ ἄλλαι συγγενεῖς πρὸς αὐτὴν ἀπαντοῦν εἰς πᾶσαν σχεδὸν σελίδα συγγραφέων ὡς Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Τὸ φῶς τοῦτο εἶναι ἄκτιστον καὶ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ θείου, οἱ κοινωνοῦντες δὲ αὐτοῦ συνάπτουν εἰς μίαν ὑπερχρόνιον πραγματικότητα τὸν παρελθόντα, τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

«Γηΐνοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἀθεώρητον, ψυχῇ δὲ μόνῃ καὶ διανοίᾳ καταληπτόν· καὶ εἴ πού τινα περιέλαμψε τῶν ἁγίων, ἀφόρητον τοῦ πόθου τὸ κέντρον αὐτοῖς ἐγκατέλιπεν».

Ἐξ ὅλων τούτων διαπιστοῦμεν, ὅτι ὁ Μοναχισμὸς ἐνεφανίσθη ὡς γνησιώτατον μόρφωμα τοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἰδιορρύθμῳ λειτουργίᾳ, ἐν ταῖς ἐρήμοις, καλύπτον τὰ βαθύτερα αἰτήματα τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς. Ἀπὸ τῆς μετανοίας μέχρι τῆς ἀγάπης. Τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν παθῶν μέχρι τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Τῆς θεραπείας τῆς τετραυματισμένης ψυχῆς μέχρι τῆς ἐλλάμψεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τῆς καθάρσεως μέχρι τῆς τελειότητος. Τοῦ πόθου τῆς πρὸς τὰ ἄνω φυγῆς μέχρι τῆς μυστικῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἑνώσεως.

* * *

Κατὰ ταῦτα, ἡ φύσις τοῦ Μοναχισμοῦ εἶναι μᾶλλον ὑπερβατική. Συγκροτεῖται ἀπὸ στοιχεῖα βαθέως χριστιανικὰ Πράξεως καὶ Θεωρίας, Μαρίας καὶ Μάρθας. Καὶ ἐνῷ δὲν διατελεῖ ἐν ἀδιαφορίᾳ πρὸς τὸν πλησίον, ὡς ἡ Μάρθα, ἐν τούτοις προκρίνει τὴν μακαρισθεῖσαν Μαρίαν, ὡς τιμιωτέραν, ὡς τιμιώτεραι ὑπάρχουν αἱ θεολογικαὶ ἀρεταὶ τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ἔναντι τῶν πρακτικῶν λεγομένων ἀρετῶν, καὶ ὅπως τιμιωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, καὶ τὸ καθαρὸν πνεῦμα τῆς ψυχῆς.

Ἐνταῦθα, δέον νὰ τονίσωμεν τὸ κυριαρχοῦν ἐν τῷ Μοναχισμῷ ἐσχατολογικὸν πνεῦμα, ὅπερ διήκει δι' ὅλης τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ὁ ἐσχατολογικὸς πόθος εἶναι προϊὸν τῆς ὁράσεως διὰ τῆς ψυχῆς τῆς πέραν τοῦ κόσμου τούτου πραγματικότητος, τῆς περιοχῆς ἔνθα ἀξιολογοῦνται αἱ ἠθικαὶ πράξεις τοῦ παρόντος βίου. Ἐσχατολογικὴν ἐπιπόθησιν ἐκφράζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν λέγῃ: «Συνέχομαι εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι». Ἐσχατολογικὸν περιεχόμενον ἔχει ὁ λόγος του, «ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» καὶ ὁμοίως «τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει». Ἐσχατολογία εἶναι τὸ «μὴ μεριμνᾶτε» τοῦ Κυρίου. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κυρίως ἐσχατολογικός.

(Συνεχίζεται) † Ὁ Καλαβρίας ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

2. Τετράστιχον I, P. G. 37,928.
3. Ἀποφθέγματα πατέρων, Ποιμὴν 147.

Α΄ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΑΝΑΤΟΛΑΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*

V. ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

α) Καθορισμὸς τῆς ἐννοίας αὐτῆς.

Ἐν τῷ εὐρεῖ καὶ κεφαλαιώδει θέματι τῆς Ἱ. Παραδόσεως, τοῦ ἑτέρου τούτου τρόπου ἐκφορᾶς τῆς μιᾶς καὶ ἑνιαίας Ἀποκαλύψεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἁγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παρέχει τὸν ἑξῆς ὁρισμὸν αὐτῆς: Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων προφορικῶς μεταδοθεῖσα καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαβιβασθεῖσα διδασκαλία, ἡ καὶ ἐγγραφεῖσα, διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἥτις διδασκαλία ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν ταύτης ποιμένων, τῶν διαδεξαμένων τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἐπωμισθέντων τὴν εὐθύνην τοῦ ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, διαμορφωθεῖσα χρονικῶς εἰς φρόνημα καθολικὸν καὶ εἰς συνείδησιν ἑνιαίαν τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κατὰ διαδοχὴν ἐξαρτήσει ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἔχουσα τὸ κριτήριον τῆς ἑαυτῆς ἀληθείας,— ἐξ οὗ καὶ ἐκλήθη «ἀποστολικὴ ἀλήθεια» καὶ «ἀποστολικὸν φρόνημα»—, διηρμηνεύθη, ἐν συνεχείᾳ, καὶ ἀπεθησαυρίσθη καὶ ἐνεσωματώθη, τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα τῆς πίστεως σύμβολα, εἰς τοὺς δογματικοὺς ὅρους καὶ τὰ σύμβολα τῶν Ἱερῶν Συνόδων, τῶν Οἰκουμενικῶν ἰδίᾳ, ὡς εἰκός, εἰς τὰς αὐθεντικὰς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἑρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν λατρείαν, εἰς τὰ καθολικῶς κρατήσαντα ἔθιμα καὶ εἰς τὴν ἐν γένει πρᾶξιν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, συμπεριελήφθη δὲ καὶ διεπλατύνθη τελικῶς, ἐν πιστῇ καὶ ὀρθῇ ἑρμηνείᾳ τῶν παραδιδομένων στοιχείων, ἐν τοῖς ποικίλοις, μάλιστα δὲ τοῖς δογματικοῖς, ἀνθαιρετικοῖς καὶ ἀπολογητικοῖς, συγγράμμασι τῶν Πατέρων καὶ λοιπῶν Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, ἀποβᾶσα οὕτως ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἐν πλατείᾳ ἐννοίᾳ καὶ χρήσει τοῦ ὅρου, ἥτις καὶ ὡς τοιαύτη, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, εἶναι ὁ ἕτερος σύμφωνος καὶ ἰσόκυρος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν φορεὺς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἐν τῇ μιᾷ Ἁγίᾳ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Κατὰ ταῦτα τυγχάνει ἀναντίρρητον, ὅτι τῆς Γραφῆς προηγήθη ἡ ἀρχέγονος αὐτὴ «προφορικὴ παράδοσις», ὁ «τύπος διδαχῆς» (Ρωμ. 6,7), « ὁ κανὼν» τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας (Β' Κορ. 10,13,15 καὶ 16), ἡ «παρακαταθήκη» (Α' Τιμ. 6,20 καὶ 1,14), «τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας» (Ἐφ. 1,13), ὅπερ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἄμεσοι αὐτῶν συνεργοὶ ἐκήρυξαν καὶ κηρύττοντες διεβίβασαν ταῖς ἐπομέναις γενεαῖς, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «εἴτε ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε» (Α' Κορ. 15,11), πάντα δὲ ταῦτα «εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς». Ταῦτα δὲ θεωρεῖ «παραδόσεις», ἃς καὶ συνιστᾷ, ἵνα «κρατῶμεν» (Β' Θεσ. 2,15).Ἐκ ταύτης τῆς πρώτης παραδόσεως ἐμορφώθη τὸ περιεχόμενον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπερ καὶ δὲν ἐξήντλει, βεβαίως, ὁλόκληρον τὴν προφορικὴν ταύτην παράδοσιν. Αὕτη πάλιν δὲν ἦτο τὸ ὑπερκαλύπτον καὶ οἱονεὶ ἀχρηστεῦον τὴν Γραφὴν στοιχεῖον ἐν τῇ θείᾳ Ἀποκαλύψει, ἀλλ' ἦτο ὁπωσδήποτε, καὶ μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν γραπτῶν ἱερῶν κειμένων, ὅ,τι καὶ πρότερον ἦτο, ἡ κηρυχθεῖσα διδασκαλία τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἡ «ἐξ ἀκοῆς» (Ρωμ. 10, 17) προσκτηθεῖσα καὶ συνειδητοποιηθεῖσα ἀλήθεια ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ Γραφὴ ἄρα οὐδέποτε, κυρίως εἰπεῖν, ἀντικατέστησε τὴν Παράδοσιν, ἀλλ' ἀμφότεραι παρέμειναν ἰσότιμοι φορεῖς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, οἱ ἰσοβαρεῖς τρόποι ἐκφορᾶς αὐτῆς, μετὰ ταύτης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἡ μὲν Γραφή, ἀποτελεσθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἔν τινι στιγμῇ τοῦ χρόνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπετέλεσε τὸν Κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἤτοι τὸ ὁριστικὸν κείμενον αὐτῆς, ἐνῷ ἡ Παράδοσις, προφορικῶς διαβιβασθεῖσα καὶ ἐξ ἀκοῆς φυλαχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διωχετεύθη καὶ ἐμορφοποιήθη ποικιλοτρόπως, πλὴν πάντοτε πιστῶς, τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Παρακλήτου, τοῦ ὁδηγοῦντος τὴν Ἐκκκλησίαν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω. 16,13), περιληφθεῖσα ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν ἐκκλησιαστικοῖς κειμένοις καὶ ἀποτελέσασα οὕτω τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

1. Ἀποστολικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις.

Ὑπὸ τὴν εἰς ἔκτασιν χρόνου προοπτικὴν ταύτην ἐξεταζομένη ἡ Ἱερὰ Παράδοσις δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο διαφόρους μορφάς, τὴν Ἀποστολικὴν Παράδοσιν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις ἀπορρέει ἐκ τῆς Ἀποστολικῆς καὶ συνεχίζει αὐτήν, οὖσα ἡ περαιτέρω ἐπέκτασις αὐτῆς.

Καὶ ἡ μὲν Ἀποστολικὴ Παράδοσις εἶναι ταυτοχρό-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 28 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

νως καὶ Ἐκκλησιαστική, ὡς ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας βιωθεῖσα καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐκκλησιολογικῆς πραγματικότητος ἀποκρυσταλλωθεῖσα. Ἡ δὲ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις ἀναφέρεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἀλήθειαν, συμφωνοῦσα πάντοτε πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἣν ἑρμηνεύει καὶ διαπτύσσει, ἀποτελοῦσα τὴν πλατυτέραν καὶ ἐμπραγματοτέραν ἐφαρμογὴν ταύτης ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑποβοηθοῦσα εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῆς σωζούσης ἀληθείας τοῦ Θεοῦ.

Ὡς τοιαύτη δὲ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι καὶ αὐτὴ πηγὴ καὶ τρόπος ἐκφορᾶς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ὡς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή. Ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅ μέτρον τὰ μορφοῦντα τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν στοιχεῖα, τὰ φυλαχθέντα ἐπιμελῶς καὶ ἑρμηνευθέντα ἀκριβῶς, καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι διατυπωθέντα ὀρθῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν συνεχείᾳ εὐρυτέρως ἀποθησαυρισθέντα εἰς ἅς πηγὰς καὶ εἰς ἅ μνημεῖα τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπεθησαυρίσθησαν ὑπὸ τῶν Πατέρων καὶ τῶν Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ οὕτως ἀκολουθηθείσῃ πορείᾳ αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ἀπολέσει οἱονδήτι ἐκ τῶν γνωρισμάτων τῆς «ἀποστολικότητος» αὐτῶν, θεωροῦνται καὶ πιστεύονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἀποτελοῦντα ὁριστικῶς τὴν ἑτέραν, σὺν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, πηγήν, ἤ, ἄλλως εἰπεῖν, τὸν ἰσότιμον πρὸς ἐκείνην τρόπον ἐκφορᾶς τῆς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι γενομένης θείας Ἀποκαλύψεως.

Ταύτην ἀκριβῶς τὴν Παράδοσιν, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν αὐτῆς ἀνέλιξιν καὶ προοπτικήν, ἔχει ὑπ' ὄψει αὐτοῦ καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὅταν λέγῃ, ὅτι ὑπάρχει μία «ἐξ ἀρχῆς π α ρ ά δ ο σ ι ς καὶ δ ι δ α σ κ α λ ί α καὶ π ί σ τ ι ς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν ὁ μὲν Κύριος ἔδωκεν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ Πατέρες ἐφύλαξαν. Ἐν ταύτῃ γὰρ ἡ Ἐκκλησία τεθεμελίωται» Ἐπιστ. πρὸς Σεραπίωνα, 28, PG 26,539). Ἡ ἔναντι δὲ ταύτης εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἶναι, ὅπως «ἐπιμελῶς φυλάσσῃ» ταύτην καὶ «συμφώνως παραδιδῷ». Τοῦτο δὲ πράττουσα ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸν παρ' αὐτῇ ἐμπεπιστευμένον λόγον τοῦ Θεοῦ διακρατεῖ καὶ διασῴζει ἀλώβητον καὶ ζῶντα, καὶ τὴν ἑαυτῆς συνοχὴν καὶ συνάφειαν, παρὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπέκτασιν καὶ διασπορὰν αὐτῆς, πρὸς τὴν πρώτην πηγὴν τοῦ λόγου καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως, πρὸς τὸν Κύριον, διασφαλίζει. «Τοῦτο τὸ κήρυγμα παρειληφυῖα καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ἡ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη. Καὶ γὰρ αἱ κατὰ κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ ἡ δ ύ ν α μ ι ς τ ῆ ς π α ρ α δ ό σ ε ω ς μία καὶ ἡ αὐτή» (Εἰρηναίου, Ἔλεγχος ψευδωνύμου γνώσεως, 10,2 ΒΕΠ 5,115/116).

Ἐν τῇ οὑτωσὶ περιγραφομένῃ Ἱ. Παραδόσει προβάλλουσιν ἐξ ἑαυτῶν γνωρίσματά τινα αὐτῆς ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «παραδίδειν», ὡς βασικῆς ἀρχῆς τῆς ζώσης Παραδόσεως ἐν τῇ ζώσῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀεὶ ζῶντος Χριστοῦ.

2. Τ ὸ « π α ρ α δ ί δ ε ι ν » ἐ ν τ ῇ Ἱ. Π α ρ α δ ό σ ε ι.

Οὕτως ὡς πρὸς τὸ τίς «ὁ παραδίδων» ἐν τῇ μεταδόσει καὶ μεταβιβάσει τῆς μιᾶς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, ἀρχῆθεν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχεν ἐσχηματισμένη ἡ πεποίθησις, ὅτι τὰ κύρια ἐν τῇ Παραδόσει πρόσωπα συνάπτονται εἰς μίαν ὑπερφυσικὴν τοῦτ' αὐτὸ ἅλυσιν καὶ ὅτι ἡ ἅλυσις αὕτη ἐκπορευομένη καὶ διήκουσα διὰ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐξικνεῖται μέχρι καὶ τῶν κατὰ χώρας καὶ πόλεις κατεστημένων ἐπὶ μέρους ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν λειτουργῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν μυστηρίων. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐκφράζει καὶ Κλήμης ὁ Ρώμης ἐν οἷς λέγει: «Οἱ Ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. Ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας Πνεύματος Ἁγίου ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καὶ τοὺς ὑπακούοντας τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ βαπτίζοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ Πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους* καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν. Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγέγραπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων. Οὕτως γάρ που λέγει ἡ γραφή· Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει» Κλήμεντος Ρώμης, Ἐπιστ. πρὸς Κορινθίους, Α' 42, ΒΕΠ 1,29/30. Πρβλ. Φιλιπ. 1,1. καὶ Διδαχήν, 2 ΒΕΠ 2,215, Πολυκάρπου Σμύρνης, Ἐπιστ. πρὸς Φιλιπ. 1,2 ΒΕΠ 3,15, Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Πρὸς Μαγνησ. 6,1 καὶ 13,1, Πρὸς Τραλ. 2,2 ΒΕΠ 2,294, 297 καὶ 298).

Κατὰ ταῦτα, ἀπὸ πλευρᾶς παραδίδοντος ἢ παραδιδόντων ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει προσώπων, ἔχομεν σαφῶς θεμελιωμένην τὴν ἀρχήν, ὅτι, ὡς ἡ ἀπὸ τῶν διαφόρων ὡς ἄνω προσώπων ἐκφερομένη διδασκαλία συνάπτεται ἀναγωγικῶς διὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκπορευομένη ἡ διδασκαλία αὕτη διὰ τῶν προσώπων τούτων ἀναμφισβητήτως ἐπεκτείνεται ἐπαγωγικῶς εἰς τοὺς αἰῶνας, καθισταμένης οὕτω τῆς Ἱ. Παραδόσεως, ἀπὸ πλευρᾶς παραδιδόντων προσώπων, πραγματικότητος ἀεὶ ζώσης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδόλως οὐδέποτε ἀλλοιουμένης.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ παραδιδόμενον ἐν τῇ Ἱ. Παραδόσει, τοῦτο ἐν ταῖς ἱστορικαῖς πηγαῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐκφέρεται ποικιλοτρόπως, ὡς «διδασκαλία», «διδαχή», «κήρυγμα», «λόγος» ἢ «λόγοι» ἢ «λόγια», ὡς «ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου», μάλιστα δὲ ὡς «εὐαγγέλιον» καὶ «εὐαγγέλια», καθ' ἃ λέγει ὁ

* Ἐν οἷς νοοῦνται καὶ οἱ πρεσβύτεροι.

Ἀπολογητὴς Ἰουστῖνος: «Οἱ γὰρ Ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτως παρέδωκαν ἐντετάλθαι αὐτοῖς» (Ἰουστίνου, Ἀπολογ. Α', 66,3, ΒΕΠ 3,197 . Πάντα δὲ ταῦτα εἶναι συνώνυμα πρὸς τὰ ὡς «παραδόσεις» κυριολεκτικῶς ἀναφερόμενα παρὰ τοῖς Ἀποστολικοῖς καὶ λοιποῖς Πατράσιν, καὶ ταυτόσημα πρὸς τὴν βασικὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, διότι «μία ἡ πάντων γέγονε τῶν Ἀποστόλων, ὥσπερ διδασκαλία, οὕτω δὲ καὶ ἡ παράδοσις» (Κλήμεντος Ἀλεξ., Στρωματεῖς Ζ, 17, ΒΕΠ 8,298 , ἅτε δὴ τῆς «διδασκαλίας παραδεδομένης οὕτως ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων κατὰ τὴν τάξιν τῆς νομίμου διαδοχῆς καὶ παραμενούσης ἄχρι τῆς νῦν ἡμέρας ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, οὐδὲν ἕτερον δέον νὰ γίνηται ἀποδεκτὸν παρ' ἐκτὸς ἐκείνου ὅπερ δὲν ἀφίσταται ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως» (Ὠριγένους, Περὶ Ἀρχῶν, Α', Προοίμ., 2 PG 11,116, Πρβλ. καὶ εἰς Ματθ. Ὁμιλ. 39 καὶ Ὁμιλ. 46, PG 13, 1656 καὶ 1667).

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μετέπειτα Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας προέβησαν εἰς τὸν περαιτέρω καθορισμὸν τοῦ τί ἦν τὸ «παραδεδομένον». Οὕτως ὁ μὲν ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐπακριβῶς ἀναφέρει, ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου «τὰ μὲν διὰ γραμμάτων, τὰ δὲ δι' ἀγράφων θεσμῶν φυλάττειν παραδίδοσιν» (Εὐσεβίου, Εὐαγγ. Ἀπόδειξις 1,8 PG 22,76 , ὁ δὲ Μ. Ἀθανάσιος, ἀπὸ ἰδικῆς του πλευρᾶς ὁμιλῶν ῥητῶς περὶ τῆς «εὐαγγελικῆς παραδόσεως» καὶ τῆς «ἀποστολικῆς» τοιαύτης, λέγει περὶ ταύτης ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ὅλην ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν καὶ «πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει» (Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀπολλιναρίου, Λόγος Α',2, PG 26, 1132'. Πρὸς Ἀδέλφιον, 6, PG 26, 1080 καὶ Περὶ τῶν γενομένων ἐν Ἀριμίνῳ 23, PG 26,721. Πρβλ. καὶ Κυρίλλου Ἱεροσ., Κατήχ. Μυσταγ. Ε', 11 καὶ Ε', 5, PG 33, 1117 καὶ Κυρίλλου Ἀλεξ., Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως 3, PG 76, 1264).

Περὶ τῆς πράξεως, ἀκολούθως, τοῦ παραδίδειν ἐν τῇ Ἱ. Παραδόσει προκειμένου, αὐτὴ προϋποθέτει τρία τινά: α τὴν ὕπαρξιν τῆς σωτηριώδους κυριακῆς διδασκαλίας, τῆς διὰ τῶν Ἀποστόλων διαβιβασθείσης, β τὴν φύλαξιν ταύτης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ γ) τὴν μετὰ ταῦτα ἀναμετάδοσιν ταύτης τοῖς ἐπερχομένοις.

Ἐν τῇ Παραδόσει πᾶν τὸ «παραδιδόμενον» συνάπτεται ἀναποφεύκτως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀποκαλυφθεῖσαν ὑπερφυσικὴν ἀλήθειαν, συνάπτεται ὡσαύτως πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἀμέσους ἐκείνων συνεργάτας καὶ διαδόχους, καὶ παρουσιάζει ἀμέσως ἐμπλεκόμενον τὸν εὐρύτερον παράγοντα τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμπαρισταμένου Παρακλήτου, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου καὶ τῇ χάριτι τοῦ ὁποίου γίνεται πᾶσα πρᾶξις καὶ ἐνέργεια ἀναμεταδόσεως-παραδόσεως τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας.

«...Ταῦτα δὲ ἕτερος οὐκ ἐλέγξει ἢ τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδοθὲν Ἅγιον Πνεῦμα, οὗ τυχόντες πρότεροι οἱ Ἀπόστολοι, μετέδοσαν τοῖς ὀρθῶς πεπιστευκόσιν· ὧν ἡμεῖς διάδοχοι τυγχάνοντες, τῆς τε αὐτῆς χάριτος μετέχοντες, ἀρχιερατείας τε καὶ διδασκαλίας καὶ φρουροὶ τῆς Ἐκκλησίας λελογισμένοι οὐκ ὀφθαλμῷ νυστάζομεν, οὐδὲ λόγον ὀρθὸν σιωπῶμεν, ἀλλ' οὐδὲ πάσῃ ψυχῇ καὶ σώματι ἐργαζόμενοι κάμνομεν, ἄξια ἀξίως Θεῷ τῷ εὐεργέτῃ ἀνταποδιδόναι πειρώμενοι καὶ οὐδ' οὕτως κατ' ἀξίαν ἀμειβόμενοι, πλὴν ἐν οἷς πεπιστεύμεθα μὴ ἀτονοῦντες, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου καιροῦ τὰ μέτρα ἐπιτελοῦντες καὶ ὅσα παρέχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πᾶσιν ἀφθόνως κοινωνοῦντες· οὐ μόνον ἀλλότρια δι' ἐλέγχου εἰς φανερὸν ἄγοντες, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἡ ἀλήθεια ὑπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς τῆς χάριτος παραλαβοῦσα ἀνθρώποις διηκόνησε, ταῦτα καὶ διὰ λόγου σημειούμενοι καὶ διὰ γραμμάτων ἐμμαρτυρούμενοι ἀνεπαισχύντως κηρύσσομεν» (Ἱππολύτου, Κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἔλεγχος, Πρόλογ., ΒΕΠ. 5, 199 .

Ἤδη τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ ἱεροῦ Ἱππολύτου ὁδηγεῖ καὶ εἰς ἑτέραν ἔννοιαν, ἀναφερομένην εἰς τὸ θέμα: «πρὸς τίνας ἐν τῇ Παραδόσει παραδίδονται τὰ παραδιδόμενα». Οὗτοι, ἀναμφιβόλως, εἶναι, ἐν ἀμέσῳ μὲν καὶ στενῇ προοπτικῇ, οἱ ἄμεσοι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων καὶ οἱ τούτων διάδοχοι ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι, εὐρυτέρως δὲ καὶ πάντα τὰ ἱερατικὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρόσωπα, ἀδιακρίτως βαθμοῦ καὶ διακρίσεως, ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου μέχρι καὶ τοῦ κατηχητοῦ, καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ προοπτικῇ καὶ μείζονι ἐκκλησιολογικῇ διαστάσει καὶ ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ πιστοὶ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, οἵτινες καὶ ἀποβαίνουσι τὰ ἀντικείμενα ἅμα καὶ τὰ ὑποκείμενα ἐν τῇ οὑτωσὶ λειτουργούσῃ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἱερᾷ Παραδόσει, καὶ δὴ ἀντικείμενα μὲν ἐφ' ὅσον ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ὡς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, ἤτοι ἡ ὅλη θεία Ἀποκάλυψις, στοχάζεται τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καὶ σωτηρίας αὐτῶν, ὑποκείμενα δὲ ἐφ' ὅσον οὗτοι εἶναι οἱ κυρίως διὰ τῆς ἐν πίστει ἀποδοχῆς αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιμαρτυρίας τῆς συνειδήσεως αὐτῶν συμβαλλόμενοι εἰς τὴν ἀλώβητον διατήρησιν καὶ ἀκεραίαν ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς ἀναμετάδοσιν τῆς παραδεδομένης ἀληθείας καὶ διδασκαλίας.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΩΝ ΔΥΟ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ*

Ἡ θεολογικὴ καὶ ἡ ἄλλη, ἡ θύραθεν σκέψις, καὶ ἡ παρ' ἡμῖν καὶ ἡ ξένη, ἐνωρὶς συνῳκειώθησαν μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἐνωρὶς ἦλθον εἰς ἐγγύτητα πρὸς τὸ πνευματικὸν δένδρον αὐτοῦ. Ἀληθῶς, ἀπὸ τοῦ Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἑλενουπόλεως († περὶ τὸ 430 [1] μέχρι τοῦ μακαριστῆς μνήμης ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου[2] καὶ ἀπὸ τοῦ Γοδεφρείδου Hermant[3] καὶ τοῦ Tillemont[4] μέχρι τῶν νεωτέρων ἐν τῇ Δύσει ἐρευνητῶν, ὁ πνευματικὸς βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ χρυσορρήμονος ἢ χρυσορρόα, ὅπως θέλετε, αὐτοῦ πατρὸς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας μας ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἱστορικῆς καὶ κριτικῆς ἐρεύνης. Καὶ δὴ καὶ μέχρι σημείου, ὥστε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος νὰ παρευδοκιμήσῃ, νὰ ὑπερτερήσῃ ἐν τούτῳ πάντα ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν διδάσκαλον ἢ πατέρα.

Ὑπῆρξε δὲ τοῦτο, καθὼς εὐχερῶς ἠμποροῦμεν νὰ τὸ καταλάβωμεν, ὄχι ἀπροσδόκητον περιστατικόν. Διότι, πράγματι, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀπὸ ὑψηλῆς καταγωγῆς καὶ ἐκλεκτῆς πνευματικῆς διαίτης ὁρμώμενος, ἀνεδείχθη ἐν τέλει καὶ διὰ τοῦ ἔργου καὶ διὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀνεδείχθη λέγω, ὁ μέγιστος τῶν διδασκάλων τῆς ἐποχῆς του καὶ εἷς τῶν ἐξοχωτέρων, ἂν μὴ ὁ ἐξοχώτατος πατὴρ τῆς γερασμίας Ἐκκλησίας μας. Τὰ πιστά, τὰς ἀποδείξεις παρέχουν ἐν τούτῳ οἱ ἄφθονοι καὶ λιπαροὶ καρποί, τοὺς ὁποίους παρήγαγε τὸ δένδρον αὐτοῦ. Καὶ γνωρίζομεν, τὸ γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι «ἕκαστον δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ (Λουκ. στ, 44)[5].

Ποῖον ὑπῆρξε τὸ δένδρον τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου καὶ ποῖοι οἱ καρποὶ αὐτοῦ δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα νὰ τὸ ὑπομνήσωμεν. Ἐν τούτοις, δέον, νομίζομεν, νὰ παράσχωμεν χαρακτηριστικάς τινας εἰδήσεις ἐκ πρώτης ἀφετηρίας, οἱονεὶ προοιμιάζοντες τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐλάβομεν τὴν τιμὴν νὰ εἴπωμεν ἐνώπιον τῆς ἐκλεκτῆς σας ὁμηγύρεως.

Οὕτω, τὸ δένδρον τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἐβλάστησε, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, περὶ τὸ 345 ἐν Ἀντιοχείᾳ, πρωτευούσῃ τῆς τότε Συρίας. Ἡ Ἀντιόχεια ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἀγλάϊσμα τῆς πλησίον ἡμῶν ἀνατολῆς, διά τε τὴν πνευματικὴν αὐτῆς κίνησιν καὶ τὴν οἰκονομικήν της ἀνάπτυξιν. Ἦτο «μήτηρ καὶ κεφαλὴ τῶν ὑπὸ τὴν ἕω κειμένων πόλεων» (P.G., 2,47). Ἐν αὐτῇ ἰδίᾳ ἕδρα ζωηρῶς ὁ ὑπολειπόμενος ἑλληνισμός, ἡ περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἑλληνικὴ κίνησις καὶ δὴ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εὐλόγως αὕτη ἀπεκλήθη αἱ «Συριάδες Ἀθῆναι»[6]. Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ γνώμη καὶ ἀντίληψις δὲν ὑπελείπετο ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἀντιθέτως, αὕτη προέκυπτεν ὁσημέραι περισσότερον εἰς τὰ στήθη τῶν ἐν τῇ πόλει βιούντων ἐθνικῶν, ἀποκαθαίρουσα τοὺς ὑφισταμένους εἰσέτι εἰδωλολατρικοὺς σπίλους. Ὥστε, δὲν ὑπῆρξεν ἄπορον, ὅτι ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τοῦ τετάρτου μ.Χ. αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ ἐν αὐτῇ ἤκμαζον ἑλληνικαὶ καὶ χριστιανικαὶ διδασκαλίαι καὶ σχολαί, δι' ὧν ὑπετρέφετο ἡ ἤδη παρηγμένη καὶ γνωστὴ μεταξὺ ἑλληνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ πνευματικὴ ἔρις τῶν πρωΐμων χριστιανικῶν χρόνων.

Ὁ Ἰωάννης, ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ πνευματικῶν βημάτων καὶ δοκιμίων δὲν ἀπεῤῥάπισε τὴν ἑλληνικήν, τὴν θύραθεν σοφίαν. Ὡς πρὶν εἶχον πράξει ἢ μετ' αὐτὸν ἔπραξαν ἄλλοι τινὲς διδάσκαλοι ἢ πατέρες, ἀποπτύοντες τὸν ἑλληνισμόν. Τοὐναντίον, μαζὶ μὲ τὸν προηγηθέντα αὐτοῦ μέγαν τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον Ὠριγένην ἐνόμιζε «γυμνάσιον τῆς ψυχῆς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν...». Ἐνόμιζε, καὶ δικαίως, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη, ἡ θύραθεν, ἡ ἑλληνικὴ σοφία ἀποτελεῖ πνευματικὴν τῆς ψυχῆς ἄσκησιν καὶ γυμνασίαν, ἧς δὲν ἦτο πρέπον νὰ στερηθοῦν οἱ κερδηθέντες εἰς Χριστόν. Διό, ἀπευθυ-

---

* Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσός», ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Συνδέσμου τοῦ Παναγίου Τάφου.

1. Ὁ Παλλάδιος Ἑλενουπόλεως συνέγραψε βραχὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρυσοστόμου τὸν γνωστὸν «Διάλογον ἱστορικὸν πρὸς Θεόδωρον, διάκονον Ῥώμης, περὶ βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου Χρυσοστόμου», ὅστις ἔκτοτε ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν τοῦ ἔργου καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ διδασκάλου δράσεως. Βλ. σχετ. P.G, 47. Ἀλλ' εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, εἰ καὶ ἧττον σημαντικάς, παρέσχε καὶ ἡ ὑστέρα ἱστορικὴ ἔρευνα, ἰδίᾳ δ' οἱ ἱστορικοὶ Σωκράτης, Σωζόμενος, Θεοδώρητος κ.λ.π.

2. Βλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, 2α ἔκδ., 1970.

3. Βλ. G. Hermant, La vie de St. Jean Chrysostome, Patriarch de Constantinople et docteur de l' église, Paris, 1664.

4. Βλ. σχετ. κριτικὴν βιογραφίαν, δημοσιευθεῖσαν ἐν Memoires pour servir à l' histoire écclesiastique de six premières siecles, Τόμ. XI, 1706.

5. Πρβλ. καὶ Ματθ. ιβ,33.

6. Πρβλ. καὶ Καβάφην:... Μὰ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα ἡ Ἀντιόχεια καυχιέται, ποὺ εἶναι πόλις παλαιόθεν ἑλληνὶς κλπ. (παλαιόθεν ἑλληνίς). Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡ Ἀντιόχεια ἐφαίνετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ «πεπληρωμένη ζάλης τε καὶ ἀστικῶν θορύβων» καὶ ἄλλων κοσμικῶν διασκεδάσεων. Ἐξ οὗ ὁ αὐτὸς Καβάφης γράφει εἰς τὸ ὡραῖον ποίημά του «Ἂς φρόντιζαν» μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εἴρωνα διάθεσιν τὰ ἑξῆς: «Κατήντησα σχεδὸν ἀνέστιος καὶ πένης. Αὐτὴ ἡ μοιραία πόλις, ἡ Ἀντιόχεια, ὅλα τὰ χρήματά μου τάφαγε. Αὐτὴ ἡ μοιραία μὲ τὸν δαπανηρό της βίον...».

νόμενός ποτε πρὸς τὸ εὐσεβὲς ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα, μετὰ θάρρους διεκήρυξε τούτους, τοὺς ὄχι ἀσημάντους λόγους: «Μηδεὶς ὕβριν εἶναι νομιζέτω τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος, Ζήνωνος καὶ τοῦ Τυανέως μεμνήμεθα» (P.G., 1,886 . Καὶ διεκήρυσσε πάντα ταῦτα, τὰ λαβόντα ἄλλωστε καὶ δικαίωσιν ἱστορικήν, τὰ διεκήρυσσε, λέγω, ποῖος; ὁ 'Ιωάννης, ὁ νομίζων πάλιν μαζὶ μὲ τὸν 'Ωριγένην, ὅτι εἶναι μὲν ἡ ἀνθρωπίνη σοφία γυμνάσιον τῆς ψυχῆς, τέλος ὅμως αὐτῆς, ὅ ἐστι σκοπός της, ἀείποτε τυγχάνει ἡ Θεία σοφία, ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως χριστιανικὴ ἀλήθεια. 'Ο 'Ιωάννης, ὁ ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βιωμάτων καὶ λόγῳ καταλλήλου ψυχικῆς διαίτης ἔχων ἐναποθέσει τὸν θησαυρὸν τῆς ἐνδόξου χριστιανικῆς γνώσεως «ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν» (Β' Κορινθ. δ, 7 . 'Ο 'Ιωάννης, ὁ διὰ τὴν πρώϊμον αὐτοῦ πνευματικὴν ἀνάπυξιν καταπλήξας τοὺς περὶ αὐτὸν ῥήτορας καὶ σοφιστάς, «ἀφηνιάσας τοὺς σοφιστὰς λεξιδρίων» (Παλλ., P.G., 47,18 . Μάλιστα δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καθὼς γράφει ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος ('Εκκλ. 'Ιστορία, P.G,. 67,1513B), ὁ Λιβάνιος, ὁ σύρος σοφιστὴς καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ ἐν τῇ ῥητορικῇ, «ἡνίκα ἔμελλε τελευτᾶν, πυνθανομένων τῶν ἐπιτηδείων, τίς ἂν ἀντ' αὐτοῦ ἔσται, λέγεται 'Ιωάννην εἰπεῖν, εἰμὴ χριστιανοὶ τοῦτον ἐσύλησαν». Λέγεται, ὅτι εἶπεν, ὅτι διάδοχος αὐτοῦ θὰ ἐγίνετο ὁ 'Ιωάννης, ἂν μὴ εἶχον ἁρπάξει τὴν καρδίαν αὐτοῦ οἱ χριστιανοί.

Δὲν ἀπελάκτισε, λοιπόν, τὴν ἑλληνικήν, τὴν ἔξω, τὴν θύραθεν σοφίαν ὁ 'Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος. Καὶ δὲν τὴν ἀπελάκτισε, διότι, περιαυγαζόμενος ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ νεότητος ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν ὅραμα, ἀπὸ τὸ θάμβος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας, ᾐσθάνετο ἰσχυρότερος ἐκείνης. 'Αληθῶς, ὑπὸ τὴν ἐπίπνοιαν τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ μητρὸς 'Ανθούσης καὶ τῆς ἐκ πατρὸς θείας του, τῆς διακόνου Σαβιανῆς, ὁ 'Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐνωρὶς ἦλθεν εἰς ἐγγύτητα πρὸς τὰ μεγάλα ἐν Χριστῷ ἠθικὰ μεγέθη, λαβὼν ἀγωγὴν γνησίως χριστιανικήν. Τὴν ἀγωγὴν ταύτην συνεπλήρωσεν ἐν ἀρχῇ μὲ ἐλευθερίους σπουδὰς πλησίον τῶν περιωνύμων ἐθνικῶν διδασκάλων,'Ανδραγαθίου καὶ Λιβανίου, εἶτα δὲ μὲ σπουδὰς ἐν τῇ περιφήμῳ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς 'Αντιοχείας, ἐν ᾗ παρηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καρτερίου καὶ τοῦ Διοδώρου, συστηματικώτερον μυηθεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὸ ὑψηλόν, τὸ θεῖον ἐν Χριστῷ δόγμα. Πᾶσα ἡ ἐν λόγῳ ἀγωγή, καὶ ἡ ἐλευθέριος καὶ ἡ ἐν Χριστῷ, ἤσκησεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ 'Ιωάννου ἰσχυρὰν πειθὼ καὶ συνετέλεσεν εἰς ἐμπέδωσιν παρ' αὐτῷ γενναίου ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ φρονήματος. 'Αλλὰ τὴν ἰσχυροτέραν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ 'Ιωάννου πειθὼ καὶ ἐντύπωσιν ἤσκησεν ὁ τότε ἐπίσκοπος 'Αντιοχείας Μελέτιος, πρὸς ὃν οὗτος στενότατα συνεδέθη καὶ ὃν ἀείποτε ἐθεώρησεν ὡς πνευματικόν του πατέρα. Τοιαύτη δ' ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Μελετίου ἀσκηθεῖσα ἐπ' αὐτοῦ ἐντύπωσις, ὥστε ἔλεγε βραδύτερον περὶ αὐτοῦ: «Τρυφὴ ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. Οὐ γὰρ διδάσκων μόνον, οὐδὲ φθεγγόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁρώμενος ἁπλῶς ἱκανὸς ἦν ἅπασαν ἀρετῆς διδασκαλίαν εἰς τὴν τῶν ὁρώντων ψυχὴν εἰσαγαγεῖν» (P.G., 50, 517 . "Οχι μόνον, ὅταν ἐδίδασκεν ἢ ὅταν ὡμίλει ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν του τὴν περὶ ἀρετῆς διδασκαλίαν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅταν τὸν ἔβλεπε κανείς. Τόσον ἠκτινοβόλει καὶ ἐξήστραπτεν ἠθικῶς τὸ πρόσωπόν του. 'Αλλὰ καὶ εἰς τὸν Μελέτιον δὲν ἔμειναν ἀδιάφοροι αἱ κοσμοῦσαι τὸ πρόσωπον τοῦ 'Ιωάννου ἀρεταί, ἰδίᾳ δ' ἡ φυσικὴ αὐτοῦ εὐφυΐα καὶ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς του. "Ωστε μὴ ἀπορήσωμεν, ὅτι καὶ οὗτος δὲν ἀπώκνησε καὶ δὴ καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνοίξῃ εἰς τὸν 'Ιωάννην τὴν πρὸς τὴν 'Εκκλησίαν ὁδόν, νὰ κατηχήσῃ τοῦτον εἰς τὸ γνήσιον ἐν Χριστῷ δόγμα, νὰ τὸν βαπτίσῃ (372), ἐν τέλει δὲ νὰ τὸν προχειρίσῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀναγνώστου (375)[7]. "Εκτοτε, γράφει ὁ Παλλάδιος (1,67), ὁ 'Ιωάννης «οὐκ ὤμοσεν, οὐ κατελάλησεν, οὐκ ἐψεύσατο, οὐ κατηράσατο, οὐκ εὐτραπελίαν ἠνέσχετο». 'Αλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ ὁσημέραι περισσότερον ἀπεξενοῦτο ἀπὸ τὰ καρδιάλωτα τοῦ κόσμου τούτου θέλγητρα. 'Η μόνωσις καὶ ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ ἀπέβαινον δι' αὐτὸν ἡ ἡδυτάτη τῶν ἀπολαύσεων. Δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, γράφει ὁ ἀοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος τῶν 'Αθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι καὶ διὰ τὸν 'Ιωάννην ἥρμοζον οἱ λόγοι, οὓς οὗτος κάποτε εἶπε περί τινος γνωρίμου του: «οἴκοι εἴ τις αὐτὸν εἶδεν, ἐνόμισεν ἄν τινα εἶναι τῶν ἐν ὄρεσι καθημένων, καὶ γὰρ ἡ οἰκία αὐτῷ πρὸς ἀκρίβειαν μοναστηρίου παντὸς διέκειτο, οὐδὲν ἔχουσα τῶν ἀναγκαίων πλέον. Καὶ ὁ καιρὸς δὲ αὐτὸς ἅπας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων ἀνηλίσκετο βιβλίων καὶ ἱμάτιον αὐτῷ ἀπὸ τριχῶν κατεσκευάσατο καὶ τούτῳ τὰς νύκτας ἐνεκάθευδεν». "Οτι δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἥρμοζον καὶ διὰ τὸν 'Ιωάννην, δὲν ἐβράδυνε νὰ βεβαιωθῇ. 'Αληθῶς, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἠγαπημένης αὐτοῦ μητρὸς 'Ανθούσης, ὁ 'Ιωάννης ἐγκαταλείπει τὴν 'Αντιόχειαν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κλύδωνα τῶν κοσμικῶν παθῶν καὶ προσέρχεται ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν μοναχικὸν ἐν Μοναστηρίῳ βίον, εἶτα δέ, πρὸς πλήρη αὐτοῦ ἠθικὴν τελείωσιν, ἀπέρχεται εἰς σπήλαιόν τι πλησίον τῶν ὀρέων τῆς 'Αντιοχείας, ἔνθα παραδίδεται εἰς βίον μονήρη καὶ ἀσκητικόν.

Δὲν θὰ ἐπιμείνω πλειότερον εἰς ἀνάλυσιν τοῦ βίου τοῦ 'Ιωάννου Χρυσοστόμου κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ νεότητα. Αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἐκ τῶν περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ συγγραφῶν, εἶναι ἱκανῶς χαρακτηριστικαὶ καὶ ἀποχρῶσαι, ὥστε μᾶς πείθουν, ὅτι ὁ 'Ιωάννης ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ νεότητος ἔστησεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸ δέον, τὸ ὑπερβαῖνον τὰ ἀνθρώπινα μέτρα ἠθικὸν καὶ χριστιανικὸν μνημεῖον. 'Αλλὰ καὶ ὁ ἔπειτα βίος του προσεπικυροῖ τὸ ἀληθὲς τοῦ λόγου τούτου. Ποῖος δὲ ὑπῆρξεν ὁ βίος αὐτός; ἂς ἴδωμεν δι' ὀλίγων.

'Η ἐν τῷ σπηλαίῳ σκληραγωγία τοῦ 'Ιωάννου ἐκλόνισε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ ἐν τῇ κοσμικῇ 'Αντιοχείᾳ. 'Εκεῖ χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ Μελετίου διάκονος 381 καὶ εἶτα, ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Φλαβιανοῦ, πρεσβύτερος (386 . 'Εν τῷ βαθμῷ τούτῳ ὁ 'Ιωάννης παρέμεινεν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐτῶν αὐτῶν οὗτος ἐξήστραψε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Τῷ ὄντι μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ

7. Βλ. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 23.

ΜΕΡΙΚΑΙ ΒΑΣΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ*

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΜΟΝΑΧΙΚΑΙ ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ

Παραθέτομεν μερικὰς σκέψεις τοῦ Ρώσου Ἱερομονάχου Σωφρονίου.

Ἡ ὑπακοή. Εἶναι ἡ βάσις τοῦ μοναχισμοῦ. Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῆς, διότι ἀρχίζει — φαίνεται— μὲ μορφὰς ἁπλᾶς καὶ χονδροειδεῖς, ἀλλὰ κατόπιν ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἕνα κόσμον ποὺ δὲν περιγράφεται. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποκαλυφθῆ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ εἶναι συγχρόνως μυστήριον καὶ ζωὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀπάρνησις τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐξετάσεως, τὴν ὁποίαν περιέχει ἡ ὑπακοή, φαίνεται ἀντίθετος μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲ μίαν ἐλευθερίαν ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν Του καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ βασιλεύσῃ αἰωνίως, δυνάμει τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Διὰ τῆς παραδόσεως τῆς θελήσεως καὶ τοῦ λογικοῦ εἰς τὴν δύναμιν ἑνὸς ἄλλου πολλοὶ θὰ ἠσθάνοντο ἕνα κενὸν κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας των. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ θὰ τοὺς ἐφαίνετο ὡς πτῶσις εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ σκότους, ὡς ἀπώλεια τῆς προσωπικότητός των, ὡς δουλεία καὶ αὐτοεκμηδένισις. Ἀλλὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς πίστεως ἔχουν ἐννοήσει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχουν κάμει μίαν τοιαύτην ἀπάρνησιν ἐν τῷ πνεύματι τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἡ ὑπακοὴ φαίνεται ὡς ἕνα δῶρον ἀνέκφραστον τοῦ Ὑψίστου. Ὁ «ὑποτακτικὸς» ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὸν ἀετόν, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν δύναμιν τῶν πτερύγων του ὑψώνεται πρὸς τὰ ὕψη καὶ ἠρέμως παρατηρεῖ τὸ διάστημα ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν γῆν, χαίρων διὰ τὴν ἀσφάλειάν του καὶ διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὕψους, ποὺ εἶναι ἀπροσπέλαστον καὶ θανασίμως φοβερὸν διὰ τοὺς ἄλλους. Ἀναθέτων μὲ ἐμπιστοσύνην, προθυμίαν καὶ ἀγάπην τὴν θέλησίν του καὶ ὅλην τὴν κρίσιν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς τὸν πνευματικόν του πατέρα, ὁ δόκιμος μοναχὸς διὰ τῆς ὑπακοῆς καὶ μόνης ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἐπιγείων φροντίδων καὶ γνωρίζει τότε ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἀξίαν, τὴν ἐν Θεῷ καθαρότητα τοῦ νοός.

Ὁ μοναχισμὸς πράγματι φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς καθαρότητος τῆς διανοίας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ χωρὶς ὑπακοήν. Χωρὶς ὑπακοὴν δὲν ὑπάρχει μοναχισμὸς καὶ ἕνας «παρήκοος» δὲν εἶναι μοναχὸς κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως ταύτης. Εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ τις καὶ ἔξω τοῦ μοναχισμοῦ μεγάλας θείας δωρεὰς μέχρι τὴν τελειότητα τῶν μαρτύρων, ἡ καθαρότης ὅμως τῆς διανοίας εἶναι μία ἰδιαιτέρα δωρεὰ εἰς τὸν μοναχισμόν, ἄγνωστος εἰς τοὺς ἄλλους δρόμους. Δι' αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἡ ὑπακοὴ θεμελιώνει τὸν μοναχισμὸν καὶ περιλαμβάνει καὶ τὰς ἄλλας δύο ὑποσχέσεις. Αὐτὸ τὸ ὑπογραμμίζει π.χ. ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος: «Μήτηρ τῆς καθαρότητος εἶναι ἡ ἡσυχία μετὰ ὑπακοῆς». Ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος συχνὰ ἀποκτηθεῖσα εἰς τὴν ἡσυχίαν, ὅταν ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν κόσμον, δὲν μένει ἀσάλευτος· ἀντιθέτως, ἡ ἐκ τῆς ὑπακοῆς γεννηθεῖσα εἶναι εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις συνετὴ καὶ ἀκλόνητος» (λογ. ΙΕ'. λγ'-λε'. (Παραθέτομεν αὐτολεξεὶ τοὺς λόγους τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος: Μήτηρ ἁγνείας, ἡσυχία σὺν ὑπακοῇ. Ἡ μὲν ἐξ ἡσυχίας κατορθουμένη τοῦ σώματος ἀπάθεια, κόσμῳ πολλάκις πλησιάζουσα, οὐκ ἀσάλευτος ἔμεινεν· ἡ δὲ ἐξ ὑπακοῆς προσγινομένη, πανταχοῦ δόκιμος καὶ ἀκράδαντος». Καὶ ὁμιλῶν περὶ τῆς θεληματικῆς πτωχείας, προσθέτει: Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέβαλε τὴν ψυχήν του — ποὺ ἀπηρνήθη, δηλαδή, ὅλας τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας τῆς ἁμαρτωλῆς του φύσεως — ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀκόμη τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κτήσεως; Ἔτσι ἡ ὑπακοὴ διὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀποξενώσεως ἀπὸ τὸ ἴδιον θέλημα «ὥσπερ ἐν χρυσαῖς πτέρυξιν ἀνέρχεται ἀόκνως πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς ἀπαθείας» (Λόγος Δ' α'.

Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἕνα μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε αἱ σχέσεις τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς — ὁδηγοῦ καὶ τοῦ μοναχοῦ λαμβάνουν ἱερὸν χαρακτῆρα. Ἔχομεν ἤδη σημειώσει, ὅτι διὰ τὸν ἀρχάριον μοναχὸν τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἡ ἐκπαίδευσίς του εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σφαῖραν αὐτοῦ τοῦ θελήματος καὶ ἐκεῖθεν νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς θείας ζωῆς. Διὰ τὸν πνευματικὸν ὁδηγὸν εἶναι μέσον προόδου τοῦ νεοφωτίστου μοναχοῦ διὰ τῆς προσευχῆς του, πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ζωῆς αὐτῆς· εἶναι ἡ ἐν αὐτῇ ἀγωγὴ

---

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 40 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1-2 τεύχους.

ἐνθουσιασμοῦ, εἰ καὶ μὲ κλονισμένην τὴν ὑγείαν, ἀφιερώνει ἑαυτὸν εἰς φιλαγάθους ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων σκοποὺς καὶ εἰς κήρυξιν τοῦ θείου λόγου. Αἱ ὁμιλίαι αὐτοῦ διά τε τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὸ ἠθικὸν των μεγαλεῖον συναρπάζουν καὶ τὰς χριστιανικὰς καὶ τὰς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀφθονούσας τότε ἐθνικὰς συνειδήσεις. Ὁ Ἰωάννης ἀναδεικνύεται κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ θείου λόγου εὐστομοῦσα τῆς Ἐκκλησίας ἀηδὼν καὶ ἐπιστήμων τῆς ἱερωσύνης.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΚΟΡΣΟΣ
Καθηγητὴς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς

τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατος ἡ σωτηρία.

Ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία εἶναι «οὗ τὸ Πνεῦμα Κυρίου» (Β' Κορινθ. γ' 17)·δι' αὐτὸ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπακοῆς, ὅπως καὶ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς γενικῶς, εἶναι ἡ ἀπόκτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ποτὲ ὁ πνευματικὸς πατὴρ δὲν φιλοδοξεῖ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν θέλησιν τοῦ μοναχοῦ εἰς τὴν ἰδικήν του «ἀνθρωπίνην» θέλησιν· ἀλλὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς καθημερινῆς ζωῆς, αἱ περιστάσεις δύνανται νὰ φέρουν, ὥστε οὗτος νὰ φανῇ ἠναγκασμένος νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του, νὰ θέσῃ ἕνα ὅριον, τὸ ὁποῖον ἕνας ὑπήκοος μαθητὴς δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ παραβῇ.

Ὁ ἀσκητικὸς ἀγὼν τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ εἶναι βαρύτερος ἀπὸ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα τοῦ δοκίμου, ἕνεκα τῆς μεγάλης εὐθύνης του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἡ εὐθύνη αὐτὴ δὲν τὸν ἐπιβαρύνει, παρὰ ὅταν ὁ μαθητὴς ὑπακούῃ εἰς αὐτὸν χωρὶς ἐπιφύλαξιν· διαφορετικὰ ὁ μαθητὴς φέρει ὁ ἴδιος τὸ βάρος τῶν πράξεών του καὶ χάνει τὸ εὐεργέτημα τῆς ὑπακοῆς. Ὁ σκοπὸς τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, ἐν τούτοις, δὲν εἶναι νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν μαθητὴν τῆς εὐθύνης, ἀλλὰ νὰ τοῦ μάθῃ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ διὰ τοῦ ἀγῶνος τῆς ὑπακοῆς τὴν νίκην ἐπὶ τοῦ πάθους τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐξουσίας (τῆς κατακυριεύσεως). Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ὑποδουλώνει τὸν ἀδελφόν του ἢ ἁπλῶς ζητεῖ νὰ προσβάλῃ τὴν ἐλευθερίαν του, χάνει ἀφεύκτως τὴν ἰδικήν του ἐλευθερίαν, διότι καὶ μόνη μία τοιαύτη ἀπόπειρα εἶναι ἤδη χωρισμὸς ἀπὸ τὴν θείαν ζωὴν τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει προσκληθῆ ὁ ἄνθρωπος.

Ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐμπόδια διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν κατάστασιν, ποὺ μᾶς δεικνύουν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ ἐγωϊσμός μας. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἡ καλυτέρα ὁδὸς διὰ νὰ νικήσωμεν τὴν ἐν ἡμῖν συνέπειαν ταύτην τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ὅταν ἀπαρνούμεθα τὴν θέλησίν μας, ἐμπρὸς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀδελφοῦ μας, ὑπερνικῶμεν τὴν «διαίρεσιν», ἡ ὁποία εἰσῆλθε διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδὰμ εἰς τὴν φύσιν μας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Πόθεν πηγάζει λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἀγὼν τῶν θελήσεων ἐν ἡμῖν; Δέν ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ μία μόνον θέλησις;

Ὅταν μισῶμεν τὴν μικρὰν «ἀτομικὴν» θέλησίν μας καὶ ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, γινόμεθα δοχεῖα τοῦ θείου θελήματος. Τελειοποιούμενοι ἐν τῇ ὑπακοῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφόν μας, τελειοποιούμεθα ἐν τῇ ἀγάπῃ, διευρύνομεν τὴν ὕπαρξίν μας μέχρι νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν πληρότητα τῆς θεανδρικῆς ὑπάρξεως, κατ' εἰκόνα τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Διότι δὲν ὑπάρχει ὅριον εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον, καίτοι δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν Του ὁ Θεὸς εἶναι καὶ θὰ εἶναι αἰωνίως ἀπρόσιτος καὶ ἀκατάληπτος εἰς τὴν κτίσιν, κατὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ χάριν Του ἐπιθυμεῖ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν ἄνθρωπον τόσον οἰκείως καὶ τόσον πλήρως, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ Θεὸς ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸν Δημιουργόν. Ἡ Ἀποκάλυψις λέγει: «Ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου» (Ἀποκ. γ' 21).

Ὁ μορφωμένος ἄνθρωπος τῆς σήμερον, μὲ τὴν τόσον ἀνεπτυγμένην κριτικήν του τάσιν, εἶναι ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον ἐπιδέξιος εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ὑπακοῆς παρὰ ὁ ἁπλοῦς ἄνθρωπος, ὁ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τῆς περιεργείας καὶ τῆς ἐξετάσεως. Ὁ καλλιεργημένος ἄνθρωπος, ὁ ἐρωτευμένος μὲ τὸ κριτικόν του πνεῦμα, ποὺ θεωρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειάν του ὡς μόνον σταθερὸν θεμέλιον τῆς «προσωπικῆς» του ζωῆς, ὀφείλει, προτοῦ γίνῃ δόκιμος μοναχός, νὰ ἀπαρνηθῇ αὐτὴν τὴν εὐπορίαν, ἄλλως θὰ τοῦ εἶναι πολὺ δύσκολον κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. ιδ' 33) νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βασιλείαν. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὴν ἀπαρνηθῇ; Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἀναθέτει τὴν θέλησίν του, δὲν εἶναι ἕνας ἄνθρωπος καθ' ὅλα ὅπως ἡμεῖς καὶ ὁ ὁποῖος ἐνίοτε ἠμπορεῖ νὰ μᾶς φαίνεται κατώτερος ἀπὸ ἡμᾶς; Καὶ ὁ μαθητὴς ἀρχίζει νὰ σκέπτεται: «Αὐτὸς ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς θὰ εἶναι λοιπὸν ἕνας χρησμός. Ἀπὸ ποῦ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει χαρίσει τὸ λογικὸν καὶ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Αὐτὸ ποὺ μοῦ λέγει ὁ πνευματικὸς πατὴρ εἶναι τελείως παράλογον» καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς... Μία τέτοια στάσις πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα δίδει εἰς κάθε λέξιν του, εἰς κάθε ὁδηγίαν του, ἕνα χαρακτῆρα ἀβέβαιον καὶ φιλόνεικον. Ὁ μοναχὸς αὐτὸς λησμονεῖ ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον φανερώνεται ὑπὸ τὰς αὐτὰς σχετικὰς μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἡ φυσικὴ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν δαιμόνων. Κρίνει ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἴδιον τοῦ «λογικοῦ» (γνωστικοῦ) ἀνθρώπου· δι' αὐτὸ δὲν εὑρίσκει τὴν ὁδὸν τῆς ζώσης πίστεως.

Ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος λέγει: «Ὁ μοναχὸς ὁ ὁποῖος παραδίδεται ὁ ἴδιος εἰς τὴν θεληματικὴν δουλείαν, λαμβάνει ὡς ἀνταπόδοσιν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν». Δι' αὐτὸ ἡ πεῖρα τῆς ὑπακοῆς ἀποβαίνει πλήρης πεῖρα τῆς αὐθεντικῆς ἐν Θεῷ ἐλευθερίας.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς θείας ἀληθείας, ὁ ἀσκητὴς πείθεται βαθέως περὶ τῆς ἀτελείας τοῦ λογικοῦ του καὶ αὐτὸ εἶναι λίαν σημαντικὸν εἰς τὴν πεῖράν του. Δυσπιστῶν εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἐμπειρίαν του, ὁ μοναχὸς ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ ὅλη ἡ ἀνθρωπότης.

Ὑπάρχουν δύο κατηγορίαι μοναχῶν: Οἱ μὲν ἔχουν τὸ δῶρον τῆς ἑκουσίας πίστεως καὶ εἰσέρχονται εὐκόλως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὑπακοῆς· οἱ ἄλλοι, παρὰ τὸν σφοδρὸν πόθον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ζῆλον νὰ ζήσουν κατὰ τὰς ἐντολάς Του, ἀπελευθερώνονται μετὰ κόπου ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν των διὰ νὰ μάθουν τὴν ὑπακοήν. Ὅταν ὁ μοναχός, γεμᾶτος ἀπὸ πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὸν προστατεύει, καὶ εἰς τὸν πνευματικόν του πατέρα, ἐγκαταλείπῃ τὴν ἰδικήν του θέλησιν καὶ τὴν ἀτομικήν του κρίσιν, τότε, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἐσωτερικῆς του πείρας, αἰσθάνεται μὲ χαρὰν ὅτι ἔφθασε τὴν πηγὴν τοῦ «ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. δ', 14).

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ*

ιζ) Εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν εἰς τὸν ἐκκλ. Δικαστήν, ὅπως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης τηρῇ στάσιν ἀπαθῆ καὶ ψύχραιμον, ὑποπίπτοντα ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει εἰς βαρὺ πειθαρχικὸν παράπτωμα (ἄρθρον 135). Ἡ διάταξις ἀποβλέπει εἰς τὸν ἄψογον τρόπον διεξαγωγῆς τῆς δίκης, ἀποφευγομένης πάσης κατ' αὐτὴν ἐκδηλώσεως τοῦ ἐκκλ. Δικαστοῦ, ἥτις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προδώσῃ τυχὸν μεμορφωμένην παρ' αὐτῷ γνώμην ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως πρὸ τῆς ὁλοκληρώσεως τῆς διαδικασίας, πρᾶγμα ὅπερ θὰ ἀπέβαινεν εἰς βάρος τῆς ὀφειλομένης ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν 'Εκκλ. Δικαιοσύνην καὶ τὸν 'Εκκλ. Δικαστήν.

ιη) Εἰς τὴν λεπτομερῆ πρόβλεψιν τῶν κατὰ τὴν ἐνώπιον τῶν ἐκκλ. Δικαστηρίων διαδικασίαν (ἄρθρα 134 ἑ.). Οὕτω προβλέπονται τὰ δικαιώματα τοῦ Προέδρου πρὸς διεύθυνσιν τῆς δίκης καὶ πρὸς ἐπιβολὴν τῆς εὐταξίας κατ' αὐτήν, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν παραγόντων τῆς δίκης. Ὁ ἑκάστοτε διευθύνων τὴν δίκην ἐπωμίζεται βαρεῖαν εὐθύνην, διὰ τὸν συντονισμὸν καὶ τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς κυρίας διαδικασίας. Πρὸς τοῦτο ἀνατίθενται εἰς τοῦτον δικαιώματα ἔναντι τῶν λοιπῶν παραγόντων τῆς δίκης καὶ γενικῶς παρέχεται αὐτῷ πᾶσα συντονιστική, κατασταλτικὴ καὶ ἀστυνομικὴ ἐξουσία, πρὸς ὁμαλὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἥτις ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἰς τὴν εὔκλειαν τῆς ἁγιωτάτης 'Εκκλησίας ἀποβλέπει.

ιθ) Εἰς τὴν δυνατότητα διακοπῆς ἢ ἀναβολῆς τῆς ἐνώπιον τῶν 'Εκκλ. Δικαστηρίων συζητήσεως εἰς περίπτωσιν νόσου τοῦ κατηγορουμένου ἢ λόγῳ σημαντικῶν αἰτίων (ἄρθρα 146-147).

κ) Εἰς τὸν τρόπον, καθ 'ὃν ἀπολογεῖται ὁ κατηγορούμενος ἐπὶ Δικαστηρίου (ἄρθρα 150 ἐπ.). Διὰ τῶν διατάξεων τούτων σκοπεῖται ἡ ἐλευθέρα διατύπωσις ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου τῶν στοιχείων τῆς ὑπερασπίσεως αὐτοῦ, ἄνευ διακοπῶν καὶ ἄλλων παρακωλύσεων.

κα) Εἰς τὴν ἀπαίτησιν, ὅπως πρὸς ἐπιβολὴν εἰς 'Αρχιερέα τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως, ἐξασφαλίζηται ἐπηυξημένη πλειοψηφία τῶν 2)3 τῶν μελῶν τοῦ ἁρμοδίου, κατὰ περίπτωσιν, Δικαστηρίου (ἄρθρον 159).

κβ) Εἰς τὴν κοινοποίησιν πᾶσι τοῖς Σεβ. Ἱεράρχαις τῶν ἀποφάσεων τῶν 'Εκκλ. Δικαστηρίων, δι' ὧν ἐπιβάλλεται ποινὴ καθαιρέσεως (ἄρθρον 163),

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 37 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

Διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς κρίσεώς του, ἐπὶ σκοπῷ συγκαταθέσεως εἰς τὴν θείαν θέλησιν, ἥτις ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ὁ μοναχὸς δὲν παραιτεῖται πράγματι ἀπὸ τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἐμπαθῆ ἐγωκεντρικὴν θέλησιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς «μικρᾶς» του διανοίας.

Μὲ αὐτὸ ἀποδεικνύει ἀληθῆ σοφίαν καὶ ἀνωτέραν θέλησιν. Τοιουτοτρόπως ὁ μοναχὸς ἀνυψώνεται ἀνέτως καὶ ἀκαταλήπτως εἰς μίαν πνευματικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠμποροῦν νὰ φθάσουν οὔτε νὰ ἐννοήσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τῆς ὑψηλοτέρας διανοητικῆς καλλιεργείας. Ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι ἡ ἐν Θεῷ καθαρότης τῆς διανοίας, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν προηγουμένως. Ἡ ὑπακοὴ ὅθεν εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως, ἡ ὁποία θριαμβεύει ἐπὶ τοῦ κόσμου (Α' 'Ιωάν. ε' 4). 'Αλλὰ δὲν γνωρίζουν ὅλοι τὸ μυστήριον τοῦτο. Ὁ ἐπίσκοπος 'Ιγνάτιος Μπριαντσανίνωφ γράφει εἰς μίαν ἐπιστολήν του: «Πιστεύομεν, ὅπως τὸ ἐπίστευον οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ἐὰν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δὲν διδάξῃ εἰς τὸν μοναχὸν τὴν ὑπακοήν, τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μάθῃ οὗτος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους».

Ἡ ὑπακοὴ εἶναι πρᾶξις θρησκευτικὴ καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρα, ἄλλως χάνει τὴν σημασίαν της. Αἱ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχουν χωρὶς ὑπαγωγὴν τῶν πράξεων τῶν μελῶν των εἰς μίαν πειθαρχίαν, τῆς ὁποίας τὸ οὐσιῶδες εἶναι ἡ ὑποταγὴ τοῦ νεωτέρου εἰς τὸν πρεσβύτερον ἢ τὴν «πλειονότητα». Τέτοια ὑποταγὴ βασίζεται συνήθως εἰς τὸν ἐξαναγκασμόν· ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρα ἂν εἶναι, ὡς ἀπαραίτητος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐξωτερική, ἕνεκα τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποταγῆς εἰς μίαν ἀνθρωπίνην θέλησιν.

Ἡ μοναχικὴ ὑπακοή, ἀντιθέτως, διὰ νὰ εἶναι πνευματικῶς ὠφέλιμος, πρέπει νὰ συνίσταται εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐγκατάλειψιν τῆς θελήσεως καὶ τῆς διανοίας εἰς τὸν πνευματικὸν ὁδηγόν, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ὁδοὺς τοῦ θείου θελήματος. Ἡ ἀναζήτησις τῆς θείας θελήσεως συνιστᾷ πράγματι τὴν οὐσίαν τῆς ὑπακοῆς. Διὰ τοῦτο ὁ μοναχός, συναισθανόμενος τὴν ἀνεπάρκειάν του εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ἀπ' εὐθείας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλείπεται εἰς τὸν πνευματικόν του πατέρα, ὡς εἰς ἓν ὄν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανώτερον νὰ τὸ διακρίνῃ. Ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς δὲν φονεύει τὴν θέλησιν τοῦ μαθητοῦ καὶ δὲν τὴν ὑποδουλώνει εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν του, ἀλλ' ἀναλαμβάνει ὑπευθύνως τὸ βαρὺ φορτίον μιᾶς ἱερᾶς ὑπηρεσίας, διὰ τῆς ὁποίας μετέχει εἰς μίαν θείαν πρᾶξιν: τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου.

(Συνεχίζεται).

'Αρχιμ. ΗΛΙΑΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν περιλήψει δημοσίευσιν πασῶν τῶν ἀποφάσεων διὰ τοῦ δελτίου «'Εκκλησία». Σημειωτέον, ὅτι ὡς πρὸς τὸ πρῶτον σημεῖον, ἤδη κατόπιν Συνοδικῆς ἀποφάσεως, πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις τοῦ 'Εκκλ. Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Α.Ν. 214/67, κοινοποιοῦνται ἐν περιλήψει ἐγκυκλίως τοῖς Σεβ. 'Ιεράρχαις, πρὸς ἐνημέρωσιν αὐτῶν. Δὲν γνωρίζομεν πάντως κατὰ πόσον θὰ εἶναι σκόπιμος καὶ πνευματικῶς ἐπωφελὴς ἡ ἐν περιλήψει ἔστω καταχώρησις εἰς τὸ Δελτίον «'Εκκλησία» τῶν ἀποφάσεων τῶν 'Εκκλ. Δικαστηρίων, μετ' ἀναγκαστικῆς μνείας τῶν καθ' ἕκαστον παραπτωμάτων.

κγ) Εἰς τὴν διεύρυνσιν τοῦ πλαισίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάγονται αἱ ἐφεσιβαλλόμεναι ἀποφάσεις (ἄρθρον 185). Οὕτω διὰ μὲν τοὺς ἐγγάμους κληρικοὺς τίθεται ὡς ὅριον ἡ ἐπιβολὴ ἀργίας πέραν τῶν 6 μηνῶν, ἐνῷ διὰ τοὺς ἀγάμους ἀρκεῖ ἡ ἐπιβολὴ ποινῆς ἀργίας πέραν τῶν δύο μηνῶν. 'Η διαφοροποίησις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι κατ' ἄλλην διάταξιν ἀποκλείεται τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς 'Αρχιερατείαν ἐκλογίμων ὁ ἄγαμος κληρικός, ὁ καταδικασθεὶς εἰς ἀργίαν πέραν τῶν δύο μηνῶν. Λόγῳ τούτου ἐκρίθη δίκαιον νὰ παρασχεθῇ εἰς τοὺς ἀγάμους κληρικοὺς ἡ δυνατότης, ὅπως ἀσκῶσιν ἔφεσιν καὶ ἐπὶ ποινῆς ἀργίας ἄνω τῶν δύο μηνῶν, ἐφ' ὅσον ἡ τυχὸν στέρησις τοῦ τοιούτου δικαιώματος θὰ εἶχε τόσον δυσμενὲς ἐπακόλουθον δι' αὐτούς.

κδ) Εἰς τὴν μὴ ἀνασταλτικὴν δύναμιν τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐφέσεως ἐπὶ περιπτώσεων ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως (ἄρθρον 187), ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ εἰς καθαίρεσιν καταδικασθεὶς καὶ ἀσκήσας ἔφεσιν δὲν δύναται νὰ ἱερουργῇ μέχρις ἐκδικάσεως τῆς ἐφέσεως. 'Η ἐπίσχεσις αὕτη τῆς ἀσκήσεως τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν πρόληψιν τοῦ δημοσίου σκανδαλισμοῦ ἐπὶ τοιούτου εἴδους περιπτώσεων.

κε) Εἰς τὰ περὶ τοῦ 'Εκκλ. Σωφρονιστηρίου, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ σωφρονιστικοῦ προσωπικοῦ ὑπὸ τοῦ 'Υπουργείου Δικαιοσύνης, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Δ.Ι.Σ. (ἄρθρον 197). Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιλύεται σοβαρὰ ἀμφισβήτησις, ἐγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ 'Υπουργείου Δικαιοσύνης, ἀρνουμένου νὰ διορίσῃ φυλακτικὸν κλπ. προσωπικὸν διὰ τὸ Σωφρονιστήριον τῆς Μονῆς Πιθαρίου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀδυναμίαν λειτουργίας αὐτοῦ.

κστ) Εἰς τὴν παρέλευσιν διετίας μετὰ τὴν ἀπονομὴν χάριτος εἰς καταδικασθέντα Μητροπολίτην, προκειμένου νὰ δυνηθῇ οὗτος νὰ ἐκλεγῇ Συνοδικὸν μέλος (ἄρθρον 199).

κζ) Εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐπιβλητέων εἰς ἐγγάμους κληρικοὺς ποινῶν συμπερίληψιν τῆς μομφῆς, τῆς χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 10.000 δρχ. καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς δυσμενοῦς μεταθέσεως (ἄρθρον 200). Τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ν. 5383/32 προέβλεπε διὰ τοὺς ἐγγάμους κληρικοὺς τὰς ἑξῆς ποινάς: ἐπίπληξιν, στέρησιν τοῦ μισθοῦ μέχρι 3 μηνῶν, χρηματικὴν ποινὴν μέχρι δρχ. 500, ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μέχρις ἔτους ἢ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους, σωματικὸν περιορισμὸν κατ' οἶκον μέχρι 15 ἡμερῶν καὶ ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος. Τὸ Σχέδιον κατήργησε τὸν οἴκοι περιορισμὸν λόγῳ τοῦ ἀνεφίκτου τῆς πρακτικῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς ταύτης, προκειμένου περὶ ἐγγάμων κληρικῶν.

κη) Εἰς τὴν δυνατότητα ἐπιβολῆς εἰς τοὺς ἀγάμους κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς τῶν κάτωθι ποινῶν: ἐπιπλήξεως ἢ μομφῆς, ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ ὀφφικίου ἢ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ διακονήματος, περιορισμοῦ μέχρι πενταετίας ἐν τῇ οἰκείᾳ Μονῇ, περιορισμοῦ μέχρι πενταετίας εἰς ἑτέραν Μονὴν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος ἢ εἰς τὸ 'Εκκλησιαστικὸν Σωφρονιστήριον, ἀργίας ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας, ἐπὶ μοναχῶν ἀποβολῆς τοῦ σχήματος καὶ ἐπαναγωγῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν καὶ καθαιρέσεως (ἄρθρον 201). Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπελύθησαν ὡρισμένα συναφῆ προβλήματα ὡς λ.χ. τῆς ἀπὸ κανονικῆς ἐπόψεως δυνατότητος ἐπιβολῆς εἰς μοναχὸν τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως καὶ ἐπαναγωγῆς εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν τάξιν, τοῦ περιορισμοῦ μοναχοῦ εἰς μονὴν τῆς 'Εκκλ. τῆς 'Ελλάδος διάφορον ἐκείνης, εἰς ἣν εὕρηται ἐγγεγραμμένος κ.λ.π.

κθ) Εἰς τὴν δυνατότητα ἐπιβολῆς εἰς 'Αρχιερεῖς τῶν κάτωθι ποινῶν: μομφῆς, ἀργίας μέχρις 6 μηνῶν, ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ καθαιρέσεως, μὲ δυνατότητα ἐπιβολῆς τῆς ἀργίας καὶ τῆς ἐκπτώσεως καὶ ἀθροιστικῶς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει (ἄρθρα 202-203).

2. Τὰ ὡς ἄνω μνημονευθέντα σημεῖα, ὡς ἐλέχθη, ἀναφέρονται εἰς γενομένας συμπληρώσεις ἢ διαφόρους ρυθμίσεις θεμάτων, περὶ ὧν ὑφίστανται διατάξεις ἐν τῇ κειμένῃ νομοθεσίᾳ, συμπεριελήφθησαν δὲ εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν Σχέδιον ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ βελτιώσεως αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως οὐσιαστικῆς καὶ δικονομικῆς. 'Εκτὸς ὅμως τῶν προαναφερθέντων σημείων, τὸ Σχέδιον περιλαμβάνει καὶ διατάξεις, τὸ πρῶτον νῦν ἐμφανιζομένας εἰς τὸν χῶρον τῆς παρ' ἡμῖν 'Εκκλ. Δικαιοσύνης. Τὰ σημεῖα, περὶ ὧν αἱ διατάξεις αὗται, εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) 'Η εἰδικὴ 'Υπηρεσία 'Ανακριτῶν (ἄρθρον 2). 'Ως εἶναι γενικῶς γνωστόν, ἡ ἀνάκρισις ἐπιδιώκει τὴν πλήρη καὶ λεπτομερῆ ἐξακρίβωσιν τῶν ἀποδεικτικῶν στοιχείων, ἐξ ὧν διαφωτίζεται ἡ ἐνοχὴ ἢ ἡ ἀθωότης τοῦ κατηγορουμένου. 'Η ἀνάκρισις, ὡς ἐκ τούτου, ἀποβλέπει εἰς τὴν προάσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους καὶ τοῦ κατηγορουμένου, πρὸς ὃν παρέχεται πᾶσα νόμιμος εὐχέρεια διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀμύνης καὶ ὑπερασπίσεώς του. 'Επειδὴ δέ, ὡς ἐκ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς, ἡ ἀνάκρισις προβάλλει ὡς θεμελιώδης προϋπόθεσις καὶ βασικὴ ὑποδομὴ διὰ τὴν ἄψογον λειτουργίαν τῆς Δικαιοσύνης, ἡ κοινὴ Ποιν. Δικονομία, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως ἐξασφαλισθῇ μείζων ἀμεροληψία καὶ ἀντικειμενικότης ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἀνακρι-

τικοῦ ἔργου, ὁρίζει ὅτι τοῦτο ἐνεργεῖται πάντοτε ὑπὸ τακτικοῦ δικαστοῦ, περιβεβλημένου μὲ τὰς συνταγματικὰς ἐγγυήσεις ἀνεξαρτησίας. Εἰς τὸν χῶρον τῆς 'Εκκλ. Δικαιοσύνης ἡ ἄσκησις τοῦ ἀνακριτικοῦ ἔργου, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ ν. 5383/32, δὲν ἀπαιτεῖ τὴν συνδρομὴν προϋποθέσεών τινων παρὰ τῷ ἀναλαμβάνοντι ταύτην, πλὴν μόνης τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ὡς κληρικοῦ. 'Αλλ' εἶναι προφανές, ὅτι μόνη ἡ ἰδιότης αὕτη, μετὰ τῆς συμπαρομαρτούσης ἔστω καλῆς θελήσεως καὶ πίστεως, δὲν ἐξαρκοῦσι διὰ τήν, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκκλ ἀνακρίσεων, ὡς ἐκ τῆς πείρας δείκνυται. Διότι τὸ ἀνακριτικὸν ἔργον συνάπτεται πρὸς τὴν τήρησιν νομικῶν κανόνων καὶ διαδικασίας ἐνίοτε συνθέτου, πρὸς πράξεις ἢ παραλείψεις τυπικὰς ἢ οὐσιαστικάς, ὧν ἕνεκα ἄγονται πρὸς ἀκύρωσιν δικαστικοὶ φάκελλοι, σχηματισθέντες ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας.

Τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Σχεδίου συνιστᾷ τὸ πρῶτον νῦν ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἡμῶν «εἰδικὴν 'Υπηρεσίαν 'Ανακριτῶν». Οὗτοι εἶναι κληρικοὶ τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, προτεινόμενοι ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτῶν 'Ιεραρχῶν καὶ διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Δ.Ι.Σ. ἐπὶ 3ετεῖ θητείᾳ, διαθέτοντες γραμματικὰ προσόντα, εἰδικῶς ἀναγραφόμενα ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ὑφιστάμενοι εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν. Μόνον οὗτοι ἐφεξῆς θὰ δικαιῶνται ὅπως, κατὰ τὸν χρόνον τῆς θητείας των, ἀσκήσωσιν ἀνακριτικὰ καθήκοντα ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μητροπόλεως αὐτῶν, ἢ καὶ εἰς ἑτέραν τυχὸν στερουμένην τοιούτου 'Ανακριτοῦ, ἐφ' ὅσον θὰ προσεκάλει τούτους, τῇ ἐγκρίσει τοῦ οἰκείου αὐτῶν 'Ιεράρχου, ὁ ἐνδιαφερόμενος Μητροπολίτης. Διὰ τοῦ νέου τούτου θεσμοῦ ἐπιδιώκεται ἡ εἰδίκευσις ὡρισμένων προσώπων καὶ ὁ καταρτισμὸς αὐτῶν πρὸς ἄσκησιν τοῦ ἔργου τῆς ἀνακρίσεως, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται τοῦ λοιποῦ τυπικαὶ ἢ οὐσιαστικαὶ παραλείψεις, οἱ δὲ δικαστικοὶ φάκελλοι νὰ ἄγωνται πρὸ τοῦ ἐκκλ. Δικαστοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρεις, συντελοῦντες διὰ τῆς ἀρτιότητος αὐτῶν εἰς ὀρθὴν ἑκάστοτε ἐκτίμησιν τῆς ὑπὸ κρίσιν περιπτώσεως καὶ εἰς ἀνάλογον ἀπόφανσιν.

β) Τὰ περὶ συναφῶν παραπτωμάτων (ἄρθρον 31). Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ διάταξιν, εἰλημμένην ἐκ τῆς κοινῆς Ποιν. Δικονομίας, συναφῆ παραπτώματα ἀνακρίνονται καὶ ἐκδικάζονται παρὰ τοῦ αὐτοῦ ὀργάνου, τὸ δὲ δικαστήριον, ὅπερ δικάζει τὸ βαρύτερον παράπτωμα, καθίσταται ἁρμόδιον, ὅπως δικάσῃ καὶ τὰ λοιπὰ συναφῆ. Εἰς τὴν παρ. 2 τοῦ ἰδίου ἄρθρου ὁρίζονται, κατὰ τρόπον περιοριστικὸν ὡς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου γίνεται δεκτόν, αἱ περιπτώσεις συναφείας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποκλείηται πᾶσα ἐν τῷ μέλλοντι ἀμφισβήτησις περὶ αὐτῶν. Δικαιολογητικὸς λόγος τῆς διατάξεως εἶναι ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἀποφευχθῇ ὁ τεμαχισμὸς τῆς δίκης εἰς διαφόρους διαδικασίας, ὅσα εἶναι τὰ κατ' ἰδίαν συγγενῆ ἐγκλήματα καὶ εἰς τὴν προτίμησιν μιᾶς συνθετικῆς κρίσεως ἐπὶ τὴν κατ' ἰδίαν ἐξακρίβωσιν τῶν πράξεων καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴν προσωπικότητα τῶν δραστῶν, ἐπὶ τῷ τέλει μορφώσεως πλήρους, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰκόνος περὶ αὐτῶν καὶ ἐπιμετρήσεως τῆς ἁρμοζούσης ἑκάστοτε ποινῆς ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τῶν στοιχείων.

γ) Τὰ περὶ συνενοχῆς (ἄρθρον 32). Καὶ ἡ διάταξις αὕτη εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ κοινοῦ δικαίου καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Δικαστηρίου ἐκδίκασιν κανονικῶν παραπτωμάτων πολλῶν κληρικῶν, συμμετασχόντων εἰς τὴν διάπραξιν αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἁρμόδιον διὰ πάντας εἶναι τὸ Δικαστήριον, ὅπερ εἶναι ἁρμόδιον διὰ τὸν ἐκ τῶν συνενόχων ἐπισύροντα τὴν βαρυτέραν ποινήν, ἐφ' ὅσον μεταξὺ αὐτῶν δὲν περιλαμβάνεται καὶ 'Αρχιερεύς, ἄλλως τὸ δι' 'Αρχιερεῖς Συνοδικὸν Δικαστήριον. Δικαιολογητικὸς λόγος τῆς διατάξεως εἶναι, ἐφ' ὅσον ἀποδεικνύεται συμμετοχὴ πλειόνων εἰς τὴν τέλεσιν παραπτώματός τινος, ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἑνότητος τῆς ἐνεργείας τῆς δικαστικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας καὶ ὁ πληρέστερος φωτισμὸς τῆς ὑποθέσεως καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Αἱ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου προβλεπόμεναι περιπτώσεις, καθ' ἃς καὶ ἐπὶ συνενοχῆς χωρίζονται αἱ ὑποθέσεις λόγῳ ἰδιότητος τῶν δραστῶν αὐτῶν (π.χ. στρατιωτικοί, ἀνήλικοι κλπ.) δὲν ἀντιμετωπίσθησαν ἐν τῇ ὑπὸ κρίσιν διατάξει, λόγῳ ἐλλείψεως ἀντικειμένου.

δ) 'Η ἐκκίνησις τῆς πειθαρχικῆς διώξεως (ἄρθρα 37, 39, 41). Διὰ τῶν διατάξεων τούτων θεσπίζεται ἡ εὐχέρεια· 1) παντὸς Μητροπολίτου ἐνεργοῦντος ὡς 'Εκκλησιαστικὴ 'Αρχὴ καὶ 2) τῆς 'Ι. Συνόδου, ὡς ἐκπροσώπου τῆς 'Εκκλησίας, ὅπως κινήσωσι τὴν πειθαρχικὴν δίωξιν καθ' οἱουδήποτε κληρικοῦ αὐτεπαγγέλτως, ἐφ' ὅσον ἤθελον καθ' οἱονδήποτε τρόπον πληροφορηθῆ περὶ διαπράξεως ὑπ' αὐτοῦ κανονικοῦ τινος παραπτώματος. 'Εννοεῖται, ὅτι ἡ τοῖς Σεβ. 'Ιεράρχαις παρεχομένη τοιαύτη εὐχέρεια ἀφορᾷ εἰς μόνους τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κληρικούς, δρῶντας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Μητροπολιτικῆς αὐτῶν περιφερείας ἢ καὶ εἰς κληρικοὺς ἑτέρας δικαιοδοσίας, δρῶντας ὅμως ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κατ' αὐτοὺς Μητροπολιτικῆς περιφερείας, ἐνῷ ἡ αὐτὴ ἐξουσία τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν κληρικῶν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, ὁπουδήποτε δρώντων καὶ ἐπὶ κληρικῶν ἑτέρων ἐκκλ. κλιμάτων, δρώντων ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς.

ε) 'Η δυνατότης διενεργείας προκαταρκτικῆς ἐξετάσεως καὶ προανακρίσεως πρὸ τῆς κυρίας ἀνακρίσεως (ἄρθρον 43). 'Επειδὴ ἡ ἔγερσις τῆς πειθαρχικῆς διώξεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν τῆς ἐννόμου σχέσεως τῆς δίκης, ἥτις προχωρεῖ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν ἔκδοσιν τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, παρίσταται ἀνάγκη ἑνὸς προκαταρκτικοῦ ἐλέγχου τῆς κατηγορίας, ὥστε εἰς περίπτωσιν ἀβασίμου καταγγελίας νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἀπασχόλησις τῶν δικαστικῶν ἐκκλ. ἀρχῶν μὲ τυχὸν ἀβασίμους κατηγορίας καὶ ἡ ἀνάλωσις πολυτίμων δυνάμεων,

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝ Τῌ ΓΕΝΙΚῌ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΗΣ Κ. Ε. Κ. ΕΝ NYBORG ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ*

Τὴν Τρίτην 27 Ἀπριλίου, ἀνεγνώσθησαν ἐνώπιον τῆς Ὁλομελείας αἱ τρεῖς βασικαὶ Εἰσηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον τῶν περαιτέρω καθ' Ὁμάδας συζητήσεων καὶ ἔθεσαν τὴν σφραγῖδά των λίαν ἐμφανῶς, ἰδίως ἡ πρώτη, ἐπὶ τῶν τελικῶν πορισμάτων τῶν Τμημάτων, ὡς καὶ τοῦ μηνύματος τῆς Γεν. Συνελεύσεως. Αἱ Ἐκθέσεις αὗται εἶναι: α) Diener Gottes, Diener der Menschen, τοῦ ἐπισκόπου Δρ. Werner Krusche, ἐκ Magdeburg τῆς Ἀνατ. Γερμανίας. Ὁ ἐπίσκ. Krusche ἀνέπτυξε κατ' ἀρχὴν τὸ Θεολογικὸν περιεχόμενον αὐτοῦ τούτου τοῦ θέματος τῆς Συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον, ὡς ἔχει διατυπωθῆ, οὐδὲν ἄλλο ἐκφράζει ἢ τὴν διμερῆ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἐν συνεχείᾳ, ἀπήντησε διεξοδικῶς εἰς τὰ ἑξῆς δύο ἐρωτήματα: α) Τί σημαίνει, ὅτι ὡς διάκονοι τοῦ Θεοῦ διακονοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους καὶ β) Τί σημαίνει, ὅτι ὡς διάκονοι τῶν ἀνθρώπων λατρεύομεν τὸν Θεόν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα ἐτόνισε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι τὸ ἔργον τῆς διακονίας ἡμῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς διακονίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐντολοδόχοι τοῦ Ὁποίου καὶ ἐνεργοῦμεν. Τὴν δύναμιν ἀντλοῦμεν ἐκ τοῦ Σταυροῦ τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ, ὑφ' Οὗ καὶ ἀποστελλόμεθα πρὸς διακονίαν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ διακονία μας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνει ὑπόστασιν, ἐφ' ὅσον ἀκολουθοῦμεν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναγνωρίζομεν αὐτὸν ὡς Κύριόν μας. «Ἡ διακονία ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι ἀναπαριστῶμεν ἐν αὐτῇ τὸ διακονικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τὸ ἔργον Ἐκείνου χαράσσει τὸν προσανατολισμὸν καὶ τοῦ ἰδικοῦ μας ἔργου. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην ἐτόνισεν, ὡς καὶ ἄλλοι ὁμιληταί, ὅτι «ἡ ἀγάπη σήμερον δὲν δύναται νὰ περιορίζεται πλέον μόνον εἰς τὰς προσωπικάς μας σχέσεις». Παρὰ τὴν γνωστὴν ἐλεημοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν (Karitativediakonie) ἀπαιτεῖται καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ «θεσμιακὴ» Διακονία (Liebe in Strukturen). Εἶπεν ἐπίσης: «Οἱ ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς συμφιλιώσεως ταχθέντες, εἰς ἓν δὲν δύνανται νὰ συμπράξουν, εἰς τὴν «διαβολοποίησιν» (Verteufelung) τοῦ ἀντιπάλου..

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 45 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1-2 τεύχους.

δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς ὠφελιμώτερα ἔργα. Ἐπὶ πλέον, ἡ κατὰ κληρικοῦ τινος ἔναρξις τῆς κυρίας διαδικασίας καὶ ἡ διενέργεια τακτικῶν κατ' αὐτοῦ ἀνακρίσεων, ἄνευ σοβαροῦ λόγου, ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης καὶ δυνατὸν νὰ ὁδηγήσῃ εἰς σκανδαλισμὸν τῶν πιστῶν. Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀτόπων τούτων, τὸ Σχέδιον υἱοθέτησε τὸ μέτρον 1) τῆς προκαταρκτικῆς ἐξετάσεως, διατασσομένης ὑπὸ τῶν οἰκείων Ἱεραρχῶν ἢ τῆς Ἱ. Συνόδου πρὸς διαπίστωσιν τοῦ ἐὰν συντρέχῃ περίπτωσις πειθαρχικῆς διώξεως, καὶ 2) τῆς προανακρίσεως, διατασσομένης παρὰ τῶν αὐτῶν, πρὸς βεβαίωσιν πάσης ἀξιοποίνου πράξεως ἢ παραλείψεως. Διὰ τῆς προανακρίσεως ἐπιζητεῖται ἡ συνοπτικὴ συγκέντρωσις τῶν πρώτων στοιχείων, ἱκανὴ νὰ παράσχῃ τὴν ἀρχικὴν εἰκόνα τῆς ὑποθέσεως, ἡ περισυλλογὴ τοῦ ἀποδεικτικοῦ ὑλικοῦ καὶ γενικῶς ἡ λῆψις τῶν ἐνδεδειγμένων μέτρων διὰ τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὴν βαρύτητα τοῦ διαπραχθέντος παραπτώματος καὶ τὴν ἀνάγκην εὐρυτέρας πως ἀνακριτικῆς διερευνήσεως. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ἥ τε προκαταρκτικὴ ἐξέτασις καὶ ἡ προανάκρισις ἐνεργοῦνται ἀτύπως καὶ ὑπὸ προσώπων ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἁρμοδίου κατὰ περίπτωσιν ὀργάνου, ἐν συσχετισμῷ πάντοτε πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

στ) Ὁ μηνυτὴς βαρεῖται μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῶν στοιχείων τῆς κατηγορίας (ἄρθρον 45 παρ. 4). Τὸ θέμα τοῦ ποῖος φέρει ἑκάστοτε τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως ὡρισμένων ἰσχυρισμῶν, ἐνέχει βασικὴν σημασίαν,διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἔκβασις τῆς διαδικασίας καὶ αἱ ἐπιπτώσεις αὐτῆς. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιλύεται σαφῶς τὸ προκείμενον θέμα, ὁριζομένου ὅτι ὁ μηνύων κληρικόν τινα ἐνώπιον τῶν ἐκκλ. ἀρχῶν ὑποχρεοῦται νὰ προσαγάγῃ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἰσχυρισμῶν του, τοῦ καταγγελλομένου κληρικοῦ μὴ ὄντος ὑποχρέου ὅπως, ἅπαξ ὑποβληθείσης τῆς μηνύσεως, ἀνατρέψῃ πρῶτος αὐτὸς τὴν κατηγορίαν. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιδιώκεται, ὅπως τεθῇ φραγμός τις εἰς τὰς ἱεροκατηγόρους διαθέσεις ἐνίων προσώπων, ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει καταγγελλόντων κληρικούς, καὶ δὴ καὶ ἄνευ συγκεκριμένων στοιχείων, μὲ τὴν πρόθεσιν δημιουργίας θορύβου πρὸς μείωσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν καταδιωκομένων προσώπων.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Τὸ σχῆμα «φίλος-ἐχθρὸς» ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἐδῶ ἵστανται οἱ καλοί, ἐκεῖ οἱ κακοί, ἐδῶ τὰ «τέκνα τοῦ φωτός», ἐκεῖ τὰ «τέκνα τοῦ σκότους», εἶναι ἀπαράδεκτον... Ἡ ἀντίθεσις, ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλὰ πρέπει νὰ κατευθύνηται πρὸς τὴν νέαν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν». Ὁμιλῶν περὶ εἰρήνης εἶπεν: «Εἰρήνη δὲν νοεῖται ἐναντίον τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ μόνον μετ' αὐτοῦ. Ἡ εἰρήνη ἐπιτυγχάνεται, ἐφ' ὅσον ὁ εἷς τῶν ἀδιαλλάκτων κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα. Ἡ πολιτικὴ τῆς εἰρήνης εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ πρώτου βήματος. Τοῦτο βεβαίως εἶναί τι τὸ παρακεκινδυνευμένον, διότι δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ὁ ἄλλος θὰ κάμῃ τὸ ἀντίστοιχον βῆμα. Ἡ ἐνθάρρυνσις αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τοῦ πρώτου βήματος ἀνήκει εἰς τὴν εἰρηνευτικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας».

Ἐν τῷ β' μέρει ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς λατρείας διὰ τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὸ ἔργον τῆς διακονίας, ἐν τέλει δὲ ἀνεφέρθη εἰς διάφορα προβλήματα τῆς συγχρόνου εὐρωπαϊκῆς πραγματικότητος (π.χ. συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν, παγίωσις τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν Κόσμον κλπ.) Ἐπανειλημμένως προέβη εἰς ἐνθουσιαστικὰς διακηρύξεις, ὡς ἡ ἀκολουθοῦσα: «Τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα, πρὸ τοῦ ὁποίου ἵστανται αἱ Ἐκκλησίαι ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ πραγματικότητι εἶναι, ὅτι αἱ πλεῖσται τούτων ζῶσιν ἐντὸς δύο ἀντιτιθεμένων πρὸς ἄλληλα κοινωνικῶν συστημάτων. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην οὔτε νὰ ἀγνοήσουν δύνανται, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἀναμιχθοῦν εἰς αὐτήν. Ἐκκλησίαι ἀνταγωνιζόμεναι ἀλλήλας θὰ ἀπετέλουν τὴν ἰσχυροτέραν ἄρνησιν τοῦ πᾶν σύνορον καταλύοντος εἰρηνευτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ». Εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ λόγου του ἐπίσης ἐτόνισεν: «Ἐφ' ὅσον αἱ Ἐκκλησίαι ἔχουν ταχθῆ ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς συμφιλιώσεως, δὲν δύνανται νὰ μετάσχουν εἰς τὴν δημιουργίαν μετώπων, ἢ νὰ ἀφομοιωθοῦν ὑπὸ ὑφισταμένων τοιούτων. Ἐν τῷ ἑκάστοτε κοινωνικῷ συστήματι, εἰς ὃ ἀνήκουν, παραμένουν πισταὶ εἰς τὸν Κύριον, ὁ Ὁποῖος «ἔλυσε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ τὴν ἔχθραν κατήργησεν» (Ἐφεσ. 2,14)... Credo Ekklesiam, εἶπε, σημαίνει: Δι' ἐμὲ ὅλα τὰ μέτωπα καὶ τὰ σύνορα εἶναι σχετικά. Αἱ Ἐκκλησίαι δὲν δύνανται νὰ καταστοῦν αὐταὶ (πολιτικὰ) κόμματα, ἔχουν ὅμως χρέος νὰ ἀ ν α λ ά β ο υ ν ἀ γ ῶ ν α, καὶ δὴ καὶ οὐχὶ μ ο ν ο μ ε ρ ῶ ς ὑπὲρ ἑνὸς κοινωνικοῦ συστήματος, ἀλλὰ πρὸς χάριν τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων καὶ ὑπὲρ τῆς Ἀνθρωπότητος in concreto».

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῆς Εἰσηγήσεως τοῦ ἐπισκόπου Krusche. Ἡ Εἰσήγησίς του ἀπετέλεσε τὸ βασικώτερον κείμενον τῆς παρούσης Γεν. Συνελεύσεως, διὸ καὶ ἐξηγεῖται ἡ, ἐν πολλοῖς ἀδικαιολόγητος παρὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς Εἰσηγήσεως, δουλική, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἐξάρτησις τῶν Ἐκθέσεων τῶν Τμημάτων καὶ τοῦ Μηνύματος τῆς Συνελεύσεως ἀπὸ τοῦ Κειμένου τούτου.

β) Ἡ β' Εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐν Montpelier Καθηγητοῦ κ. Georges Grespy, ἀφεώρα δὲ εἰς τὰ Τμήματα 1, 2 καὶ 5.

γ) Ἡ τρίτη, τέλος, βασικὴ Εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Οὔγγρου Καθηγητοῦ τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας Δρ. Gyula Nagy, ἀπετέλει δὲ εἰσαγωγὴν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν Τμημάτων 3-5. Ἀμφότεραι αἱ Εἰσηγήσεις αὗται παρουσιάζουν πράγματι μέγα ἐνδιαφέρον, δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ προβῶμεν ἐνταῦθα εἰς ἀνάλυσίν των, συνυποβάλλομεν ὅμως καὶ ταύτας μετὰ τῶν λοιπῶν Κειμένων τῆς Γεν. Συνελεύσεως.

Τὰ τρία Κείμενα ταῦτα ὁμοῦ μετά τινων μερικωτέρων Εἰσηγήσεων (περὶ ὧν βλ. κατωτ. παρ. 5), ἀναγνωσθεισῶν ἐντὸς τῶν Τμημάτων, ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῶν καθ' ὁμάδας συζητήσεων, ὅσον καὶ ἐν τῇ Ὁλομελείᾳ.

Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνεγνώσθησαν αἱ Ἐκθέσεις ἐπὶ τῆς δραστηριότητος πέντε Ὁμάδων Ἐργασίας (Working Groups), αἵτινες συνῆλθον ἐπανειλημμένως κατὰ τὸν διαρρεύσαντα μεταξὺ Nyborg V καὶ Nyborg VI χρόνον, ἤτοι: α) Ὁμὰς Α', Θέμα: Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Εὐρώπης καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἄλλων Ἠπείρων. β) Ὁμὰς Β', Θέμα: Ἡ διακονία τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν. γ) Ὁμὰς Γ', Θέμα: Ἐκκλησιολογικὰ προβλήματα ἐν τῇ συγχρόνῳ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ. δ) Συνεργασία Ὁμάδος τῆς Κ.Ε.Κ. μετὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἐπιτροπῆς Εἰρήνης (C.E.K.), Θέμα: Τὸ πρόβλημα τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ. ε) Ad hoc Ἐπιτροπή, Θέμα: Τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τὸν χάριν ψυχαγωγίας ταξιδεύοντα (tourist).

Κατὰ τὰς ἡμέρας Τετάρτην καὶ Πέμπτην, 28 καὶ 29 Ἀπριλίου, ἐν μέρει δὲ καὶ κατὰ τὴν Παρασκευήν, 30 Ἀπριλίου, διεξήχθησαν αἱ ἐργασίαι τῶν Τμημάτων καὶ τῶν Ὁμάδων αὐτῶν. Τὴν Παρασκευὴν ἑσπέρας ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται πρὸ τῆς Ὁλομελείας αἱ πρῶται Ἐκθέσεις τῶν Τμημάτων πρὸς περαιτέρω συζήτησιν. Ἡ συζήτησις διεξήχθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλῶς καὶ ἠρέμως, παρὰ δὲ τὰς ἐπί τινων σημείων ἀντιθέσεις, ἐπεκράτησε πνεῦμα κατανοήσεως.[Αἱ σημειωθεῖσαι ἀντιθέσεις εἶχον μᾶλλον πολιτικὸν ὑπόβαθρον. Διὸ καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι τινὲς Εὐρωπαϊκαὶ Ἐκκλησίαι δὲν δύνανται εἰσέτι νὰ ἀποφασίσωσι καὶ δράσωσιν ὡς Ἐκκλησίαι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ζῶσιν. Προσωπικῶς, λοιπόν, πιστεύομεν, ὅτι εἴμεθα εἰσέτι πολὺ μακρὰν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν θὰ συνεργάζωνται αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Ἐκκλησίαι — κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Κ.Ε.Κ. — στηριζόμεναι ἐπὶ καθαρῶς εὐαγγελικῶν βάσεων, πρὸς μεταμόρφωσιν ἐν Χριστῷ τοῦ Κόσμου. Ὑπὸ τὰ σήμερον ὅμως ἰσχύοντα, πᾶσα συνεργασία δυνατὸν νὰ ἐξυπηρετῇ πάντα ἄλλον σκοπὸν ἢ τὴν ἐν Χ ρ ι σ τ ῷ διακονίαν τοῦ συνανθρώπου!].

Αἱ συζητήσεις διεξήχθησαν μέχρι τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, 2 Μαΐου. Καρπὸς αὐτῶν ὑπῆρξαν αἱ πέντε Ἐκθέσεις τῶν Τμημάτων τῆς Συνελεύσεως, ὡς

καὶ τὸ Μήνυμα αὐτῆς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὸν Κόσμον. Περισσοτέραν ἀντίδρασιν συνήντησε τὸ τελικὸν κείμενον τοῦ Μηνύματος, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἐψηφίσθη. Ἐπίσης δριμεῖαν ἐπίθεσιν ἐδέχθη ἡ Ἔκθεσις τοῦ Τμήματος Γ', ἡ ὁποία καὶ τελικῶς δὲν ἐνεκρίθη, ἀπεφασίσθη ὅμως νὰ σταλῇ — λόγῳ ἐλλείψεως χρόνου πρὸς περαιτέρω συζήτησιν αὐτῆς — εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἁπλῶς ὡς συμβουλευτικὸν κείμενον, ἄνευ τοῦ ἐπισήμου χαρακτῆρος τῶν ἄλλων.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὰς ἐν λόγῳ Ἐκθέσεις καὶ τὸ Μήνυμα τῆς Γεν. Συνελεύσεως ἐπιτραπήτω μοι, ὅπως παρατηρήσω τὰ κάτωθι:

α) Ἡ Ἔκθεσις τοῦ Τμήματος Α' ἐπιδιώκει νὰ παράσχῃ συμβολήν τινα εἰς τὴν οἰκουμενικὴν σκέψιν καὶ πρᾶξιν, ὡς καὶ κατευθύνσεις εἰς τὸ ἀτομικὸν ἔργον ἑκάστου. Μεταξὺ ἄλλων, καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Εἰσηγήσεως Krusche, τονίζεται, ὅτι τὸ ἔργον τῆς διακονίας ἡμῶν θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς διακονίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὑρίσκει τὴν πραγμάτωσίν του ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ Ἐκείνου, ζῇ δὲ ἐκ τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡς πρὸς τὴν διακονίαν τῆς θεολογίας ἐν τῷ σημερινῷ κόσμῳ τονίζεται, ὅτι «ἡ θεολογία... δύναται νὰ καταστῇ μία ἐμψυχώνουσα, κινοῦσα ἰσχυρὰ δύναμις, ἡ ὁποία νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς τοιαύτη ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ», ἐξαίρεται δὲ ἰδιαζόντως ἡ χρησιμότης καὶ ὁ ρόλος τῆς θεολογίας ἐν τῇ σημερινῇ πραγματικότητι.

β) Ἡ Ἔκθεσις τοῦ Τμήματος Β' ἐξετάζει τὴν σημασίαν τῆς Λειτουργίας καὶ τὴν σχέσιν Λειτουργίας, Κηρύγματος καὶ Λατρείας ἐν τῷ βίῳ. Ἐξαίρεται ἡ σπουδαιότης τῆς Λατρείας εἰς τὴν ζωὴν καὶ αἱ εὐεργετικαὶ συνέπειαι αὐτῆς διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ πιστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. «Ἐν τῇ Λατρείᾳ-λέγεται-ἀναγνωρίζομεν τὴν μικρότητα καὶ τὴν πραγματικήν μας ἀξίαν, ἀποκτῶμεν νέας προοπτικὰς καὶ ἀποκομίζομεν ἐλπίδα καὶ χαράν. Ἡ Λατρεία μας εἶναι ὁ τόπος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ μὲν κήρυγμα γίνεται προσευχή, ἡ προσευχὴ ὕμνος καὶ ὁ ὕμνος διακονία».

γ) Ἐν τῇ Ἐκθέσει τοῦ Τμήματος Γ' ἐτονίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ χώρῳ καὶ ὅτι ἕκαστος δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ρόλον καὶ τὸ ἔργον του κατὰ πρῶτον λόγον ἐν τῷ κοινωνικῷ συστήματι, ἐν τῷ ὁποίῳ ζῇ, ἐν τῇ παρούσῃ ὅμως καταστάσει ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νὰ δημιουργηθῇ μία ἀτμοσφαῖρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξις καὶ συνεργασία τόσον ἐπὶ τῆς ἠπείρου μας, ὅσον εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζεται ἡ δυνατότης διακονίας τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῶν ἑξῆς τριῶν πεδίων: 1. Ἔνταξις (Intergration) ἐντὸς τῆς κοινωνίας (οἰκονομικῶς, πολιτικῶς, κοινωνικῶς, μορφωτικῶς κλπ). 2. Κοινωνικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν αἱ ἐκκλησίαι ἐν Εὐρώπῃ (Γάμος, οἰκογένεια, διαζύγιον, ἀμβλώσεις, ξένοι ἐργάται κλπ). καὶ 3. Ὑποχρεώσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας πρὸς τὸν «τρίτον κόσμον» (Βοήθεια πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν Χωρῶν αὐτῶν, καταπολέμησις τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἐνίσχυσις τοῦ προγράμματος τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς ἐπίτευξιν τούτου).

δ) Τὸ Τμῆμα Δ' διέλαβεν ἐν τῇ Ἐκθέσει του περὶ εἰρήνης καὶ συμφιλιώσεως ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῆς διασφαλίσεως αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Καλοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι νὰ συμβάλουν εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτήν, προτείνεται δὲ αἱ Ἐκκλησίαι Μέλη τῆς Κ.Ε.Κ. νὰ ὑποδείξουν εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῶν Χωρῶν των τὴν ἀνάγκην τῆς δημιουργίας «Εὐρωπαϊκῆς Συνελεύσεως» διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς ταύτην θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λάβουν μέρος πᾶσαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Χῶραι, ἀλλὰ καὶ αἱ Η.Π.Α. καὶ ὁ Καναδᾶς, καθ' ὅσον ἡ ἀσφάλεια τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης συμβάλλει καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

ε) Τέλος, ἐν τῇ Ἐκθέσει τοῦ Τμήματος Ε' ἐκτίθενται ἀπόψεις περὶ τοῦ μελλοντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου. Τονίζεται καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνάγκη καὶ ὑποδεικνύονται τρόποι πρὸς διασφάλισιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, τονιζομένης ἰδίως τῆς ἀνάγκης ὑποβοηθήσεως τῶν Χωρῶν τῆς Νοτίου Εὐρώπης, πρὸς ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου πρέπει αἱ Ἐκκλησίαι νὰ ταχθοῦν ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων. Ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου πρέπει νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν δημιουργίαν δικαίων θεσμῶν πρὸς ὄφελος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ διακονία αὕτη δὲν θὰ εἶναι μόνον βοήθεια λόγων, ἀλλὰ θὰ ἐπεκτείνηται ἀναγκαίως καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν. Τέλος διατυποῦνται σκέψεις τινὲς ἀναφορικῶς πρὸς τὸ μέλλον καὶ τὴν στάσιν τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν μελλοντικῶν ἐξελίξεων, τονίζεται δὲ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἡ εὐθύνη τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεταξύ των ἑνότητος, γίνονται δὲ διάφοροι ὑποδείξεις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ἐν τῷ Μηνύματι (Botshaft) τῆς Συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθη τὴν Κυριακὴν 2αν Μαΐου, λέγονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐν Χριστῷ κοινωνίαν, ἥτις μᾶς συνεκέντρωσεν ἐν Nyborg καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλάβομεν πεῖραν τῆς συμφιλιούσης ἀγάπης Του. Κατὰ τὰς συζητήσεις μας οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἠδυνήθημεν νὰ λησμονήσωμεν ἐν ποίῳ χώρῳ συγκρούσεων καὶ ἀντιθέσεων ζῶμεν ὡς Ἐκκλησίαι ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ πραγματικότητι, καὶ ποίων διαστάσεων εἶναι αἱ δυσκολίαι... Πράγματι, οὐδὲν ἕτερον διακινδυνεύει ἢ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος! Δὲν ἐπιτρέπεται, λοιπόν, εἰς ἡμᾶς ὡς Ἐκκλησίας νὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι πρὸ αὐτῆς τῆς καταστάσεως καὶ νὰ κλεισθῶμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας. Ὁ Κύριος, ὁ Ὁποῖος μᾶς ἔχει διακονήσει μὲ τὴν προσφορὰν τῆς ζωῆς Του, θέλει, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά Του, νὰ πράξωμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον βοηθεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου....».

Ἐν πολλοῖς ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν τῷ Μηνύματι ἀπόψεις τοῦ ἐπισκ. Krusche. Τελειώνει δὲ τὸ Μήνυμα ὡς ἑξῆς: «Ὡς Εὐρωπαϊκαὶ Ἐκκλησίαι ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ λοιποῦ κόσμου ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ εἰρήνης, ἐλευθερίας καὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ ἐννοοοῦμεν τὴν σημασίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀσφαλείας, ὡς ἐπίσης τὴν ἐπίτευξιν εἰρήνης εἰς ζώνας ἀνταγωνισμοῦ, ὡς λ.χ. ἡ Ν.Α. Ἀσία καὶ ἡ Ἐγγὺς Ἀνατολή. Χαιρετίζομεν ἐξ ὅλης καρδίας πᾶν νέον δεῖγμα προόδου τῶν συνομι-

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΣ*

Οἱ λειτουργικοὶ τύποι, οἱ ὁποῖοι ἐδημιουργήθησαν κατὰ περιφερείας, ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς μεταβολάς, ἀναλόγως τῶν νέων κοινωνικῶν συνθηκῶν τῶν Χριστιανῶν. Ἀναφέρομέν τινας. Ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἐγίνετο κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς καὶ μετεφέρθη πρὸς οἰκονομίαν χρόνου μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἑωθινοῦ[37]. Τὰ ἀντίφωνα «ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου», «σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ» ἀποτελοῦν ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος μεταγενεστέραν προσθήκην[38]. Ἡ μικρὰ εἴσοδος καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος προσετέθησαν τῷ 434[39]. Διὰ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ἐξετυπώθησαν νέαι εὐχαὶ καὶ ἐξετοπίσθησαν ἀρχαιότεραι[40]. Παλαιότερον μέχρι ὁπωσδήποτε τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀνεγινώσκοντο τρία βιβλικὰ ἀναγνώσματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἦτο ἐκ τῆς Π. Διαθήκης[41]. Ὁ Ἰουστῖνος βεβαιοῖ, ὅτι κατὰ τὰς λατρευτικὰς συναθροίσεις ἀνεγινώσκοντο τὰ ἔργα τῶν Προφητῶν[42]. Ὁ G. Dix λέγει, ὅτι ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος τὰ τρία ἀναγνώσματα περιωρίσθησαν εἰς δύο διὰ τῆς παραλείψεως τοῦ ἐκ τῆς Π.Δ.[43]. Ὁ J. Jungmann σημειοῖ, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος γνωρίζει μόνον τὸν Ἀπόστολον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον[44]. Ὁ Ἀρχιμ. Τιμόθεος Μοσχόπουλος ἀναφέρει, ὅτι τὰ ἀναγνώσματα τῆς Π.Δ. ἀφῃρέθησαν ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος[45]. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν περικοπῶν καθιερώθη εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, ἐνῷ πρότερον ἀνεγινώσκοντο εἰς τὸν ὄρθρον κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας[46]. Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐνῷ ἐλέγετο καθ' ἑκάστην λειτουργίαν μόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Πέτρου τοῦ Κναφέως τῷ 471 καὶ ἐν Κων/λει, ἤτοι μετὰ 64 ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἀπαγγελλόμενον μόνον κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου τῷ 511 καθιερώθη ν' ἀπαγγέλληται καθ' ἑκάστην θ. λειτουργίαν[47]. Οἱ ὕμνοι «ὁ Μονογενὴς Υἱός», «Ἐπὶ Σοὶ χαίρει Κεχαριτωμένη», «Τὴν Τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ», τὰ ἕνδεκα Ἑωθινά, τὰ Ἐξαποστειλάρια, ἕτερα τροπάρια πρὸς τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους καθιερώθησαν μεταγενεστέρως, μὴ ὑπάρχοντα εἰς ἀρχαίους λειτουργικοὺς τύπους[48]. Πάντα τ' ἀναφερθέντα στοιχεῖα καταδεικνύουν, ὅτι ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ συμφώνως πρὸς τὸ γνήσιον πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ἐπεκράτησεν ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας[49].

Γ'. Εἶναι λοιπὸν ἱστορικὸν γεγονός, ὅτι ἡ χριστιανικὴ λατρεία διῆλθε διὰ πολλῶν ἐξελικτικῶν σταδίων. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν μᾶς παρέδωκεν ὡρισμένον λατρευτικὸν τύπον[50]. Οἱ Ἀπόστολοι ἐτέλουν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 42 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

37. Σωφρονίου, Λόγος περιέχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἅπασαν ἱστορίαν καὶ λεπτομερῆ ἀφήγησιν πάντων τῶν ἐν τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ τελουμένων, κεφ. 18, P.G. 89, 3997. Κ. Καλλινίκου, Ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθῆναι, 1958, σελ. 354.

38. Π. Τρεμπέλα, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 350. Ἀντίφωνα, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὑπῆρχον πολὺ ἀρχαιότερον.

39. Ἀθηναγόρα, Μητροπολίτου τοῦ ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγκέλλων, Τὸ λειτουργικὸν πρόβλημα σχετικὸν πρὸς τὸ μέγα πρόβλημα τῶν Διονυσιακῶν ἔργων, Ἀλεξάνδρεια, 1933, σελ. 17. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου Ἀλεξανδρείας). Π. Τρεμπέλα, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 352. Ἡ μικρὰ εἴσοδος δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγ. Μάρκου (Σιών, 1882, ἀρ. 91, σελ. 31).

40. Ἀθηναγόρα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 17.

41. Π. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς λειτουργίαι, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 46 κ.ἑ. Τοῦ αὐτοῦ, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 352.

42. Α' Ἀπολογία, 67 (Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων, 3,198). Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, Β', 57, 5, Η', 5,11. (Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων, 2,52,144). Αὐγουστίνου, Sermo XLV, PL. 38, 262.

43. Π. Τρεμπέλα, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 353.

44. Αὐτόθι σελ. 352, 353.

45. La divina Liturgia del Nostro Santo P. Guovanni Chrysostomo, ἐν Μιλάνῳ, 1969, σελ. 8.

46. Ἀθηναγόρα, ἔνθ'. ἀνωτ., σελ. 17,30.

47. Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Ἐκκλ. Ἱστορ., βιβλ. Β', 32,48. P.G. 86, 201,208. Καλλινίκου Μητροπολίτου Βερροίας, Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Μεταρρυθμίσεων, Γρηγ. Παλαμᾶς, 1918, σελ. 583, 584. Ἀθηναγόρα, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 17. Π. Τρεμπέλα, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 158, 355.

48. Π. Τρεμπέλα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 351.

49. Πρβλ. Ἰωάν. δ', 24, Ρωμ. ς' 22, Γαλ. ε', 1, Κολοσ. β', 16-20, Ἰακώβ. α', 25, β', 12.

50. Th. Lienhart, De antiquis Liturgiis et de disciplina arcani, Argentorati. 1829, σελ. 19 κ.ἑ.

λιῶν περὶ περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν ὅπλων καὶ καταργήσεως βακτηριολογικῶν καὶ χημικῶν τοιούτων, παρακαλοῦμεν δὲ τὰς Ἐκκλησίας μας νὰ ἀσκήσουν πᾶσαν τὴν εἰς χεῖράς των ἐπιρροήν, ἵνα ἐνθαρρύνωσι τὰς Κυβερνήσεις των πρὸς προώθησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ὑποστηρίζομεν τὸ ἔργον τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς περιλαμβανομένων Ὀργανισμῶν, ἰδίᾳ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς προβλήματα, ἤτοι τὴν ὑποστήριξιν Χωρῶν πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἐπιστρέφομεν ἐκ Nyborg οἴκαδε ἐν τῇ πίστει, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ μᾶς παράσχῃ χρόνον καὶ εὐκαιρίας νὰ διακονήσωμεν Αὐτὸν καὶ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα διὰ δημιουργικῶν πράξεων τῶν Ἐκκλησιῶν μας».

(Συνεχίζεται) Πρεσβ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

τὴν κλάσιν τοῦ ἄρτου διαφοροτρόπως, ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν ἑκάστοτε συνθηκῶν[51]. Ἡ λατρεία δὲν ὑπῆρξε στατικὴ καὶ ἀναλλοίωτος. Ἀκριβῶς λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ διατυπώσωμεν σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῆς λατρείας, συμφώνως πρὸς τὴν σύγχρονον πραγματικότητα.

Ἡ λατρεία εἶναι ἐξωτερίκευσις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἀναποφεύκτως δέχεται τὰς ἐπιδράσεις τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του, τῶν ἰδεολογικῶν, τεχνολογικῶν καὶ ἐν γένει πολιτιστικῶν κατευθύνσεων. Ὁ Χριστιανός, ὡς ἄνθρωπος μὲ ἀρχάς, δέχεται καὶ αὐτὸς ἐπιδράσεις, ἀλλ' ἐν λογικότητι ρυθμίζει αὐτὰς καὶ ἀφομοιοῖ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Αἰωνίου Λόγου. Οἱ εὑρισκόμενοι μακρὰν τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ γίνονται ἕρμαια τῶν ἐποχῶν των, μὴ δυνάμενοι νὰ καθέξωσι τὸ καλόν, ἐνῷ ὁ Χριστιανὸς κατέχει ἐκ τῆς δοκιμασίας τὸ καλόν, γινόμενος «τὰ πάντα ἐν πᾶσι»[52], ἀλλ' ἵνα «Χριστὸν κερδήσῃ»[53].

Ἡ λατρεία ὡς ἔκφρασις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος δὲν εἶναι ἁπλῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν τέχνην, ἀλλ' εἶναι τέχνη, ἐφ' ὅσον εἶναι μίμησις καὶ ἀναπαράστασις γεγονότων, ἰδίᾳ τῆς Σταυρώσεως καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Μᾶλλον δ' εἶναι θεατρικὴ τέχνη[54], δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη περισσότερον λειτουργία (λεῖτον καὶ ἔργον , ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς δημοσία θρησκευτικὴ ἐκδήλωσις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς συνδεομένη μὲ τὴν ἀρχιθεωρίαν. Ὡς πολιτιστικὸν στοιχεῖον, ἰδίᾳ τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, θὰ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἔχῃ οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν. Πρέπει νὰ συντελῇ εἰς τὴν δημιουργίαν θρησκευτικῶν βιωμάτων.

Ἐφ' ὅσον δ' ἡ λατρεία δὲν ὑπῆρξε στατική, ἀλλ' ἐξελικτική, διατὶ νὰ παραμείνωμεν εἰς τὴν κατὰ μηχανικὸν τρόπον πολλάκις τελουμένην καὶ παρακολουθουμένην σήμερον λειτουργίαν καὶ νὰ μὴ δημιουργηθοῦν νέοι τύποι λατρείας, καὶ δὴ λειτουργίας, ὥστε νέα κίνησις λατρείας νὰ δημιουργηθῇ καὶ καλλιτεχνικὸν λατρευτικὸν ἐνδιαφέρον νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ τὴν παρουσίασιν νέων στοιχείων; Εἴδομεν, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ἐχρησιμοποίει τὸ μέλος. Ὅταν ὅμως ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν τοῦτο οἱ αἱρετικοί, καὶ δὴ ὁ Ἄρειος, πρὸς συγκράτησιν τῶν πιστῶν της καὶ προσέλκυσιν καὶ ἑτέρων εἰσήγαγε καὶ αὕτη τὸ μέλος[55]. Οἱ λόγοι τοῦ Ἀπ. Παύλου «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω»[56], ἰσχύουν ἐν παντί. Προσέτι οἱ ὑπάρχοντες παλαιοὶ λατρευτικοὶ τύποι (ὡς ἡ λειτουργία τοῦ ἁγ. Μάρκου) νὰ τελῶνται κατὰ χρόνον ὁριζόμενον ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου πρὸς ποικιλίαν καὶ δημιουργίαν ζωηρῶν ψυχολογικῶν καταστάσεων καὶ ποικιλομόρφων θρησκευτικῶν συναισθημάτων παρὰ τῷ λαῷ. Ὀρθῶς ἐπ' αὐτῶν γράφει ὁ Αἰδ. Κων/νος Παπαγιάννης, ὅτι «μήπως οἱ διαμορφώσαντες τὸ ἐν χρήσει τυπικὸν τῆς λατρείας ἦσαν «ἄγγελοι ἐξ οὐρανοῦ», ὥστε ἡμεῖς σήμερον νὰ μὴ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ προσθέσωμεν εἰς αὐτὸ ἢ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτοῦ «ἰῶτα ἓν ἢ μίαν κεραίαν»; Ὄχι. Τὸ τυπικὸν διεμόρφωσαν αἱ ἀλλεπάλληλοι γενεαὶ τῶν Χριστιανῶν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ· εἰς τὰς γενεὰς ταύτας ἀνήκει καὶ ἡ ἡμετέρα, θὰ ἀνήκουν δὲ καὶ ὅλαι αἱ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων ἐλευσόμεναι χριστιανικαὶ γενεαί. Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι ζῶσα καὶ δρῶσα»[57]. Βεβαίως, ἐὰν πραγματοποιηθοῦν τοιαῦται ἀνακαινίσεις ἐν τῇ λατρείᾳ, χρειάζονται ἱκανοὶ λειτουργοί. Ἀλλ' εἶναι καιρὸς πλέον τὸ θέμα τῶν ὀλιγογραμμάτων καὶ ἀνικάνων ἀνθρώπων νὰ ἀντιμετωπισθῇ οὐσιαστικώτερον, ὥστε ἡ Ἐκκλησία μὲ ἱκανὰ στελέχη νὰ συνεχίσῃ καὶ ἐπιτελέσῃ τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς γῆς σκοπόν της. Οἱ Κληρικοὶ θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τελοῦν τὴν θ. λειτουργίαν μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ προετοιμασίας, μὴ ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν μηχανικὴν τέλεσιν αὐτῆς. Ἐὰν εἰς τὰ θέατρα καταβάλληται μεγίστη φροντὶς διὰ τὸν διάκοσμον αὐτῶν, τὴν εὐταξίαν, καθαριότητα, τὴν κανονικὴν στάσιν τῶν ἠθοποιῶν («ὑποκριτῶν»), τὴν μετὰ ρυθμοῦ ἐνδυμασίαν αὐτῶν, τὴν καλὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὰ παρόμοια, διατὶ νὰ μὴ προσέχηται ὑπὸ τῆς Διοικούσης Ἐκκλησίας ὁ βηματισμός, ἡ στάσις, οἱ κανόνες τῆς ἀπαγγελίας τῶν ἱερέων κατὰ τὴν θ. λατρείαν, καὶ δὴ τὴν λειτουργίαν, ἥτις εἶναι μία ἱερὰ παράστασις σκοποῦσα νὰ διεγείρῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα;[58]

(Συνεχίζεται) Πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΚΟΡΔΑΣ

51. Πρβλ. Πράξ. β', 42,46 κ', 11.

52. Κολοσ. γ', 11.

53. Φιλιπ. γ', 8.

54. Εὐαγ. Γαλάνη, Ἡ λειτουργικὴ ἐφαρμοζομένη, Ὀρθοδοξία, ἔτος ΛΕ', τεῦχ. Β', 1960, σελ. 167, 168.

55. Δ. Κυριακοῦ, Ἐκκλ. Ἱστορία, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 390.

56. Α' Κορ. θ' 22.

57. Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Ἐκκλησίας, Ἐνορία, ἔτος ΚΔ', ἀρ. 460, σελ. 42.

58. Εὐαγ. Γαλάνη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 167.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ

1. Αἱ πηγαὶ τῆς ἐμπνεύσεως εἰς τὸν Ρωμανὸν καὶ τὴν Βυζαντινὴν ποίησιν.

Ἡ ἀξία τῆς ποιήσεως τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ ἔτυχε καὶ εἰς τὸ βυζάντιον τῆς κοινῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, ἀλλὰ καὶ σήμερον ὁμολογεῖται, ὅτι εἶναι οὗτος εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς Ἱστορίας. Εἶναι μοναδικὸς καὶ ἀμίμητος εἰς τὴν σύμπτωσιν τῆς ὑψηλῆς ποιητικῆς αὐτοῦ γλώσσης πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ ῥυθμοῦ, τὸ πολύπλοκον μέτρον καὶ τὸ ἐξαίσιον μέλος. Πολλοὶ κριτικοὶ δέχονται ὅτι ἡ πρωτοτυπία τινῶν ἐκ τῶν διασωθέντων ὕμνων του κατατάσσουν τούτους μεταξὺ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας[1]. Ὁ K. Krumbacher στηριζόμενος καὶ εἰς τὴν γνώμην πολλῶν εἰδικῶν δέχεται, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ μέγιστος ποιητὴς τοῦ βυζαντινοῦ αἰῶνος καὶ ἀκόμη ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου.[2] Προσφυέστατα δὲ εἰς τίτλον ἑνὸς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Καρδιναλίου Pitra ὀνομάζεται ὁ Ρωμανὸς «Veterum Melodorum Princeps»[3].

Καὶ εἰς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον προκαλοῦν πάντοτε τὰ περὶ τὸν τρόπον ἢ τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεως αὐτῶν θέματα. Βεβαίως τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὸ ἔμφυτον τοῦ ταλάντου αὐτῶν. Ἐρευνᾶται ὅμως συνήθως ὁ αἰσθηματικὸς κόσμος καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία, ἀκόμη καὶ αἱ συνήθειαι τῆς καθημερινῆς ζωῆς των, κατὰ ποῖον δηλαδὴ τρόπον προσφέρουν καὶ ταῦτα τὸ κατάλληλον κλῖμα εἰς αὐτοὺς διὰ μίαν ἀφαίρεσιν εἰς ἰδεατοὺς κόσμους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ φαντασία των θὰ δυνηθῇ νὰ συλλάβῃ εἴτε νέας ἰδέας εἴτε νέας μορφὰς τέχνης.

Κατὰ βάσιν ὁ Ρωμανὸς ὡς ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς ἔχει, ὡς εἶναι φυσικόν, τὴν θρησκείαν, τὸν Θεόν, ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως. Λόγῳ δὲ τῆς ὄντως γονίμου καὶ θείας ταύτης ἐμπνεύσεως ὠνομάσθη οὗτος «θεόπνευστος» ἢ «θεορρήτωρ» ἢ «Ρήτωρ τοῦ Κυρίου»[4]. Εἰς τὴν ὑμνολογίαν τῆς ἑορτῆς αὐτοῦ ὡς ἁγίου κατὰ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ μηναῖα:

«Ἐν Θεοπνεύστοις ᾄσμασι κατετράνωσας μάκαρ
τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόρρητον θείαν οἰκονομίαν».

Τὰ θρησκευτικὰ κείμενα, τόσον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ δόγμα, ὅσον καὶ τὰ εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν, ἀναλόγως τῆς πληρότητος τῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας περιέχουν, παρουσιάζουν καὶ βαθμόν τινα θεοπνευστίας. Ὁ βαθμὸς λοιπὸν τῆς ὀρθοδοξίας τῶν κειμένων τῆς λατρείας μας ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς θεοπνευστίας αὐτῶν. Εἰς τὰ κοντάκια τοῦ Ρωμανοῦ διακριβοῦται ἡ ἔκφρασις τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἁγ. Γραφῆς κατόπιν προσωπικῆς βιώσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, καθὼς ἐπίσης ἡ θερμὴ καὶ τεχνικωτάτη διατύπωσις αὐτῶν διὰ τῆς ἀναμίξεως διανοητικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ στοιχείου, οὕτως ὥστε ταῦτα νὰ παραμείνουν οὐ μόνον ἀδιάσπαστα μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ ἀλληλοσυμπληρούμενα. Διὰ τῆς τέχνης του ὁ Ρωμανὸς ἐποικοδομεῖ τοὺς πιστοὺς χριστιανούς, καθ' ἣν ὥραν προσεύχεται καὶ συγχρόνως ἱερουργεῖ διδάσκων τὴν πίστιν εἰς τὸν θεῖον Λόγον. Προσφέρει ἁγίας σκέψεις μὲ πλήρη τεχνικὴν ἀρτιότητα.

Τὸ ὑπόβαθρον τῆς θεοπνευστίας εἰς τὴν χριστιανικὴν ποίησιν τοῦ βυζαντίου γενικώτερον εἶναι οἱ δύο βασικοὶ νόμοι τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς: ὁ νόμος τῆς πίστεως (Lex Credendi) καὶ τῆς προσευχῆς (Lex Orandi). Ἡ ἀξιόλογος αὔξησις τοῦ πρώτου καὶ ἡ ἔντονος ἄσκησις τοῦ δευτέρου δημιουργοῦν ἱερόν τινα κύκλον πνευματικῆς ζωῆς θερμὸν καὶ προοδευτικόν. Ἀρχικῶς γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ καλλιτέχνου τὸ Lex Credendi. Τοῦτο ἐν συνεχείᾳ θερμαίνεται ἀναπτυσσόμενον περισσότερον ἀπὸ τὸ Lex Orandi. Ἡ μακρὰ συνύπαρξις τῶν δύο τούτων δυνάμεων φέρει τὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τοῦ βίου, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου του. Οὕτως ἡ χριστιανικὴ καὶ ἰδίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις καὶ ὑμνογραφία παρουσιάζεται ὡς κινουμένη ἀδιακόπως μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων τῆς πίστεως καὶ τῆς προσευχῆς. Σπουδαία εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ:

(8, ια' 1-10) «Ὑπὸ πίστεως νῦν ὁ ἰδιώτης τῷ σοφῷ
ἱκεσίαν συντάξω·
ἔσπευσα γὰρ καὶ ἔφθασα τὴν πίστιν τὴν παναγίαν
καὶ συνετήν·
παρεκάλεσα δὲ ταύτην καὶ ὑπηγόρευσε συντόμως
ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ἱκεσίαν Ἰησοῦ Βασιλεῖ·
διὰ δύο ῥημάτων ὡς πάνσοφος ῥήτωρ
τὰ νοήματα ταύτης τῆς δεήσεώς μου ἅπαντα διέγραψεν·

---

1. H. G. Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich, München 1959 σ. 426.

2. K. Κρουμβάχερ — Γ. Σωτηριάδου, Ἱστορ. Βυζαντ. Λογοτεχνίας, Ἀθῆναι 1897 ἑξ. τόμ. Β', 517, 537. Ὡς αἰσθητικὴ κριτικὴ τῶν κοντακίων κλασσικὴ θεωρεῖται εἰσέτι ἡ τοῦ Ed. Bouvy, εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ Poètes et Mélodes, Étude sur les origines du rythme tonique, dans l' hymnographie de l' Église Greque, Nimes 1886. 357 πρβ. ἑλλην. μεταφρ. τμήματος αὐτοῦ εἰς K. Κρουμβάχερ — Γ. Σωτηριάδου, ἔνθ. ἀνωτέρω.

3. Sanctus Romanus Veterum Melodorum princeps, Cantica sacra ex Codd. MSS. Monasterii S. Joannis in Insula Patmo primum in lucem edidit J. B. Pitra Anno Jubilaei Pontifici, Roma 1888.

4. J. B. Pitra, Analecta sacra I, XXIX, πρβλ. S. Petrides, εἰς Byzantin Zeitschrift II (1902), 363 ἑξ.

ἐν χάρτῃ τῆς ψυχῆς μου γεγραμμένην τὴν αἴτησιν
ἔχω,
καὶ ταύτην σοι προσφέρω· «σπεύσας ἐλέησόν με
ὁ πάντων εὐεργέτης,
Ὁ φιλάνθρωπος.

Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκφερομένη ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ κοντάκια ἀλήθεια (τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας), δὲν εἶναι ξηρά, δὲν ἀποτελεῖ σαφῶς λογικὴν ἔννοιαν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἁπλοῦς συναισθηματισμός. Εἶναι συγκεκριμένον πνευματικὸν βίωμα τοῦ ποιητοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπιτυχῶς ἀπετυπώθη εἰς τὰ γραφόμενά του. Καὶ ἡ ἔντεχνος ἔκφρασις τῶν γνησίων πνευματικῶν βιωμάτων τοῦ ὑμνογράφου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀξιόλογον ὀρθόδοξον κείμενον. Μέχρι σήμερον γνωρίζομεν, ὅτι ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐμελέτησαν τὸν στοχασμὸν τῶν κοντακίων καὶ ἐν γένει τῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέγραψαν διὰ τὴν ἀναμφισβήτητον Ὀρθοδοξίαν των καὶ τὴν ἄφθαστον τεχνικήν των.

Ἰδιαιτέρως ὅμως περὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ, ἡ ἐν λόγῳ μνεία περὶ θείας αὐτοῦ ἐμπνεύσεως καὶ θεοπνευστίας, καθὼς ἀναφέρει τὸ συναξάριον εἰς τὴν μνήμην του, συνδέεται καὶ πρὸς τὸ ὅραμα, τὸ ὁποῖον εἶδε κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων. Τὸ ὅραμα τοῦτο ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου ἐν Κων/πόλει, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὄρθρου τῶν Χριστουγέννων. Ἐνεφανίσθη ἡ Θεοτόκος καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Μελῳδὸν «τόμον χάρτου» διὰ νὰ τὸν καταφάγῃ. Ἐξύπνησεν ἀμέσως ὁ Ρωμανὸς καὶ μετ' ὀλίγον ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ ὑπέροχον κοντάκιον «Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει...».

Ὅραμα φέρον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνησιότητος δὲν εἶναι φαινόμενον σύνηθες. Ἐμφανίζεται εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις καὶ εἰς πρόσωπα ἐκλεκτά, τὰ ὁποῖα παίζουν σπουδαῖον ρόλον οὐ μόνον εἰς τὴν ἐποχήν των, ἀλλὰ καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι εἴτε ἀξιόλογοι φορεῖς τοῦ θ. Λόγου (προφῆται) εἴτε ἐκλεκτὰ ὄργανα τῆς θείας προνοίας, τὰ ὁποῖα πρόκειται εἰς κρισίμους στιγμὰς νὰ κατευθύνουν τὴν πορείαν λαοῦ τινος ἢ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος (μεγάλοι ἡγέται τῆς Ἱστορίας), ἀλλὰ καὶ ὑπέροχοι καλλιτέχναι ἴσως, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἐκφράσουν ἰδέας, βιώματα καὶ εἰκόνας τῆς ζωῆς ἀσυνήθεις διὰ τῆς νέας, ἀφθάστου καὶ ἀνεπαναλήπτου μορφῆς τῆς τέχνης των, ἥτις συνδεδεμένη πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς θὰ παραμείνῃ ἐσαεὶ ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τοιαῦτα ὁράματα, προερχόμενα ἐκ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, συναντῶμεν ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Π.Δ. ἀφορώντων εἰς τοὺς Ἑβραίους[5], καὶ εἰς ἄλλους λαούς, ὅπως εἰς τοὺς Ἕλληνας (τὸν Ὅμηρον), τοὺς λατίνους (τὸν Βιργίλιον). Κατὰ τὴν χριστιανικὴν περίοδον ὁράματα ἔχομεν ἐν τῇ Κ.Δ. τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν καὶ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ α'-γ' μ.Χ. αἰῶνα[6], ἀλλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θεολογικῆς καὶ διοικητικῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς δ'-στ' μ.Χ. αἰῶνα (ὅραμα Μ. Κων/νου, Ὁσίου Ἐφραίμ. κ.ἄ)[7]. Καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἀκόμη διαμορφώνει κατὰ βάσιν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τελευταίας ταύτης ἐποχῆς προέρχεται τὸ ὅραμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ μελῳδοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ρωμανοῦ, διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν ἐκ τοῦ συναξαρίου αὐτοῦ ὡς ἁγίου. Τοῦτο περιληπτικῶς καὶ κατὰ θρυλικὸν τρόπον μᾶς ὁμιλεῖ ἐλλιπῶς δι' ὡρισμένα γεγονότα τῆς ζωῆς του, ἀγνοοῦμεν δὲ πλεῖστα σημεῖα τοῦ βίου αὐτοῦ, ὡς τὸ τῆς καταγωγῆς, μορφώσεως, καθὼς καὶ τὰ λεπτομερῆ χρονολογικὰ στοιχεῖα τῆς σταδιοδρομίας αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσαφῆ καὶ καλύπτονται ὑπὸ μυστηρίου.

(Συνεχίζεται) ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΚΟΡΑΚΙΔΗΣ

---

5. E. Moering, Theophanien und Träume in der Biblischen Literatur, Göttingen 1914, Gerhard von Rad, Theologie des A. T., München 1962.

6. Πολυκάρπου, μαρτύριον 5,2, Ἑρμᾶ, ποιμὴν βλ. εἰς Βιβλιοθ. Ἑλλήνων Πατέρων (ἔκδ. Ἀποστολ. Διακονίας) 3, 22, 38 ἑξ. Ὁράματα εἰς Κ.Δ. βλ. τὰ ἑξῆς: Πράξ., 7,55 ἑξ., 10, 10-16, 11, 5 ἑξ., 22,17, Β' Κορινθ. 12,1 ἑξ.

7. Εὐσεβίου εἰς τὸν βίον Κων/νου βασιλέως XXVIII, εἰς Βιβλ. Ἑλλ. Πατέρων τῆς Ἀπ. Διακονίας 24,106. Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου γίνεται λόγος δι' ὅραμα, τὸ ὁποῖον εἶδε θαυμαστὴς αὐτοῦ. Οὗτος βλέπει πλῆθὺν ἀγγέλων κατερχομένων ἐξ οὐρανοῦ καὶ κρατούντων εἰς χεῖρας αὐτῶν «τόμον χάρτου γεγραμμένον ἐντὸς καὶ ἐκτός». Διερωτᾶται οὗτος εἰς ποῖον θὰ προσφέρουν αὐτόν.Μεταξὺ τῶν ἀγγέλων διατυποῦνται διάφοροι γνῶμαι διὰ τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει ὁ τόμος χάρτου νὰ προσφερθῇ. Τέλος, συμφωνοῦν πάντες νὰ τὸ δώσουν εἰς τὸν ὅσιον Ἐφραίμ. Τότε ὁ ἰδὼν τὸ ὅραμα (ἐνύπνιον) ξυπνᾷ καὶ σπεύδει νὰ εὕρῃ περίφοβος τὸ ὅσιον Ἐφραίμ. Εὑρίσκει δὲ τοῦτον διδάσκοντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπίστευον ὅτι οἱ λόγοι του εἶχον γεῦσιν ἡδυτέραν τοῦ μέλιτος. Οὗτος ἐξηγεῖ ἐνώπιον πάντων τὸ ὄνειρον αὐτοῦ καὶ ὁμολογεῖται ὅτι εἶναι ἀξία διὰ τὸν ὅσιον ἡ χάρις αὐτή.Ἐντεῦθεν τὰ νοήματα καὶ αἱ ἰδέαι κατέκλυζον κατόπιν τὸν Ἐφραὶμ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἡ γλῶσσά του νὰ ὑπηρετῇ ἱκανῶς ταύτας. Πρβλ. P. G. 114,1260 ἑξ.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ 150ΕΤΙΑΝ

Τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχήν, καθ' ἣν ἱδρύοντο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρία (1813), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ὀδησσὸν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία (1816), ἡ πρώτη ἀπὸ Ἕλληνας καὶ Φιλέλληνας, οἵτινες ἐπόθουν νὰ «ἴδωσι τὰς ἐπιστήμας νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὸ Λύκειον καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν των», ἡ δευτέρα ἀπὸ τὴν φλογερὰν τριανδρίαν Σκουφᾶ, Τσακάλωφ, Ξάνθου, ἥτις ἐτάξατο ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διὰ τῶν ὅπλων ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν (1815) εἰς τὴν Κων/πολιν μία ἄλλη φλογερὰ τριανδρία, ὁ ἀρχιμανδρίτης Χρύσανθος Καραμάλλης, ὁ Λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ Λευΐτης καὶ ὁ Χαρτοφύλαξ αὐτῆς Χουρμούζιος Γεωργίου, ἀνελάμβανε τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

Εἶχε, βεβαίως, διατηρήσει φιλοστόργως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακραίωνος δουλείας ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικήν. Μὲ τὴν ἔλλειψιν ὅμως συστηματικῆς παιδείας, καθὼς ἦτο ἀφ' ἑαυτῆς πολύπλοκος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσική, εἶχε καταντήσει προνόμιον τῶν Πρωτοψαλτῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου Κλήρου.

Διάφοροι προσπάθειαι, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ καιροὺς διὰ τὴν ἁπλοποίησιν τῆς γραφῆς αὐτῆς, ἔδωκαν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ δώσουν, ὄχι ὅμως τὴν λύσιν. Αὐτὴν ἐπρόκειτο νὰ τὴν δώσῃ, ὡς ἄλλος Προμηθεύς, εἰς ἁπλοῦς, ἀλλὰ μορφωμένος ἱερεύς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Χρύσανθος.

Κατ' ἀρχάς, ὡς γίνεται συνήθως, παρεξηγήθη ἡ ἐνέργειά του· ἐθεωρήθη ὡς νεωτεριστής, ὅστις ἠλλοίου διὰ τῆς μεταρρυθμίσεώς του τὴν παραδοσιακὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐξωρίσθη εἰς τὴν πατρίδα του τὴν Μάδυτον. Δὲν ἀπεθαρρύνθη ὅμως· συνέχισε. Ἔφθασε νὰ προσλάβῃ ὡς μαθητάς του ἁπλοὺς οἰκοδόμους καὶ ὅταν αὐτοὶ ἐγένοντο ἱκανοί, μὲ ὀλιγοχρόνιον σπουδήν, νὰ ψάλλουν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ἐπηλήθευσε, διαφοροποιημένον πως, τὸ λόγιον ὄχι «οἱ λίθοι», ἀλλὰ «οἱ λιθοξόοι κεκράξονται τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ».

Μὲ εἰσήγησιν τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Διονυσίου[1] αἴρεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ ΣΤ[2] ἡ ἄδικος τιμωρία καὶ ὁ ἐξόριστος ἔρχεται εἰς τὴν Κων/πολιν. Ὑποβάλλει ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν Λογάδων τοῦ Γένους τὴν μέθοδόν του καί, ὅταν αὐτοὶ πείθωνται διὰ τὴν ὀρθότητα τοῦ ἐγχειρήματος, ἄρχεται, μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν δύο φωτισμένων συνεργατῶν, τοῦ μορφωτικοῦ, διὰ τοὺς ἀρχαρίους, καὶ ἀναμορφωτικοῦ, διὰ τοὺς ὀλίγον ἢ πολὺ μεμαθημένους, ἔργου του.

Ἱδρύεται Σχολή. Εἶναι ἡ τετάρτη Ψαλτικὴ Σχολὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ζοφερᾶς δουλείας[3]. Ἐκεῖ διδάσκονται, εἰς διετῆ κύκλον σπουδῶν, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς, τὴν Ψαλτικὴν Τέχνην, μαθηταὶ πάσης ἡλικίας ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Καίτοι ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς δὲν ὑπερέβη τοὺς ἓξ ἐνιαυτούς, διότι ἡ λειτουργία της ἐπαύσατο εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅμως ἔδωκε πλουσίους καρπούς. Προέλαβον καὶ ἀπεφοίτησαν ἐξ αὐτῆς ὅλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες, μὲ τὴν σειράν των, θὰ ἐγίνοντο οἱ μεταλαμπαδευταὶ τῆς ἱερᾶς Τέχνης τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Εἷς τῶν πρώτων ἀποφοίτων, ὁ Πέτρος Μανουὴλ Ἐφέσιος, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ, διὰ πρώτην φοράν, τὸν μουσικὸν τύπον. Μὲ τὴν βοήθειαν τριῶν χρυσοχόων[4] κατεσκεύασε τὰ πρῶτα τυπογραφικὰ μουσικὰ στοιχεῖα καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Μεγάλου Βορνίκου Γρηγορίου Μπαλλιάνου ἐτυπώσατο τὸ 1820 εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ τὴν Βενετίαν τὰ δύο πρῶτα ψαλτικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ Ἀναστασιματάριον καὶ τὸ Δοξαστάριον τοῦ Πέτρου

---

1. Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης, μητροπολίτης Λαρίσης καὶ εἶτα Ἐφέσου. Ἐμαρτύρησε μετὰ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Διεκρίνετο διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν πρὸς τὴν παιδείαν στοργήν.

2. Κύριλλος ὁ Στ', ὁ Σερμπετζόγλου, πρότερον Ἰκονίου, Ἀδριανουπόλεως καὶ εἶτα Πατριάρχης Κων/πόλεως. Ἀπηγχονίσθη τῇ 17ῃ Ἀπριλίου 1821.

3. Αἱ προηγηθεῖσαι τρεῖς Σχολαὶ ἦσαν: 1) Ἡ ἐπὶ Παϊσίου Β' τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας, ἱδρυθεῖσα τὸ 1727. Ἐν αὐτῇ ἐδίδαξεν ὁ Πρωτοψάλτης Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος, Δομέστικος τότε ὤν. 2) Ἡ ἐπὶ Σωφρονίου Β' τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ἱδρυθεῖσα τὸ 1776. Ἐν αὐτῇ ἐδίδαξαν ὁ Πρωτοψάλτης Δανιήλ, ὁ Λαμπαδάριος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος καὶ ὁ πρῶτος Δομέστικος Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος (ὁ μετέπειτα γνωστὸς Πρωτοψάλτης). 3) Ἡ ἐπὶ Νεοφύτου Ζ' τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας, ἱδρυθεῖσα τὸ 1791. Ἐν αὐτῇ ἐδίδαξαν ὁ Πρωτοψάλτης Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Λαμπαδάριος Πέτρος ὁ Βυζάντιος (ὁ εἶτα πρωτοψάλτης) βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν δύο Δομεστίκων Μανουὴλ τοῦ Βυζαντίου καὶ Γρηγορίου τοῦ Λευΐτου (τῶν εἶτα γνωστῶν Πρωτοψαλτῶν).

4. Τῶν Σεραφεὶμ Χριστοδούλου, Στεφάνου Δ. καὶ Χατζηθεοδοσίου Στεργίου.

Πελοποννησίου[5]. Ὀλίγον βραδύτερον (1821) τυποῦνται ἐν Παρισίοις ἕτερα δύο βιβλία ὑπὸ τῆς τυπογραφίας Ριγνίου, διὰ λογαριασμὸν τοῦ τυπογράφου Κων/πόλεως Α. Κάστρου, ἡ γνωστὴ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Θεωρητικὸν καὶ Πρακτικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» τοῦ Χρυσάνθου καὶ τὸ Δοξαστάριον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου, τὰ ὁποῖα ἐπέπρωτο νὰ μὴ φθάσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἐκτὸς ἐλαχίστων ἀντιτύπων) λόγῳ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ κηρύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ 1824 ὁ Ἰσὰκ Ντὲ Κάστρο ἄρχεται τῶν πρώτων συστηματικῶν ἐκδόσεων Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τὰς ὁποίας θὰ συνεχίσῃ βραδύτερον τὸ Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ 1832, ἕτερος ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς, ὁ Παναγιώτης Πελοπίδας, φίλος τοῦ Λογίου καί, περισσότερον, τοῦ κερδῴου Ἑρμοῦ, ἐκδίδει ἐν Τεργέστῃ τὸ «Μέγα Θεωρητικὸν» τοῦ Χρυσάνθου.

Ἀπ' ἐδῶ καὶ πλέον τὰ πράγματα ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον των. Ἱδρύονται Σχολαὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἐλευθέραν τε καὶ δούλην, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἔνθα διδάσκουν, μετακαλούμενοι, οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς. Ὁ Ζαφείριος Ζαφειρόπουλος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Κων/νος Κηρύκου εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ Φραγκῖσκος Λυμπρίτης εἰς τὴν Νέαν Ἔφεσον, ὁ Πέτρος Ἐφέσιος εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὁ ἱεροδιάκονος Ἄνθιμος εἰς τὴν Ὀδησσόν, ὁ Λέσβιος ἱερεὺς Γρηγόριος Καλαγάννης εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Αἶνον, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὰς Κυδωνείας τὴν Μυτιλήνην, τὴν Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὅμως ἡ ἁπλοποίησις τῆς μεθόδου ἔχει καὶ τὴν κακήν της ὄψιν. Θαμβωμένοι ἀπὸ τὴν εὔκολον μάθησιν οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἀρχίζουν νὰ ἐλευθεριάζουν, ψάλλοντες καὶ μελοποιοῦντες. Ματαίως ἀγωνίζεται ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἵνα τοὺς συγκρατήσῃ. Ἡ Σμύρνη, διὰ τῶν ἔργων τοῦ Σωτηρίου Βλαχοπούλου καὶ τοῦ Πρωτοψάλτου Νικολάου Γεωργίου, ἔχει ἐκκλίνει τῆς κανονικῆς ὁδοῦ. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ Θεσσαλονίκη διὰ τοῦ Δημητρίου Βουλγαράκη. Διὰ τὸ ἔργον τοῦ τελευταίου ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία φθάνει εἰς τὸ σημεῖον νὰ διατάξῃ τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γρηγόριον τὸν Καλλίδην, «ἵνα ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα ἐπιτοπίως πρὸς ἀποκήρυξιν τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου καὶ ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς αὐτόθι Ἐκκλησίαις ἢ Σχολείοις».

Διὰ τὴν περιστολὴν τοῦ κακοῦ ἐργάζονται, παρ' ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας, Μουσικοὶ Σύλλογοι καὶ Σχολαί, κυρίως ἐν Κων/πόλει ἀπὸ τοῦ 1863 καὶ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1873.

Ἡ ἀνατολὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνος φέρει εἰς τὸ προσκήνιον δύο φυσιογνωμίας, αἱ ὁποῖαι ὅσον καὶ ἂν εἶναι διαφορετικαί, συνεργάζονται χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται ὁ καθεὶς διὰ τοῦ τρόπου του καὶ διαδραματίζουν ἀποφασιστικὸν ῥόλον εἰς τὴν κάθαρσιν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Πρόκειται διὰ τὸν Κων/νον Ψάχον καὶ τὸν Ἰωάννην Σακελλαρίδην. Ἔχουν ἀμφότεροι εὐρεῖαν μόρφωσιν μουσικὴν καὶ γραμματικήν, πολλὰ προτερήματα καὶ ὄχι ὀλιγώτερα ἐλαττώματα. Κύριον γνώρισμα τοῦ πρώτου εἶναι ἡ αὐστηρὰ προσήλωσις εἰς τὴν παράδοσιν. Τοῦ δευτέρου ὁ φιλελευθερισμός, ὅστις εἰς οὐδὲν ὀρρωδεῖ, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, ὅστις εἶναι ἡ ἁπλοποίησις τῶν μελῳδιῶν καὶ ἡ ἐκλαΐκευσίς των. Μέγα ὅπλον του, τὸ προσωπικόν του ὕφος μὲ τὴν καλοτοποθετημένην φωνήν, τὴν σωστὴν ἄρθρωσιν καὶ ἀπαγγελίαν. Εὐτυχῶς, εἰς τὸ τέλος ὑπερτεροῦν μόνον τὰ προτερήματά των. Οἱ ψάλται τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, ὅσοι ἐννοεῖται λαμβάνουν μουσικὴν μόρφωσιν, ψάλλουν, κατὰ κανόνα, τὸ παραδοσιακὸν ᾆσμα ὀρθοφωνητικῶς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μία ὄψις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ Altera Pars. Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταπεντηκονταετίαν ἀνεπτύχθη, παραλλήλως πρὸς τὴν παραδοσιακὴν Μουσικήν, καὶ ἡ Ἁρμονική. Αἱ συνθῆκαι τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐμφανίσεως ἕως σήμερον, ἔχουν ὡς ἀκολούθως.

Οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, οἱ διαβιοῦντες εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀκούοντες ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τὴν ἀριστοτεχνικὴν πολυφωνικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, τὰς αὐτοσχεδίους μελῳδίας αὐτοχειροτονήτων ψαλτῶν, ᾐσθάνοντο μειονεκτικῶς. Αἰσθήματα ὁμαδικῆς μειονεκτικότητος, δηλαδή, ἤρχισαν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, νὰ δημιουργῶνται εἰς τὰς ψυχάς των. Τοιουτοτρόπως, ἐκ ψυχολογικοῦ ὁρμεμφύτου κινούμενοι, ἐσκέφθησαν διὰ ν' ἀντιδράσουν, ν' ἀκολουθήσουν παράλληλον ὁδόν, δημιουργοῦντες καὶ αὐτοὶ παρομοίας ὑφῆς Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικήν.

Τὴν πρώτην ἀπόπειραν[6] ἀνέλαβον, τὸ 1842, ὁ

---

5. Ἐκ τῶν δύο τούτων βιβλίων τὸ Ἀναστασιματάριον καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Δοξασταρίου (Μηνολόγιον) ἐτυπώθησαν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐνῷ τὸ δεύτερον μέρος (Τριῴδιον) ἐν Βενετίᾳ.

6. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θ. Συνοδινοῦ ἀναφερόμενον (Ἱστορία Νεοελληνικῆς Μουσικῆς, Ἀθῆναι 1919, σελ. 125) ὅτι «Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὸν ἐν Αἰγίνῃ ναὸν τοῦ Ὀρφανοτροφείου πολλοὶ παῖδες ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ ἐκπαιδευομένων ἔψαλλον ἐν τετραφωνίᾳ τὴν λειτουργίαν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς» οὐδόλως ἀποδεχόμεθα, ὄχι μόνον διότι οὐδαμοῦ ἄλλοθεν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδεὶς τυγχάνει γνωστὸς συνθέτης ἁρμονικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ οὐδενός, ἔστω καὶ ἀγνώστου συνθέτου, σώζονται τοιαῦτα ἔργα. Αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, λαβὼν πρόνοιαν διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, συνέστησεν ἐν Αἰγίνῃ τὸ 1826 Μουσικὴν Σχολήν, ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένην (Βλ. Ν.Δ. 3740/19.10.1826) εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦ Γεωργίου Ντουμανέλη (τοῦ γνωστοῦ ὡς Γεωργίου Λεσβίου), τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἁρμονικόν, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ παραδοσιακὴ βυζαντινὴ μουσική, μὲ διάφορον σημειογραφίαν καὶ μὲ ἐπιμερισμὸν ἤχων τινῶν. Ὁ Σταυράκης Ἀναγνώστου ἐξ ἄλλου, ἐκδοὺς εἰς β' ἔκδοσιν τὸ ἔργον τοῦ Λεσβίου «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Θεωρητικὸν καὶ Πρακτικὸν τῆς μουσικῆς τέχνης», ἐν Ἀθήναις 1871, ἐνῷ μνημονεύει (σελ. 216 ὑποσ. ιθ') τοῦ ἁρμονικοῦ συστήματος τοῦ Ἀνθίμου Νικολαΐδου, τοῦ Ἰωάννου Χαβιαρᾶ, τοῦ Κύβου κ.ἄ., οὐδὲν ἀναφέρει περὶ προγενεστέρου ἁρμονικοῦ τοιούτου.

Ἕλλην ἱεροδιάκονος Ἄνθιμος Νικολαΐδης καὶ ὁ Αὐστριακὸς μουσικὸς Cottfried Prayer. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπετέλει χρέη ψάλτου εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, συνέθετο τὰς μελῳδίας καὶ ὁ δεύτερος, ὅστις ἦτο διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ὠδείου, τὰς ἐνηρμόνισε διὰ μικτὸν χορὸν ἀνδρῶν καὶ θηλέων ἢ παίδων[6α].

Τὸ σύστημα τοῦτο συντόμως ἀντικατεστάθη ὑπὸ ἑτέρου, συντεθέντος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ ἑτέρας δυάδος, τοῦ Ἕλληνος Ἰωάννου Χατζηνικολάου Χαβιαρᾶ καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ Βενεδίκτου Randhartinger. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἦτο ψάλτης εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τοῦ 1844 καὶ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς ἰδίας πόλεως, συνέθετο τὰς μελῳδίας καὶ ὁ δεύτερος, ὅστις ἦτο ὑποδιευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ὠδείου, τὰς ἐνηρμόνισε διὰ μικτὸν χορόν, συνιστάμενον ἐκ μιᾶς φωνῆς παίδων (Soprano) καὶ τριῶν ἀνδρικῶν (Tenore I, II καὶ Basso)[7].

Λέγεται συνήθως, καὶ μάλιστα καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες θέλουν νὰ λέγουν ὅτι κατέχουν τὰ μουσικὰ πράγματα, ὅτι ὁ Χαβιαρᾶς προσέφερεν εἰς τὸν Randhartinger τοὺς ὕμνους, ὅπως ἐψάλλοντο εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Οὐδὲν τούτου ἀναληθέστερον. Αἱ μελῳδίαι αὗται, εἴτε διότι ὁ Χαβιαρᾶς ἦτο τελείως ἐμπειρικὸς ψάλτης, εἴτε διότι οὕτως ἠθέλησε, οὐδόλως ἐνθυμίζουν τὸ παραδοσιακὸν ᾆσμα. Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἐναρμόνισιν, καίτοι μουσικῶς εἶναι ἀρτία, ἔχει ἐπιφέρει, ἐξ ἀγνοίας τῶν κανόνων τῆς Ἑλληνικῆς προσῳδίας, τελείαν κακοποίησιν τῶν ὕμνων. Ἀρκεῖ, φρονοῦμεν, ὡς παράδειγμα τὸ «Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως τῷ φυτουργῷ τῆς κτίσεως», τὸ ὁποῖον κατήντησεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀλλογλώσσου ἐναρμονιστοῦ «Ὡς ἀπάρχας τῆς φυσέως τῷ φυτούργῳ τῆς κτισέως»[8]. Καὶ ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦτο καθιερώθη, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἰδίως τῆς Αὐστρίας, Γερμανίας, Ρουμανίας κ.λ.π. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τὸ εἶχεν εἰσαγάγει καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος Κανακάκης.

Τὸ παράδειγμα τῆς Βιέννης ἠκολούθησαν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ αἱ ἄλλαι παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἰς τὸ Λονδῖνον μὲ τὸν Νικόλαον Κύβον καὶ συνεχιστὴν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους τὸν Ναπολέοντα Λαμπελέτ, εἰς Ὀδησσὸν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον Κατακουζηνόν, εἰς Παρισίους μὲ τὸν Σπῦρον Σπάθην, εἰς τὸ Ταϊγάνιον (Ταγκανρὸγκ) τῆς Ρωσίας μὲ τὸν Νικόλαον Αὐγερινόν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸν Παναγιώτην Γριτσάνην κ.λ.π.

Ἰδιόμορφον ἁρμονικὸν σύστημα καθιέρωσαν καὶ τὰ Ἑπτάνησα μὲ τὸν Νικόλαον Μάντζαρον, τὸν Λεωνίδαν Ἀλμπάνα, τὸν Ραφαὴλ Παριζίνι καὶ ἄλλους.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἁρμονικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀφίξεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας. Κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀνακτόρων καὶ ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν κατὰ τὰς Ἐθνικὰς καὶ Βασιλικὰς ἑορτάς. Ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Πατρῶν τὸ 1870 εἶχεν ἀποτύχει. Ἐνεφανίσθη ὅμως βραδύτερον καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκυριάρχησεν εἰς πολλὰς κεντρικὰς Ἐκκλησίας, ὅπως τὸν Ἅγιον Γεώργιον Καρύτση, τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον Ὁμονοίας κ.λ.π.

Βασικὸν ρόλον εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἁρμονικῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα διεδραμάτισεν ἡ μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ Ἀλεξάνδρου Κατακουζηνοῦ. Ὄχι τόσον μὲ τὸ ἁρμονικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγε (διότι αὐτὸ ἠναγκάσθη, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν σκληρὰν πολεμικήν, ἥτις τῷ ἐγένετο, νὰ τὸ ἀποσύρῃ) ὅσον διὰ τῶν μαθητῶν του. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ἱκανοὶ τῶν μικρῶν παίδων, οἵτινες ἐστελέχωσαν ὡς σοπράνοι καὶ ἄλτοι τὸν μικτὸν ἁρμονικὸν χορὸν τῶν Ἀνακτόρων, ὡς καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ τότε «Ὠδείῳ Ἀθηνῶν», ἐξελίχθησαν εἰς σπουδαίους μουσικοὺς παράγοντας τοῦ τόπου, τινὲς τῶν ὁποίων (ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς Πολυκράτης, ὁ Χρῆστος Στρουμπούλης, ὁ Δημήτριος Ρόδιος κ.ἄ.) ἐγένοντο καὶ αὐτοὶ συνθέται ἁρμονικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἀκολουθοῦντες ὀλίγον-πολὺ τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου των[9]. Τὸ ἁρμονικὸν σύστημα ὅλων αὐτῶν καὶ ἄλλων πολλῶν, ὡς τοῦ Νικολάου Χατζηαποστόλου, τοῦ Πλάτωνος Ρούγκα, τοῦ Θεοδώρου Τριάντη, ἀποτελεῖται ἐξ ἐλευθέρων συνθέσεων ἁρμονικῆς μουσικῆς. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἀκολουθῇ τὰς συνήθεις Ἐκκλησιαστικὰς μελῳδίας, ὡς εἰς ἀπολυτίκια, κοντάκια κ.λ.π., τὰς διαφοροποιεῖ τόσον, ὥστε καταντοῦν ἀγνώριστοι.

Ἐπὶ ἄλλων βάσεων ἤρχισε νὰ ἐργάζεται ἡ προηγουμένη καί, κυρίως, ἡ σύγχρονος γενεά. Αὐτὴ λαμβάνει αὐτούσιον τὸ παραδοσιακὸν ᾆσμα, ἤ, προκειμένου διὰ μεγαλύτερα ἔργα, ὅπως χερουβικά, κοινωνικὰ κ.λ.π., αὐτούσια βυζαντινὰ μοτίβα καὶ τὰ ἐναρμονίζει ὁμοφώνως ἢ πολυφωνικῶς. Εἰς τοὺς πα-

---

6α. Τοὺς ὕμνους τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ αὐτοῦ συστήματος ἐνηρμόνισε δι' ἀνδρικὸν χορὸν ὁ Αὔγουστος Σβόβοντα.

7. Τοὺς ὕμνους τῆς Θείας Λειτουργίας τοῦ συστήματος τούτου μετέγραψε δι' ἀνδρικὸν χορὸν ὁ Γ. Ζερβουδάκης.

8. Παρομοίους παρατονισμοὺς ἐμφανίζει καὶ τὸ σύστημα τῶν Νικολαΐδη — Πράγερ (Πρβλ. τὸ «Ἄγγελοι τὴν εἴσοδον τῆς Παρθένου ὁρῶντες ἐξεπλήττοντο...», τὸ ὁποῖον ἀκούεται «Ἄγγελοι τὴν εἰσόδον τῆς Παρθένου ὁρῶντες ἐξεπληττόντο...»).

9. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῆς μουσικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, σπουδαίως συνεβάλοντο οἱ μετασχόντες τοῦ ὑπὸ τὸν Κατακουζηνὸν χοροῦ. «Τοῦ Ἀνακτορικοῦ χοροῦ μέλη κατήρτισαν τὴν Φιλαρμονικήν. Ἐξ αὐτῶν ἐνεπτύχθη ὑπὸ ὅλως περιέργους περιστάσεις, τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν μελόδραμα», γράφει ὁ ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Κατακουζηνοῦ καὶ πρῶτος διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδράματος Σπ. Μπεκατῶρος (βλ. Σπ. Μπεκατώρου. Ἡ μουσικὴ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι ἐν «Στοιχειώδης θεωρία», Ἀθῆναι 1904 σελ. 167). «Ὁ Κατακουζηνὸς καὶ ὁ ἀνακτορικὸς χορός του ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι πυρῆνες τῆς διαδόσεως τῆς μουσικῆς ἐν Ἀθήναις» (ἔνθ' ἀν. σελ. 175).

ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. { Πρωτ. 6974 / Διεκπ. 3492 *Ἀθήνησι τῇ 20-10-1971*

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1865

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, ἐπιποθοῦσα, ὅπως διατηρῆται ἐσαεὶ ἡ ἀγαθὴ μνήμη τῶν κατὰ καιρούς, χάριτι τοῦ Παναγάθου Θεοῦ, ἀναδεικνυομένων μεγάλων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν τῶν καλῶν τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἔργων τῆς κοινωνικῆς εὐποιΐας, ἔγνω, ὅπως ὁρίσῃ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους ὡς ἡμέραν τελέσεως καθ' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπιμνημοσύνων δεήσεων ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν Αὐτῆς, καὶ δεήσεων ὑπὲρ ὑγείας τῶν ἐπιζώντων ἐξ αὐτῶν.

Ὅθεν, τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν Αὐτῆς ἀνακοινουμένη ὑμῖν, παρακαλεῖ ὑμᾶς, ὅπως πᾶσαν καταβάλλητε μέριμναν, ἵνα ἡ τοιαύτη ἐτησία ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰ πιστὰ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα, ἅτινα τῇ τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου Παύλου προτροπῇ ἑπόμενα, τὴν οὐσίαν αὐτῶν προφρόνως διέθεντο διὰ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις ἔργα, πραγματοποιῆται ἑκάστοτε εὐσχημόνως καὶ μετὰ τῆς δεούσης Ἐκκλησιαστικῆς λαμπρότητος, ἵνα ἀγαθὴ ἀσκῆται ἐπίδρασις ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ Χριστωνύμου πληρώματος.

Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ὅπου τυχὸν εὕρηται τεθεσπισμένη ἑτέρα τις ἡμερομηνία ὑπὲρ τῶν πρόσθεν ἐκδηλώσεων, οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη μεταβολῆς αὐτῆς, πρὸς συμμόρφωσιν εἰς τὴν ὡς ἄνω Συνοδικὴν ἀπόφασιν.

† Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερώνυμος, Πρόεδρος
† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος
† Ὁ Μυτιλήνης Ἰάκωβος
† Ὁ Ἰωαννίνων Σεραφεὶμ
† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονύσιος
† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνὸς
† Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανὸς
† Ὁ Ξάνθης Ἀντώνιος
† Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος Κων/τῖνος
† Ὁ Κασσανδρείας Συνέσιος
† Ὁ Νικαίας Γεώργιος

Ὁ Ἀρχιγραμματεύων
Ἀρχιμ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ

λαιοτέρους ἐκπροσώπους τῆς τάσεως αὐτῆς ἀνήκουν ὁ Ναπολέων Λαμπελέτ, ὁ Ἐλισαῖος Γιαννίδης καὶ ὁ Αἰμίλιος Ριάδης. Εἰς τοὺς συγχρόνους ὁ Τάκης Γεωργίου, ὁ Μιχαὴλ Ἀδάμης καὶ ὁ ὁμιλητὴς τῆς παρούσης ἑσπέρας. Οἱ δρόμοι τοὺς ὁποίους ἀκολουθοῦν εἶναι δύο. Ἢ ἐναρμονίζουν τὰς βυζαντινὰς μελῳδίας, ἀκολουθοῦντες τοὺς αὐστηροὺς νόμους τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ κοντραπούντου ἢ ἐναρμονίζουν ἀκολουθοῦντες ἰδιοτύπους ἁρμονικοὺς καὶ ἀντιστικτικοὺς συνδυασμούς, οἵτινες συνδυάζονται μὲ τὸ χρῶμα τῶν ἤχων. Θὰ δοθῇ εἰς τὴν συνέχειαν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ προσφορά των.

Καὶ αὐτὴ μὲν εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορικὴ πορεία καὶ ἐξέλιξις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, μονοφώνου τε καὶ ἁρμονικῆς, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα 150 ἔτη. Ποία πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ μέλλον ἡ πορεία της, εἶναι μέλημα τῆς Ἐπισήμου Ἐκκλησίας καὶ ἀσφαλῶς θὰ δοθῇ ἡ δέουσα λύσις. Τὸ ἐγγυᾶται ἡ προσωπικότης τοῦ φωτισμένου προκαθημένου αὐτῆς καὶ ἡ μουσικὴ ἐμπειρία πολλῶν στελεχῶν τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἐκδοτικὸν ἐπίτευγμα.

Μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως δέον ὅπως ἐξαρθῇ ἡ ἐμφάνισις ἑνὸς σημαντικωτάτου ἐκδοτικοῦ ἐπιτεύγματος. Πρόκειται διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἄρχοντος Μ. Ἱερομνήμονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κ. Ἀριστείδου Γ. Πανώτη ἑτοιμασθέντα καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς μέγα σχῆμα ἐκδοθέντα ὀγκώδη καὶ καλλιτεχνικώτατον τόμον, ὅστις ἀποτελεῖ τῷ ὄντι σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς καθ' ὅλου οἰκουμενικῆς φιλολογίας, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὰς σχέσεις Ὀρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ.

Ὁ μνημειώδης οὗτος τόμος, φέρων τὸν τίτλον «Παῦλος ΣΤ' καὶ Ἀθηναγόρας Α'— εἰρηνοποιοὶ» καὶ ἐμψυχούμενος ὑπὸ 335 θαυμασίων—κατὰ μέγα μέρος ἐγχρώμων—φωτογραφιῶν καὶ πλήθους πρωτοτύπων σχεδίων ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων, ἀναγλύφων καὶ τοιχογραφιῶν τῆς παλαιοχριστιανικῆς, βυζαντινῆς, ρωμαϊκῆς καὶ γοτθικῆς τέχνης, διὰ λίαν ἐπιμεμελημένης συλλογῆς τοῦ χρονογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ λαμπρᾶς ἀξιολογήσεως αὐτοῦ ἐν συστηματικῇ καὶ γλαφυρᾷ διατυπώσει, παρουσιάζει τὰ ῥηξικέλευθα οἰκουμενικὰ ἐπιτεύγματα τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη «ἐπανασυναντήσεως» τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἐπιτεύγματα ταῦτα, ὡς σημειοῖ ὁ κ. Πανώτης, ἀποδεικνύουν, ὅτι «ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ συνεχίζεται, ἐξελίσσεται, δὲν ἀποτελματώθηκε στὶς διαιρέσεις καὶ στὶς διαφωνίες. Ἐπέρασε ἡ ἐποχὴ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ χωρισμοῦ, ὅταν ἡ ὑπερβολὴ ἀδικοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ ὅταν ἐκακοποιεῖτο ἡ ἀγάπη χάρη τῆς ἀλήθειας, σὰν νὰ μὴ ἦταν ἀλήθεια ἡ ἀγάπη».

Εὐχόμεθα ὁλοψύχως, ὅπως τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦ κ. Πανώτη, ὅπερ ἤρξατο μεταφραζόμενον εἰς ξένας γλώσσας, συντελέσῃ τόσον εἰς τὴν περαιτέρω καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν εἰλικρινεστέρων σχέσεων μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ εἰς τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τῆς μυστικῆς καὶ ἀοράτου ἐνεργείας τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἐντὸς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἐσφαλμένης ἐντυπώσεως ἀντίκρουσις.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀνακοινωθείσης «δηλώσεως συμφωνίας ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ ἀγγλικανῶν ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας», ὁ βοηθὸς τοῦ ἐν Λονδίνῳ καρδιναλίου J. Heenan ἐπίσκοπος Christopher Butler ἐν προσφάτῳ ἄρθρῳ αὐτοῦ, δημοσιευθέντι ἐν τῷ περιοδικῷ Tablet, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς εὐλαβείας τῶν Ὀρθοδόξων ἔναντι τῶν φυλασσομένων Τιμίων Δώρων, ἔγραφεν, ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι «παρ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν Εὐχαριστίαν πίστιν αὐτῶν ἐκδηλώνουν ἀνεπαρκῆ εὐλάβειαν ἢ ἀκόμη καὶ προσοχὴν πρὸς τὸ Ἅγιον Πεφυλαγμένον Μυστήριον».

Ἀλλ' ὡς ἤδη ἔγραψεν πρὸς τὸν ἀρθρογράφον ἐπίσκοπον ὁ ἀξιοεπαίνως σπεύσας πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς ἀπόψεως ταύτης Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας κ. Ἀθηναγόρας, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κρίσις περὶ τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι ἄδικος καὶ μαρτυρεῖ ἔλλειψιν «γνώσεως τῆς ψυχολογικῆς διαθέσεως τῶν Ὀρθοδόξων». «Οἱ Δυτικοὶ Χριστιανοί,—προσθέτει ὁ Σεβασμιώτατος—,οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ Μυστήριον φυλάσσουν Αὐτὸ εἰς τοὺς Ναοὺς ἐντὸς Ἀρτοφορίου, ἔχουν ἀνημμένα κηρία καὶ ἄνθη πλησίον τοῦ τόπου, ὅπου εὑρίσκεται τὸ Μυστήριον καὶ κλίνουν τὸ γόνυ πρὸ Αὐτοῦ τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἕνεκεν. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἔχουν τὸ Μυστήριον εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα ἐντὸς τοῦ Ἀρτοφορίου... Καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι διατηροῦν ἀκοίμητον κανδήλαν πλησίον τοῦ Μυστηρίου καὶ προσφέρουν τακτικῶς τὴν προσφορὰν τοῦ θυμιάματος. Ἐλάχιστοι Χριστιανοὶ πλησιάζουν ἢ διέρχονται ὄπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Οὐδείς, ἐκτὸς τῶν Ἱερωμένων, διέρχεται ἔμπροσθεν αὐτῆς, ἐνῷ πάντες κατὰ τὸ Ὀρθόδοξον ἔθος οἱ πλησιάζοντες εἰς τὸν Ἱερὸν χῶρον ὑποκλινόμενοι διαγράφουν ἐφ' ἑαυτῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ· εἰς ἔνδειξιν εὐλαβείας, ἀλλὰ καὶ συσχετισμοῦ τῆς Θείας Εὐχαριστίας πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Σταυροῦ. Διατὶ λοιπὸν εἶναι «ἀνεπαρκὴς» καὶ ἄνευ «προσοχῆς» ἡ πρὸς τὸ Πεφυλαγμένον Μυστήριον πρᾶξις αὕτη τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν; Ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαιτεῖ δουλοπρεπῆ λατρείαν... Ἐπὶ πλέον οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ μεταβαίνοντες εἰς τοὺς Ναοὺς αὐτῶν ἐθεώρουν καὶ εἰσέτι θεωροῦν ἑαυτοὺς ἐπισκεπτομένους τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. Ἡ πατρικὴ οἰκία δὲν προϋποθέτει δουλοπρέπειαν, μήτε ὑποκριτικὰ δείγματα ἀγάπης, ἀλλὰ σεβασμὸν καὶ ἐλευθερίαν. Δι' αὐτὸ καὶ παιδάκια πολλὰ φαίνονται διασχίζοντα τοὺς Ναοὺς ἐν καιρῷ τῆς Λατρείας καὶ νήπια προσάγονται πρὸ τοῦ ποτηρίου τῆς Εὐχαριστίας». Τέλος, ἡ παρακολούθησις τῆς Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων Δώρων κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν εἶναι «παράδειγμα μοναδικῆς εὐλαβείας τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν περὶ τὸ Προηγιασμένον καὶ πεφυλαγμένον Μυστήριον».

Ὁ ἔρανος τῆς «Ἡμέρας τῆς ἀγάπης».

Εἶναι συγκινητικὰ τῷ ὄντι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐράνου τῆς «Ἡμέρας τῆς ἀγάπης», ἅτινα ἀνεκοινώθησαν ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ἐνώπιον ἐκπροσώπων τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν δημάρχων τῆς περιοχῆς Πρωτευούσης. Τὸ συγκεντρωθὲν ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ ποσὸν ὑπερέβη τὰ ἑπτὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐνῷ ἀνάλογος ἔρανος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, πρὸ δεκαετίας ἀκριβῶς, εἶχεν ἀποφέρει μόνον 945.000 δραχμῶν.

Τὸ εὐχάριστον τοῦτο γεγονός, ὡς καὶ τὰ ἀνάλογα ἀποτελέσματα παρομοίων ἐράνων εἰς διαφόρους Ἱερὰς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερὰ 'Αρχιεπισκοπὴ 'Αθηνῶν

'Ο Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ Πάσης 'Ελλάδος κ. 'Ιερώνυμος κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 11ης ἕως 31ης 'Ιανουαρίου 1972:

Προήδρευσε τὴν 11ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Δ.Ε.Π.

— Τὴν 13ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου.

— Τὴν 14ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Οἰκονομικῆς 'Επιτροπῆς ἀξιοποιήσεως 'Εκκλησιαστικῆς Περιουσίας.

— Τὴν 15ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς τοῦ Κέντρου Συμπαραστάσεως Οἰκογενείας.

— Τὴν 17ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου.

— Τὴν 18ην 'Ιανουαρίου τῆς Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου.

— Τὴν 26ην 'Ιανουαρίου τοῦ Κεντρκοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Δ.Ε.Π.

— Τὴν 28ην 'Ιανουαρίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου Τ.Α.Κ.Ε. καὶ τῆς 'Επιτροπῆς ἀξιοποιήσεως 'Εκκλησιαστικῆς Περιουσίας.

— Τὴν 29ην 'Ιανουαρίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ν.Ι.Κ.Ε. καὶ τοῦ Δ.Σ. τοῦ 'Ιδρύματος «Διαμαντῆ Πατέρα».

— Τὴν 31ην 'Ιανουαρίου τοῦ Συμβουλίου Σιβιτανιδείου Σχολῆς.

'Ετέλεσε τὴν 29ην 'Ιανουαρίου Μνημόσυνον, ἐπὶ τῇ 31ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πρωθυπουργοῦ 'Ιωάννου Μεταξᾶ, ἐν τῷ Α' Νεκροταφείῳ. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν 'Αγιασμὸν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου Σχολικοῦ ἔτους τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν 'Αδελφῶν Νοσοκόμων «ΟΛΥΜΠΙΑΣ».

— Τὴν 30ὴν 'Ιανουαρίου τὴν Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ καὶ Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν καὶ Δωρητῶν τῶν καλῶν ἔργων τῆς 'Εκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ ὑπὲρ ὑγείας τῶν ἐπιζώντων. 'Ομοίως τὴν χειροτονίαν εἰς διάκονον τοῦ Διδασκάλου κ. Δημ. Νάτση.

Προέστη τὴν 16ην 'Ιανουαρίου τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων τοῦ Κέντρου Νεότητος 'Αγίου Γερασίμου 'Ιλισσίων.

— Τὴν 30ὴν 'Ιανουαρίου τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων τῶν Κέντρων Νεότητος 'Αγίου 'Αρτεμίου Γούβας καὶ 'Αγίου Θεράποντος Ζωγράφου.

Παρέστη τὴν 11ην 'Ιανουαρίου εἰς τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ 'Αντιπροέδρου τῆς 'Εθν. Κυβερνήσεως κ. Στ. Παττακοῦ συνεδρίασιν τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς ἑορτασμοῦ 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς 'Εθνικῆς Παλιγγενεσίας.

— Τὴν 19ην 'Ιανουαρίου εἰς τὴν τελετὴν ἀπονομῆς διακρίσεων πρὸς τοὺς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐργασθέντας διὰ τὴν καλὴν διοργάνωσιν καὶ ἐμφάνισιν τῶν ἑορτῶν τῆς 150ετηρίδος ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κ. 'Επιτροπῆς κ. Στ. Παττακοῦ, ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Πεντέλης.

— Τὴν 30ὴν 'Ιανουαρίου εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν 'Ιεραρχῶν τελετὴν τοῦ 'Εθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου καὶ παρηκολούθησε τὸν πανηγυρικὸν λόγον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Σάββα 'Αγουρίδη.

— Τὴν 31ην 'Ιανουαρίου εἰς τὸν πανηγυρικὸν ἑορτασμὸν τοῦ 'Ιωβηλαίου 'Αρχιερωσύνης τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. 'Αθηναγόρα, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς 'Εθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς, ὀργανωθέντα ὑπὸ τῆς 'Οργανωτικῆς 'Επιτροπῆς Συναντήσεων 'Αγάπης.

'Ωμίλησε τὴν 15ην 'Ιανουαρίου ἀπὸ τοῦ 'Εθνικοῦ Δικτύου τῆς Τηλεοράσεως περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Χανσενικῶν εἰς τὴν Κοινωνίαν τοῦ συνόλου.

Παρεκάθησε τὴν 18ην 'Ιανουαρίου εἰς τὸ ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ 'Ιεροῦ Συνδέσμου παρατεθὲν δεῖπνον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ 'Αγίας Σοφίας Ψυχικοῦ.

Μητροπόλεις, ἔνθεν μὲν θὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνακούφισιν καὶ ἐνίσχυσιν ἀπόρων γερόντων, ὀρφανῶν καὶ ἄλλων πασχόντων συνανθρώπων μας, ἑτέρωθεν δὲ θὰ ἐπεκτείνουν τὴν καλλιέργειαν τοῦ αἰσθήματος τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ ἐκ τρίτου θὰ καταστήσουν πλέον συνειδητόν, ὅτι ἡ 'Εκκλησία ἐπιστρατεύουσα καταλλήλως τὸ ἐκλεκτὸν δυναμικόν της καὶ συστηματοποιοῦσα τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ διακονίας της δύναται νὰ ἐπουλώσῃ πλείστας κοινωνικὰς πληγάς.

'Επισφράγισις ἐσωτερικῆς πνευματικῆς πορείας.

Ζωηρὰν αἴσθησιν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον πνευματικοὺς κύκλους ἢ διὰ τοῦ τύπου μεταδοθεῖσα εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἴδησις, καθ' ἣν ὁ διάσημος γάλλος φιλόσοφος 'Ιάκωβος Μαριταὶν ἐγένετο μοναχός, καταταγεὶς εἰς τὴν ἐν Τουλούζῃ «'Αδελφότητα τῶν Μικρῶν 'Αδελφῶν τοῦ 'Ιησοῦ», ἥτις ἀριθμεῖ ἑξήκοντα περίπου μέλη, κατοικοῦντα καθ' ὁμάδας εἰς ξυλίνας οἰκίας ἐντὸς μεγάλου κτήματος.

'Ο Μαριταίν, διατελέσας καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Πρίνσετον ἐν 'Ηνωμέναις Πολιτείαις καὶ βραδύτερον πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ συγγράψας πλεῖστα ἔργα χριστιανικῆς φιλοσοφίας, ἐπεσφράγισε τὴν ἐσωτερικήν του πνευματικὴν πορείαν διὰ τελείας ἀφιερώσεώς του εἰς τὸν Θεὸν ἐντὸς μιᾶς μοναχικῆς ἀδελφότητος.

Οὕτω, διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἐπαληθεύει, ὅτι ὁ γνήσιος μοναχικὸς θεσμὸς δὲν εἶναι καταφύγιον μικρονόων ἀνθρώπων, ἀλλὰ θαυμασία ἀξιοποίησις τῶν εὐγενεστέρων δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Οἱ ἀληθεῖς μοναχοὶ δὲν βλέπουν μυωπικῶς τὴν πραγματικότητα, περιορίζοντες αὐτὴν εἰς τὰ ὅρια τῶν πέντε αἰσθήσεων. 'Αντιθέτως, καταναοοῦντες τὰς ἀληθεῖς διαστάσεις τοῦ ὄντως ὄντος, καταφεύγουν εἰς τὴν πλέον τελείαν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀκτίστου φωτὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ 'Οποῖος εἶναι ἡ ἀπόλυτος ὀντολογικὴ πραγματικότης, καὶ οὕτως ἀξιοποιοῦν τὴν καθολικωτέραν καὶ οἰκουμενικωτέραν ἐκ τῶν ῥοπῶν καὶ νοσταλγιῶν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

— Τὴν 26ην 'Ιανουαρίου εἰς τό, ὑπὸ τῆς Α.Ε. τοῦ 'Αντιβασιλέως ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ Νέου ἔτους, παρατεθὲν δεῖπνον, ἐν τῷ Μεγάρῳ Μαξίμου.

'Ε δ έ χ θ η τὴν 11ην 'Ιανουαρίου τὸν κ. Χρ. Τζαναβάρην, ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος Μητροπολίτου Γερμανίας κυροῦ 'Ιακώβου.

— Τὴν 12ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λευκάδος κ. Νικηφόρον, τὸν Καθηγητὴν κ. Θ. Δοξιάδην, τὸν κ. Γ. Καρρᾶν, Δ/ντα Σύμβουλον Τ.Α.Κ.Ε., τὸν κ. Κ. Λαιμόν, τὸν 'Αρχηγὸν Χωροφυλακῆς κ. Μ. Καραβίτην, τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ. τῆς Παν. 'Ενώσεως Θεολόγων καὶ τοῦ Συλλόγου 'Αδιορίστων Θεολόγων καὶ τὸν Αἰδεσιμώτατον ἱερέα κ. Γ. Κατινᾶν.

— Τὴν 13ην τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Γερμανίας κ. Εἰρηναῖον, τὸν κ. Β. Μητσάκον, Δ/τὴν Ναυστάθμου Σαλαμῖνος.

— Τὴν 14ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. 'Αλέξανδρον, τὸν Αἰδεσιμώτατον πρωτοπρεσβύτερον κ. 'Ελευθέριον Πετριτσόπουλον καὶ Κληρικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας Κορέας.

— Τὴν 15ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μηθύμνης κ. 'Ιάκωβον, τὸν Πανοσιολογιώτατον 'Αρχ. κ. Θεόκλητον Στράγκαν καὶ τὸν κ. Θ. Παπαναστασίου.

— Τὴν 17ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην πρώην Πάφου κ. Φώτιον καὶ τὸν Καθηγητὴν κ. Ν. Δελούκαν.

— Τὴν 18ην 'Ιανουαρίου τὸν κ. Ν. Γαλέταν, Θεολόγον-Μηχανολόγον, τὸν κ. 'Ιωάννην Μελετόπουλον, Πρόεδρον 'Εθνολογικοῦ καὶ 'Ιστορικοῦ Μουσείου 'Ελλάδος καὶ τὴν Καν Ν. Πάρα.

— Τὴν 19ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μυτιλήνης κ. 'Ιάκωβον.

— Τὴν 26ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κεφαλληνίας κ. Προκόπιον, τὸν κ. Χρ. 'Αλεξόπουλον, τὸν κ. Στ. 'Αρτικόπουλον, Δ/τὴν 'Υπηρ.'Ηθῶν 'Αθηνῶν, τὸν κ. 'Ιωάννην Παναγόπουλον δικηγόρον, τὸν Καθηγητὴν κ. Γκόσεβιτς, τὴν Δίδα Δημητριάδου 'Υποδιευθύνουσαν Νοσοκομείου «Εὐαγγελισμός», τὸν κ. Μέδικον Κάστανον, τὴν δ. 'Ελένην Κούκου καὶ τὸν κ. 'Ιωάννην Παλαιοκρασσᾶν.

— Τὴν 28ην 'Ιανουαρίου τὸν 'Αρχιμανδρίτην κ. Μάξιμον Ψιλλόπουλον, τὴν δ. Μαρίαν Σπυροπούλου, τὸν ἱερομόναχον κ. Πέτρον Δακτυλίδην καὶ τὸν Αἰδεσιμώτατον κ. Γ. Καλαϊτζῆν.

— Τὴν 29ην 'Ιανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον 'Αρχιεπίσκοπον "Ορους Σινᾶ κ. Γρηγόριον, τὸν Αἰδεσιμώτατον κ. Κων. Φούσκαν, Δ/τὴν Ριζαρείου Σχολῆς, τὸν στρατηγὸν κ. Γ. 'Αλεβίζον, τὴν Καν Νάντια 'Αντωνακάτου.

— Τὴν 31ην 'Ιανουαρίου τὸν κ. Κων. Παράσχον, τὸν κ. Φιλάρετον Σικιαρίδην, τὴν Μοναχὴν Δωροθέαν 'Ηγουμένην 'Ιερᾶς Μονῆς 'Αγ. 'Ιωάννου Θεολόγου Χολαργοῦ, τὸν κ. Στ. Περράκην, τὸν κ. Κ. Γκίνην, τὴν Καν Βησσαρίαν Κληροπούλου καὶ τὸν κ. Γ. Τζατζάνην.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ

'Αριθ. Πρωτ. Φ. 955/73 'Εν 'Αθήναις τῇ 5ῃ 'Ιανουαρίου 1972

Πρὸς
Τοὺς Εὐλαβεστάτους Προϊσταμένους τῶν 'Ιερῶν Ναῶν
τῆς 'Ιερᾶς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνῶν.

'Επειδὴ τὴν μεταπροσεχῆ Κυριακήν, 16-1-1972, πρόκειται ν' ἀναγνωσθῇ ἡ περικοπὴ τοῦ 'Ι. Εὐαγγελίου περὶ τῆς θεραπείας τῶν 10 λεπρῶν, παρακαλοῦμεν, ὅπως οἱ κήρυκες τοῦ Θ. Λόγου ὁμιλήσωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον περὶ τοῦ θέματος τῶν Χ α ν σ ε ν ι κ ῶ ν, οἵτινες ἀποτελοῦν σήμερον τὴν πλέον ἠδικημένην καὶ περιφρονημένην μερίδα τῶν ἀσθενῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἶναι θλιβερὸν τὸ φαινόμενον, ἡ μὲν ἐπιστήμη νὰ θεραπεύῃ σήμερον ῥιζικῶς τὴν ἀσθένειαν τῆς λέπρας καὶ νὰ παραδίδῃ τὸν θεραπευθέντα εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς ἱκανὸν καὶ ἰσότιμον μέλος, ὁ δὲ πολὺς κόσμος ἀπὸ ἄγνοιαν ἢ φοβίαν ἢ προκατάληψιν νὰ μὴ πλησιάζῃ τὸν Χανσενικὸν καὶ νὰ μὴ τὸν δέχεται εἰς τὴν κοινωνικὴν διαβίωσιν. Εἶναι ἀνάγκη διὰ τοῦ λόγου, διὰ τῆς γραφίδος καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός μας νὰ κρημνίσωμεν τὰ τείχη τῆς ἀδικίας αὐτῆς καὶ νὰ διασαλπίσωμεν, ὅτι ἡ λέπρα, ἢ ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν, ὅπως τὴν ἀποκαλοῦν σήμερον, εἶναι μία ἀσθένεια «σὰν ὅλες τὶς ἄλλες» καὶ ὅτι ὁ Χανσενικὸς δ ι κ α ι ο ῦ τ α ι τῆς ἀγάπης τῶν χριστιανῶν καὶ τῆς ὁμαλῆς συμβιώσεώς του μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

Συνημμένως ἀποστέλλομεν ὑμῖν 3 ἀντίτυπα σχεδίου ὁμιλίας διὰ τοὺς 'Ιεροκήρυκας τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ὅπερ εὐθύνῃ τοῦ προϊσταμένου τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ δέον νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τῶν κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν Μέσου καὶ 'Ανωτέρου, μὲ τὴν ἐντολήν, ὅπως ἀφιερώσωσιν οὗτοι εἰδικὸν μάθημα, εἴτε κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν 10 Λεπρῶν εἴτε οἱανδήποτε ἄλλην ἡμέραν τοῦ τρέχοντος μηνός.

Εὐχέτης πρὸς Κύριον
Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
† 'Ο 'Αθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

«'Υ π ή ν τ η σ α ν α ὐ τ ῷ 10 λ ε π ρ ο ὶ ἄ ν δ ρ ε ς».

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κάποτε ἡ λέπρα προκαλοῦσε στοὺς ἀνθρώπους τρόμον. Τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν πολλῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς λέπραν ὠνόμαζον π ο λ λ ὰ ς μ α ζ ὶ δερματικὰς ἀσθενείας, διότι δὲν μποροῦσαν νὰ τὰς ξεχωρίσουν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ»

ΤΗ͂Ι ΕΝΤΙΜΩ͂Ι ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» ΚΑΙ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»

'Η Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριος 'Α θ η ν α γ ό ρ α ς,

Πολλὴν αἰσθανόμενος χαρὰν ἐπὶ ἑκάστῃ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς Αὐτὸν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἰδιαιτέρως χαίρει, ὅταν ἡ ἐπικοινωνία γίγνηται ἐντὸς τῶν ἁγίων τῆς εὐσεβείας ἡμῶν ἑορτῶν, καθ' ἃς αἱ καρδίαι εἶναι περισσότερον ἐστραμμέναι πρὸς τὸ φῶς καὶ περισσότερον δεκτικαί. Διὰ τοῦτο καὶ ἐχάρη μεγάλως λαβὼν τὸ ἐπὶ ταῖς ἁγίαις καὶ μεγάλαις ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῷ ἐπὶ θύραις νέῳ σωτηρίῳ ἔτει γράμμα ὑμῶν καὶ ἐν εὐχαριστίᾳ ἐδέξατο τὰς δι' αὐτοῦ ὑποβληθείσας Αὐτῷ πρόφρονας ὑμῶν συγχαρητηρίους προσρήσεις καὶ εὐχάς.

'Η Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ἀντεύχεται ὑμῖν καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς Αὐτῇ οἰκείοις ὑμῶν παντοτεινὴν τὴν ἀπὸ τῆς Γεννήσεως καὶ εἰς τὸν κόσμον 'Επιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ χαράν, τὸ δὲ ἀρχόμενον νέον ἔτος φορὸν πάσης ἀγαθωσύνης καὶ εὐλογίας ἀπὸ Θεοῦ ὑμῖν, γενικώτερον δὲ εἰρήνης, προαγωγῆς τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως τῆς ἑνότητος τῶν Χριστιανικῶν 'Εκκλησιῶν καὶ 'Ομολογιῶν μέχρι τοῦ κοινοῦ 'Αγίου Ποτηρίου τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Πατριαρχεῖα, Χριστούγεννα τοῦ 1971

Ἔτσι ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ ἀπέκτησε «ἕνα κακὸ ὄνομα» καὶ οἱ ἄρρωστοι ἦσαν οἱ ἀποδιοπομπαῖοι τῆς κοινωνίας.

Πρῶτος ἠγάπησεν, ἐπλησίασε καὶ ἐθεράπευσε τοὺς λεπροὺς ὁ Κύριός μας, ὁ Ὁποῖος μὲ τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τῶν 10 Λεπρῶν ἔδωκε τὸ σύνθημα μιᾶς νέας συμπεριφορᾶς τοῦ κόσμου ἔναντι τῶν ἀρρώστων αὐτῶν. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου μας ἠκολούθησαν οἱ Ἀπόστολοί Του καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ μέσου τῶν αἰώνων πολλοὶ πιστοὶ ὀπαδοί Του: Ἤδη εἰς τὴν πρώτην Χριστιανικὴν ἐποχὴν εὑρίσκομεν τὸν Ἅγιον Ζωτικὸν νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς Χανσενικούς. Ὁ Ἅγιος αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἡρωικόν του μαρτύριον, ἐδημιούργησε προϋποθέσεις νὰ ἐκδοθοῦν διατάγματα χάριν τῶν Χανσενικῶν. Ἀργότερα, οἱ Μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἵδρυσαν πολλὰ λεπροκομεῖα καὶ ἐσυστηματοποίησαν τὸ ἔργον τῆς περιθάλψεως τῶν Χανσενικῶν, αἱ δὲ κυρίαι τοῦ βυζαντίου ἐθεώρουν τιμήν των νὰ περιποιοῦνται μὲ τὰ ἴδια των τὰ χέρια τοὺς ἀγαπημένους λεπρούς των. Παρόμοια παραδείγματα ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τῶν ἐτῶν, ἡ ἐπιστήμη μὲ τὰς ἐρεύνας καὶ ἀόκνους προσπαθείας της κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ ἀπομονώσῃ τὸν βάκιλλον τῆς λέπρας, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1941, ὁπότε ἀνεκαλύφθησαν αἱ σουλφόνες, ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν ὑπέστη τρομερὰ πλήγματα καὶ ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ἀνίατος ἀσθένεια, διότι οἱ ἀσθενεῖς θεραπεύονται ῥιζικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς. Σήμερον ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη θεωρεῖ τὴν λέπραν ὡς μίαν δερματικὴν νόσον, τελείως θεραπεύσιμον, οὐδόλως κληρονομικὴν καὶ ἐλάχιστα μεταδοτικὴν (ὀλιγώτερον μεταδοτικὴν τῆς φυματιώσεως), οἱ δὲ ἀποθεραπευθέντες εἶναι τελείως ἀκίνδυνοι διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν.

Μάλιστα ἡ Παγκόσμιος Ὀργάνωσις Ὑγείας τοῦ Ο.Η.Ε. εἰς συνδιάσκεψίν της τὸ 1948 ἀπεφάσισε νὰ διαγράψῃ τὴν λέξιν «Λέπρα» ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν ὁρολογίαν καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ τὴν «νόσον τοῦ Χάνσεν», ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ 1ος ἀπομονώσας τὸν βάκιλλον. Ἐξ ἄλλου ὅλαι αἱ μεγάλαι συνδιασκέψεις εἰς τὸ Τόκυο, στὴν Κων/πολιν, στὴν Γενεύην, στὸ Ρίο-Ἰανεῖρον, καὶ ἀλλαχοῦ τονίζουν καὶ διαβεβαιοῦν, ὅτι ἡ «νόσος τοῦ Χάνσεν θεραπεύεται σήμερα ἀσφαλῶς καὶ ἀναμφισβητήτως».

Τέλος, ὡς πρὸς τὴν μεταδοτικότητα τῆς νόσου, θὰ πρέπῃ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αὐτὴ εἶναι δυσκολωτάτη. Σπάνιον καὶ ἐλάχιστα πιθανὸν εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου. Τοῦτο γράφουν εἰς ἐπίσημα βιβλία των ὁ καθηγητὴς τῆς Λεπρολογίας κ. Μαρκιανὸς καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς δερματολογίας κ. Μπελέζος, ὁ ὁποῖος μάλιστα σημειώνει, ὅτι «καὶ ὁ στενὸς ἀκόμη συγχρωτισμὸς εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον δὲν σημαίνει ὑποχρεωτικὴν μετάδοσιν τῆς νόσου».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω στοιχείων καὶ ἄλλων πολλῶν, τὰ ὁποῖα διὰ συντομίαν παραλείπομεν, βέβαιον προκύπτει τὸ συμπέρασμα, ὅτι κανεὶς φόβος δὲν ὑφίσταται σήμερα ἀπὸ τὴν νόσον τοῦ Χάνσεν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀδικαιολόγητος εἶναι ἡ προκατάληψις μερικῶν καὶ ἡ περιφρόνησις, τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἔναντι τῶν Χανσενικῶν ἀσθενῶν.

Εἶναι χρέος ὅλων, καὶ ἰδιαίτερον καθῆκον παντὸς χριστιανοῦ, ν' ἀγαπήσωμεν θερμῶς τοὺς ἀδικηθέντας Χανσενικούς, νὰ τοὺς ἐπισκεπτώμεθα συχνὰ εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν Αἰγάλεω, καὶ νὰ συμπαριστάμεθα εἰς τὸν πόνον των. Κατόπιν πρέπει νὰ ξεριζώσωμεν ἀπὸ μέσα μας τὸν φόβον καὶ τὴν ἄγνοιαν, διαφωτίζοντες καὶ ἄλλους περὶ τοῦ ὅτι ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς νόσου αὐτῆς εἶναι φανταστικός.

Οἱ Χανσενικοὶ μετὰ τὰς προσφάτους κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης ἔχουν πλέον κάθε δικαίωμα νὰ ζήσουν κοντά μας καὶ νὰ παύσουν νὰ μένουν εἰς τὸ περιθώριον. Δὲν ἔχουν ἐγκληματίσει. Ἀρρώστησαν ἀπὸ μίαν συνηθισμένην ἀσθένειαν. Δὲν ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς οἶκτον, ἀλλὰ λογικὴν σκέψιν καὶ δικαιοσύνην, ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων των καὶ εἰλικρινῆ καὶ θερμὴν ἀγάπην. Τὸ Ὑπουργεῖον Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν εἰς σχετικὴν Ἐγκύκλιόν του, ἐκδοθεῖσαν πρὸ ὀκταετίας, τονίζει, ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κοινοῦ πρὸς τοὺς Χανσενικοὺς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἰδία, ὅπως πρὸς οἱονδήποτε ἄλλον ἀσθενῆ. Δὲν πρέπει νὰ γίνεται διαχωρισμός. Πρέπει δηλαδὴ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς Χανσενικοὺς νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ὅπως οἱ ἄλλοι, μὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἐργάζωνται, νὰ κερδίζουν τὴν ζωήν των, νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἔχουν καὶ αὐτοὶ ὑπόληψιν καὶ ἀξιοπρέπειαν.

Ἂς τελειώσωμεν μὲ τὴν διακήρυξιν τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Παγκοσμίου Ὀργανώσεως Ὑγείας, ποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Κων/πολιν τὸ 1961 καὶ ὑπεγράμμισεν, ὅτι:

«Οἱ Χανσενικοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κυκλοφοροῦν ὡς ἴσοι μεταξὺ ἴσων, νὰ ἐργάζωνται, νὰ ἀσκοῦν τὰ ἐπαγγέλματα ἀπεριορίστως, ὅπως οἱ ὑγιεῖς, νὰ συναλλάσσωνται, νὰ νυμφεύωνται, νὰ τεκνοποιοῦν, νὰ στρατεύωνται, νὰ διορίζωνται εἰς οἱανδήποτε δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν θέσιν, νὰ διαβιοῦν ὡς ἰσότιμοι πρὸς τοὺς μὴ ἀσθενήσαντας πολίτας».

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀναγνώσεως τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς τῶν 10 Λεπρῶν, ποιούμεθα ἔκκλησιν πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀποβάλουν τὸν φόβον καὶ τὴν προκατάληψιν καὶ νὰ πλησιάσουν τοὺς Χανσενικούς, νὰ ἐνδιαφερθοῦν δι' αὐτοὺς ὅπως ὁ Κύριος καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ ἀποκατασταθοῦν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ὡς ἰσότιμα καὶ χρήσιμα μέλη της.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀργολίδος

Τὴν 22αν Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Τετάρτην, εἰς τὸ Παρεκκλήσιον τῆς Χριστιανικῆς Ἑστίας Νεανίδων Ἄργους «ἡ Ἁγία Φωτεινή» καὶ τὴν 23ην τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡμέραν Πέμπτην, ἐν Ναυπλίῳ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν «ὁ Ἅγιος Γεώργιος», συνεκλήθη τὸ ΣΤ' ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Ἱερέων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος. Καὶ κατὰ τὰς δύο ἡμέρας ἐτελέσθη Θεία Λειτουργία ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, ὅστις καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Συνέδρους λόγους πνευματικῆς οἰκοδομῆς.

Εἰς Ναύπλιον προσῆλθον καὶ ἐχαιρέτησαν τὸ Συνέδριον οἱ κ. κ. Νομάρχης, Στρατιωτικὸς Διοικητής, Διοικητὴς Χωροφυλακῆς Ἀργολίδος, Δήμαρχος Ναυπλίου, Ἐπιθεωρηταὶ Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, εἰς δὲ τὸ Ἄργος ἐκπρόσωπος τοῦ κ. Δημάρχου Ἄργους καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῆς Ἐκπ/σεως Ἀργολίδος. Τούτους ηὐχαρίστησεν ὁ Σεβασμιώτατος διὰ τὴν παρουσίαν των, ἐπισημάνας τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν ὠφελιμότητα τῆς συνεργασίας τῶν ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν διακυβέρνησιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰς δύο ἡμέρας ἀνεπτύχθησαν τὰ ἑξῆς θέματα: «Ὁ Ἱερεὺς καθ' ἑαυτὸν καὶ ὡς ποιμήν» ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Ἱερέως Παναγιώτου Ἀθανασοπούλου, Θεολόγου· «ὁ Ἱερεὺς ὡς Κατηχητής» ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Πρωτ. Εὐαγγέλου Στασινοπούλου, Θεολόγου· «ὁ Ἱερεὺς εἰς τὸ Σχολεῖον» ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Πρωτ. Κων/νου Σχινοχωρίτου, Θεολόγου· «Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἀποδοχῆς ἀπὸ μέρους τοῦ λαοῦ τῶν πνευματικῶν προσφορῶν τῆς Ἐκκλησίας» ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Ἱερέως Ἠλία Ψαρρολόγου· «Ὁ Ἱερεὺς εἰς τὴν ὕπαιθρον» ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Ἱερέως Ἠλία Ἀλευρᾶ καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Χρυσοστόμου «Πῶς πρέπει νὰ νοῆται τὸ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτελούμενον φιλανθρωπικὸν ἔργον».

Μεθ' ἑκάστην εἰσήγησιν διεξήγετο εὐρεῖα συζήτησις, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ Σεβασμιώτατος, ὅστις καὶ κατέκλειε δίδων τὰς δεούσας κατευθυντηρίους γραμμάς.

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Συνεδρίου, οἱ Σύνεδροι παρεκάθησαν εἰς γεῦμα, εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Οἰκοτροφεῖον Ἀρρένων, καθ' ὃ ἐν τῷ πνεύματι τῆς καταγοήσεως τῆς θείας ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου συνεσφίχθησαν ἀκόμη περισσότερον οἱ δεσμοὶ μεταξὺ τοῦ Ποιμενάρχου καὶ τῶν Ποιμένων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, πρὸς ἀρτιωτέραν ἐπιτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς τούτων.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐστραλίας

Φιλανθρωπικὸν Ἵδρυμα Προστασίας Γερόντων Ἑλλήνων καὶ Αὐστραλῶν.

Τὸ Ἵδρυμα τοῦτο λειτουργεῖ ἀπὸ ἔτους περίπου ἐν Σύδνεϋ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αἰγίδα καὶ προστασίαν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας καὶ διοικεῖται ὑπὸ αὐτοτελοῦς Ὀργανισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπαρτίζεται ἐξ ὁμογενῶν. Περιλαμβάνει ἐξ λειτουργοῦντα κτίρια, ὡς καὶ ἓν κτίριον εἰς τὴν ἐξοχικὴν περιφέρειαν Ρόμπερτσον, ἐπὶ ἐκτάσεως 100 περίπου ἑκταρίων, τὸ ὁποῖον τῇ εἰσηγήσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰεζεκιήλ, θέλει χρησιμοποιηθῇ ὡς τόπος Κατασκηνώσεων καὶ Πνευματικῶν Συγκεντρώσεων. Τὸ ἐν λόγῳ Ἵδρυμα διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Αἰδ. π. Ἰωάν. Καπέτα, βοηθουμένου ὑπὸ δύο Μοναχῶν, Θωμαΐδος καὶ Καλλινίκης, καὶ τῆς δοκίμου Μοναχῆς Αἰκατερίνης Σποκιανοῦ.

Φιλόπτωχοι Ἀδελφότητες τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Εἰς πολλὰς Κοινότητας τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας λειτουργοῦν Τμήματα Φιλοπτώχων Ἀδελφοτήτων Κυριῶν, τῶν ὁποίων κύριον ἔργον εἶναι ἡ Φιλανθρωπία, ἡ κοινωνικὴ ἐργασία, ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν μεταναστῶν καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενῶν. Εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὑπουργείου Μεταναστεύσεως, μελετᾶται τὸ θέμα τοῦ διορισμοῦ ἑνὸς Κοινωνικοῦ Λειτουργοῦ διὰ τὸν συντονισμὸν τῶν μεταναστευτικῶν προβλημάτων τῶν ὁμογενῶν.

Ἱ. Μητρόπολις Βελγίου, Ὁλλανδίας καὶ Λουξεμβούργου.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βελγίου κ. Αἰμιλιανὸς ἐπεσκέφθη τὴν Δημαρχίαν τῆς Πόλεως Γκέγκ, παρακαλέσας ὅπως ἐκχωρηθῇ κατάλληλον οἰκόπεδον, δωρεάν, διὰ τὴν ἀνέγερσιν Ναοῦ διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν εἰς Swartberg διαμενόντων Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων.

—Ἐπεσκέφθη τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον τῆς Ἀμβέρσης κ. J. Victor Dalens, τὸν ὁποῖον καὶ παρεκάλεσεν, ὅπως μελετήσῃ τὴν δυνατότητα ἐκχωρήσεως Ἱ. Ναοῦ διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Παροικίαν τῆς Ἀμβέρσης.

— Διωργάνωσε νέας Φιλοπτώχους Ἀδελφότητας ἐν Βεβριέ, Ἀουτάλεν, Λιέγῃ καὶ Ἔϊσδεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐμπεριστάτων καὶ γενικώτερον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ὀρθοδόξων Παροικιῶν.

— Διωργάνωσε Δανειστικὰς Βιβλιοθήκας εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Παροικίας, τὰς ὁποίας καὶ πλουτίζει διὰ προσφορῶν καὶ δωρεῶν τῶν διαφόρων ἐν Ἑλλάδι Ἱδρυμάτων καὶ Ἐκδοτικῶν Οἴκων.

— Διενεργεῖ δὲ ἔρανον διὰ τὴν ἀγορὰν ἀκινήτου ἐν Βρυξέλλαις πρὸς στέγασιν τῶν Γραφείων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος προθύμως ἀνταποκριθεῖσα εἰς τὴν ἔκκλησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου διέθεσε τὸ ποσὸν τῶν 200.000 δραχμῶν.

— Διενεργεῖ ἔρανον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Ἱ. Εἰκονοστασίου καὶ τοῦ Ἱ. Θρόνου διὰ τὸν Ἱ. Ναὸν τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν τῶν Βρυξελλῶν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἡ 6η καὶ 7η Νοεμβρίου 1971 ὑπῆρξαν διὰ τὸ παλαίφατον Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας εἰς εἰσέτι σταθμὸς εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Θεολογικὸν Ἰνστιτοῦτον «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός» παρὰ τῇ Ἱ. Μονῇ Παναγίας Μπελεμεντίου (πλησίον τῆς Τριπόλεως Λιβάνου) ἐνεκαινιάσθη ὑπὸ τοῦ Ἐξ. Προέδρου τῆς Δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου καὶ τοῦ Μ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἠλία παρουσίᾳ μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Θρόνου, μεγάλου ἀριθμοῦ Κληρικῶν καὶ πλήθους κόσμου.

Τὴν 6ην Νοεμβρίου ἐτελέσθη ὁ Μέγας Ἑσπερινός, προεξάρχοντος τοῦ Μακ. Πατριάρχου ἐν τῷ Ναῷ τῆς Παναγίας τῆς Ἱ. Μονῆς Μπελεμεντίου καὶ ἠκολούθησε Συναυλία Βυζαντινῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὕμνων, ἥντινα ἐξετέλεσαν αἱ Χορῳδίαι τῆς Μπελεμεντίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Πέρσου καὶ τῆς ἐν Βηρυττῷ Μουσικῆς Ἑταιρείας.

Τὴν ἑπομένην 7ην τοῦ ἰδίου μηνός, ἐτελέσθη Πατριαρχικὴ Λειτουργία ἐν τῷ αὐτῷ Ἱ. Ναῷ, παρουσίᾳ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιερέων τοῦ Θρόνου, Βουλευτῶν καὶ Ὑπουργῶν Λιβάνου, τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος ἐν Λιβάνῳ, τοῦ Ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Δαμασκῷ, Ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Χώρας, Κληρικῶν ὅλων τῶν ἐν Λιβάνῳ δογμάτων, Προϊσταμένων καὶ ἀντιπροσώπων Ὀρθοδόξων Σωματείων ἐν Λιβάνῳ, Συρίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, καὶ πλήθους κόσμου, ὁρμωμένου ἐκ πλείστων πόλεων καὶ χωρίων Συρίας καὶ Λιβάνου.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας Λειτουργίας, ἥτις ἀναμετεδόθη καὶ ἐκ τοῦ ραδιοφωνικοῦ δικτύου τοῦ Λιβάνου, πρῶτον ὡμίλησεν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης, ἐξάρας τὴν σημασίαν τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ ἀκολούθως ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νέας Ὑόρκης (τῆς Ἀντιοχειανῆς Ἐπαρχίας) κ. Φίλιππος ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐπαρχίας του, ἥτις ὑπῆρξε διὰ τοῦ μακαριστοῦ προκατόχου του κυροῦ Ἀντωνίου Μπεσὴρ ὁ κύριος ἐκτελεστὴς τοῦ ὁράματος ὅλων τῶν συγχρόνων ἀντιοχειανῶν γενεῶν, ὅπως ἐπανασυγκροτηθῇ ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀντιοχείας ἡ παίξασα μέγιστον ρόλον εἰς τὴν θεολογικὴν ζωὴν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Ἀκολούθως, κατηυθύνθησαν οἱ παρόντες, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Πατριάρχην, πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον τοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ ἀφοῦ ἀπέκοψεν ὁ Πρόεδρος τὴν ταινίαν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἐτέλεσεν ὁ Μακαριώτατος ἁγιασμὸν καὶ ηὐλόγησε πάντας, εὐχηθεὶς ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ θεαρέστου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπωμισθῇ ἡ Πνευματικὴ αὕτη Τροφός.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Ἡ Ἐπιθεώρησις τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας «Ortodoxia» (ἀριθ. 1/1971), ἐκτὸς τῶν βιβλιοκρισιῶν, δημοσιεύει τὰ ἑξῆς: 1) Ἀπόψεις περὶ τῆς οἰκουμενικῆς δράσεως ὑπὸ τὴν ποιμαντικὴν ἐποπτείαν τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου κ. Ἰουστινιανοῦ. 2) Ἄρθρα, ἀφορῶντα εἰς διομολογιακὰ ζητήματα: α) Καθηγητοῦ I. Ramureanu, Ἡ συμβολὴ τῶν Θεολόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ρουμανίας εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. β) Καθηγητοῦ Emilian Valescu, Προκαταλήψεις παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐν Ρουμανίᾳ Θεολόγοις διὰ θρησκείας μὴ χριστιανικάς· γ) Romul Grecu, Σκέψεις περὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας· δ) Arupala Gleevarghis, Ἡ ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Συριακὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰνδιῶν. ε) Ἀρχιμ. Zareh Baronian, Ἡ χειροθεσία καὶ ἡ χειροτονία εἰς τὴν Ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν· στ) Nicolae Fer, Ἡ Θεογνωσία καὶ ἡ ἰδέα τῆς «ἐπεκτάσεως» κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον Νύσσης. 3) Ἐκκλησία καὶ ζωή: α) Καθηγητοῦ Em. Vasilescu, Οἱ ὅροι καὶ αἱ προοπτικαὶ τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου· β) Καθηγητοῦ Istvan Juhasz, Ἑνότης ἐν τῷ μείζονι μέρει· γ) Ἀπόψεις τῆς προκληθείσης ἔριδος εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐξ αἰτίας τοῦ «Ὑπομνήματος τῶν ἐπισκόπων τῆς Ὁλλανδίας».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΔΗΜ. ΕΡΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ: Οἰκισμοῦ καὶ Πολεοδομίας

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20 Ἰανουαρίου 1972

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΩΣ

ΘΕΜΑ: Ἀνέγερσις Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ διαμόρφωσις τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν χώρου.

Ἡ Περιφερειακὴ Διοίκησις Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας προκηρύσσει Πανελλήνιον Ἀρχιτεκτονικὸν διαγωνισμὸν συντάξεως προσχεδίων διὰ τὴν ἀνέγερσιν Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ διαμόρφωσιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν χώρου, προϋπολογισμοῦ περίπου 16.000.000 δρχ.

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκτοὶ ἅπαντες οἱ Ἀρχιτέκτονες Διπλωματοῦχοι Ε.Μ.Π. ἢ Πολυτεχνικῆς Σχολῆς Θεσ/νίκης ἢ ἰσοτίμου σχολῆς τῆς ἀλλοδαπῆς, μέλη τοῦ Τ.Ε.Ε. καὶ οἱ πρὸς τούτους ἐξομοιούμενοι ἐπίσης μέλη τοῦ Τ.Ε.Ε.

Ὁ Διαγωνισμὸς διενεργεῖται συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. Ε· 27960/1665/7.9.1970 (ΦΕΚ. Β'. 684/30.9.70) ἀποφάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Δημ. Ἔργων «περὶ ἐγκρίσεως προδιαγραφῶν» «περὶ ἀρχιτεκτονικῶν διαγωνισμῶν καὶ ὅρων διενεργείας αὐτῶν».

Τὸ ἀντικείμενον τοῦ διαγωνισμοῦ ἀφορᾷ:

1. Εἰς τὴν σύνταξιν προσχεδίων τοῦ συγκροτήματος τοῦ Ναοῦ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκφράζῃ συγχρόνους θρησκευτικὰς ἰδέας ἐναρμονιζομένας ἐμμέσως μόνον μὲ ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Θρησκευτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς Ἑλλάδος.
2. Εἰς τὴν προσαρμογὴν εἰς τὸ νέον περιβάλλον καὶ ἔνταξιν εἰς τὴν ὅλην σύνθεσιν τῆς ὑπαρχούσης ἤδη πλήρους μελέτης τοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου (συνταχθείσης διὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ εἰς ἑτέραν θέσιν) στοιχεῖα τῆς ὁποίας οἱ ἐνδιαφερόμενοι λαμβάνουν μετὰ τῆς διακηρύξεως τοῦ Διαγωνισμοῦ.
3. Εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως ἐντὸς τοῦ προτεινομένου χώρου ἀνεγέρσεως Μουσείου, πρὸς στέγασιν Ἔργων Χριστιανικῆς Τέχνης καὶ
4. Εἰς τὴν πλήρη πρότασιν διὰ προσχεδίων διαμορφώσεως τοῦ συνόλου τοῦ οἰκοπέδου, εἰς τὸ ὁποῖον προβλέπεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν προαναφερθέντων τριῶν διαφόρων λειτουργικῶν ὁμάδων κτιρίων καὶ χώρων.

Προθεσμία ὑποβολῆς τῶν μελετῶν καθορίζεται ἡ 13η ὥρα τῆς 31ης τοῦ μηνὸς Μαΐου 1972.

Τόπος ὑποβολῆς τῶν μελετῶν ἡ Περιφερειακὴ Διοίκησις Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας-Διοικητήριον — ἀριθ. Γραφείου 03. —

Ἡ κρίσις τῶν ὑποβληθεισῶν μελετῶν θὰ διενεργηθῇ ὑπὸ τῆς συγκροτηθησομένης πρὸς τοῦτο, ὑπὸ τῆς Περιφερειακῆς Διοικήσεως Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὡς χρηματικὰ βραβεῖα προβλέπονται τὰ κάτωθι:

Α'. ΒΡΑΒΕΙΟΝ 300.000 δρχ.

Β'. ΒΡΑΒΕΙΟΝ 180.000 δρχ.

Γ'. ΒΡΑΒΕΙΟΝ 120.000 δρχ.

Προσέτι θὰ χορηγηθοῦν τρεῖς ἔπαινοι συνοδευόμενοι ἀπὸ μικρὰν ἀποζημίωσιν 15.000 δρχ. διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἐξόδων παρουσιάσεως τῆς λύσεως.

Εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους παρέχονται ὑπὸ τῆς Π.Δ.Κ.Δ.Μ. Τμῆμα Οἰκισμοῦ Πολεοδομίας ΕΔΕ — Διοικητήριον — ὄρ. 4ος, ἀριθ. Γρ. 422, τοῦ Συλλόγου Ἀρχιτεκτόνων-Ἠπίτης 3 Ἀθῆναι καὶ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος τὰ κάτωθι στοιχεῖα:

1. Διακήρυξις Διαγωνισμοῦ.
2. Δύο τοπογραφικὰ διαγράμματα ὑπὸ κλίμακα 1:200 καὶ 1:10.000 τῆς περιοχῆς.
3. 13 ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια κατόψεων κλπ. τοῦ κτιρίου Ἱδρύματος Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν.

Ὁ Π.Δ.Κ.Δ.Μ.
ΝΙΚ. ΓΚΑΝΤΩΝΑΣ
ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ

- ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο, ἀφιερωμένον εἰς τοὺς ἀοιδίμους προμάχους τῆς Ὀρθοδοξίας, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰς ἑπτὰ Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει μιᾶς πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς (1922-1972), περιλαμβάνει δύο κύρια μέρη: Α') Τυπολογικὸν (Κυριακοδρόμιον καὶ Μηνολόγιον τοῦ ἔτους), καὶ Β') Διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῶν Πατριαρχείων καὶ πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ὡς καὶ χρονολογικοὺς πίνακας, ἀστρονομικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔτους, πασχάλια, διευθύνσεις καὶ τηλέφωνα Ἱεραρχῶν, κλπ. Σχῆμα 14Χ21. Σελίδες 582.

- ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ μετὰ ὡραιοτάτων βυζαντινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ἱ. Μονῶν Μετεώρων, ὅπως τῶν Ἁγίων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, τῶν Ἁγίων Δημητρίου καὶ Νέστορος, τῆς Κοιμήσεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῆς θείας Μεταλήψεως, Μαρτυρίων Ἁγίων κ. ἄ. φωτογραφίας τοῦ Καθηγητοῦ κ. Εὐαγ. Θεοδώρου. Ἐκτύπωσις εἰς τετραχρωμίαν ἐπὶ χάρτου «ἰλλουστρασιὸν» τῶν 150 γραμμ. καὶ εἰς μεγάλον σχῆμα. Τιμᾶται δρχ. 70.

- ΗΜΕΡΟΔΕΙΚΤΗΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1972, ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ὡς τὸν πολυτιμότερον πνευματικὸν θησαυρόν, τὸν ὁποῖον παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ τὸν ὁποῖον καλούμεθα νὰ διατηρήσωμεν ἀνόθευτον καὶ ἀκέραιον εἰς τοὺς αἰῶνας. Πλαίσιον, εἰς βυζαντινὴν ζωγραφικὴν καὶ τετραχρωμίαν, ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Φωτίου τοῦ Μεγάλου ἐκ χειρὸς Ἀθ. Πιπιλῆ. Τιμᾶται δρχ. 12.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα, Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα. Τόμ. Α'. Πεντάτευχος: Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον. Ἀδελφότης Θεολόγων ἡ «Ζωή». Ἀθῆναι σσ. 524. Τόμος Β'. Ἰησοῦς Ναυῆ, Κριταί, Ρούθ, Βασιλειῶν Α', Β', Γ', Δ', Παραλειπομένων Α', καὶ Β'. σσ. 631 (Κείμενον — Σύντομος ἀπόδοσις τοῦ νοήματος — Γενικὴ εἰσαγωγή — Εἰδικαὶ εἰσαγωγαὶ εἰς ἕκαστον βιβλίον — Διαίρεσις εἰς ἑνότητας μετὰ ἐπιγραφῶν — Παραπομπαὶ εἰς Καινὴν Διαθήκην — Εἰκόνες καὶ Πίνακες — Λεξικὸν εἰς τὸ τέλος τοῦ τελευταίου τόμου).

1. Ὁ καὶ ἐξ ἄλλων δημοσιευμάτων γνωστὸς ἐργάτης τοῦ πνεύματος Ἰωάννης Κολιτσάρας,

ἰδίᾳ εἰς ἔργα πνευματικῆς οἰκοδομῆς, ἀποδεικνύεται νῦν καὶ ὀτρηρὸς τῆς Βίβλου μελετητής. Ὁ ἔνθερμος θρησκευτικὸς ζῆλος εἰς διάδοσιν εἰς ὅσον πλείστους ἐκ τῶν Ἑλλήνων πιστῶν τοῦ ἱεροῦ κειμένου τῶν Ἁγίων Γραφῶν, παρεκίνησεν αὐτὸν εἰς τὸ ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐργῶδες ἔργον τῆς ἑρμηνευτικῆς ἀποδόσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ ἡ ἁπλῆ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Π.Δ. ἀπαιτεῖ καὶ χρόνον μακρὸν καὶ ὑπομονήν, ἅμα δὲ καὶ ἀδιάπτωτον ζῆλον εἰς περάτωσιν τοῦ ὅλου περιεχομένου τῆς Βίβλου. Ἀντιλαμβάνεται ἑπομένως καὶ ὁ πλέον ἀδαὴς τῆς συγγραφικῆς ἐπιδόσεως, τί σημαίνει τὸ ν'ἀποδώσῃ τις εἰς τὴν σύγχρονον ὁμιλουμένην γλῶσσαν ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

2. Ἀλλὰ τὰ λεχθέντα δὲν ἀφοροῦν τόσον εἰς τὸν ἀδαῆ περὶ τὰ ἑρμηνευτικὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἀλλ' εἰς τὸν ἐπιστήμονα κριτικόν, ὅστις θὰ θελήσῃ νὰ κρίνῃ ἐν ὀλίγαις σειραῖς ἔργον πολύμοχθον, μακρᾶς διαρκείας καὶ ἐξαντλητικῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς. Καὶ ὁ κ. Κολιτσάρας ἀπεδείχθη, ὅτι πλὴν τοῦ ἱεροῦ του ζήλου μεταδόσεως τοῦ θείου λόγου, κέκτηται ἐξαίρετα προσόντα φιλοπονίας, ἐπιμελείας καὶ ὑπομονῆς, ὥστε νὰ φέρῃ εἰς πέρας καὶ τὸ ἐργωδέστερον ἐγχείρημα συντάξεως ἔργου φύσει δυσχεροῦς, μακρᾶς πνοῆς καὶ ἀκλονήτου ἐπιμονῆς. Τῶν προσόντων τούτων ἀπεδείχθη κάτοχος ὁ κ. Κολιτσάρας. Ἀλλὰ πέραν τούτων οὗτος ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι πλήρως κύριος τοῦ θέματός του, ἤτοι τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἐνδογενῶς ἀναφύονται κατὰ τὴν προσπάθειαν ἀποδόσεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου τῆς Βίβλου εἰς τὴν ἁπλῆν καὶ ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἡμῶν. Ἐνταῦθα, ἡ βαθεῖα θεολογικὴ κατάρτισις τοῦ μεταφραστοῦ εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, ἀποτελοῦσα τὸ πρωταρχικὸν στοιχεῖον τῆς ἑρμηνείας οὐ μόνον τῶν ἱερῶν κειμένων τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ παντὸς Πατερικοῦ κειμένου ἢ κειμένου οἱουδήτινος ἄλλου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως.

3. Ἀλλ' ὁ κ. Κολιτσάρας ἀπέδειξεν ἅμα ὅτι καὶ γνωρίζει νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ πρέπον ἰδίωμα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ τῇ ἀποδόσει τοῦ νοήματος τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Ἔλαβε βεβαίως ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπομνηματικὰ ἔργα τὰ πρὸ αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ ἑρμηνευτικὰ καὶ παραφραστικά. Ἐπίσης ἐχρησιμοποίησε τὰ σπουδαιότερα συναφῆ ἔργα εἰς τὰς ξένας γλώσσας συντεταγμένα, ἅτινα καὶ ἀναφέρει ἐν τῷ Προλόγῳ αὐτοῦ. Ὁ ἐποικοδομητικὸς σκοπὸς τοῦ ἔργου φαίνεται ἤδη ἐκ τῆς γενικῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ σ. ἐν τῷ Α' τόμῳ (σ. 12-20). Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ διὰ τὰς εἰς ἕκαστον βιβλίον Εἰσαγωγάς. Γλῶσσα ἁπλῆ, σαφὴς καὶ ἀπηλλαγμένη ἰδιωματισμῶν, ὅσον ἦτο δυνατόν.

4. Τὴν αἰτιολόγησιν τοῦ ἀναληφθέντος ὡραίου ἔργου ἐκθέτει ὁ σ. ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑαυτοῦ Προλόγου: «Ἡ ἀπόδοσις τοῦ νοήματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ μάλιστα ἐν συντομίᾳ, γενικῶς δὲν εἶναι ἔργον εὔκολον, ἐξ ἀντιθέτου εἶναι δύσκολον κυρίως διὰ τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ προσιδιάζον εἰς αὐτὴν γλωσσικὸν ὕφος. Εἰδικώτερον ἡ ἀπόδοσις τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρουσιάζει τὰς μεγαλυτέρας δυσκολίας. Ἀλλὰ μᾶς ὤθησεν εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἐγχειρήματος τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης προσφορᾶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μιᾶς συντόμου, ἁπλῆς, πιστῆς, εὐχρήστου καὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν καταληπτῆς ἀποδόσεως τοῦ νοήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ προφορικαὶ καὶ γραπταὶ σχετικαὶ παρακλήσεις καὶ ἀξιώσεις ἐκ μέρους πλήθους ἀνθρώπων, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ ὁμόφωνος ἐντολὴ τῆς Ἀδελφότητος ἡμῶν», τῆς «Ζωῆς».

5. Ὁ τεθεὶς σκοπὸς ἐκπληροῦται διὰ τοῦ μετὰ χεῖρας ἐξαιρέτου πονήματος. Εὐχόμεθα τὴν ταχεῖαν ὁλοκλήρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ παντὸς πιστοῦ.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀριστείδη Γ. Πανώτη, Παῦλος Στ'—Ἀθηναγόρας Α'—εἰρηνοποιοί, Ἀθῆναι 1971, σχ. 4ον σελ. 262.

Ἓν ἐκ τῶν ἐπὶ παγκοσμίου κλίμακος τελευταίων ἐκδοτικῶν ἐπιτευγμάτων ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐντιμολογιωτάτου Ἄρχοντος Μ. Ἱερομνήμονος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, Καθηγητοῦ κ. Ἀριστείδη Γ. Πανώτη ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου.

Ἐν πρώτοις, δέον νὰ ἐξαρθῇ τὸ προβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ τόμου τούτου θέμα, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς προβολῆς αὐτοῦ. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Πανώτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1958 ραγδαίαν ἐξέλιξιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο μεγαλυτέρων Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς, ἥτις ἐξέλιξις κατέπληξε τοὺς πάντας καὶ κατέστη, πρὸ πάντων παρ' ἡμῖν, σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Ὁ κ. Πανώτης, παρουσιάζων τὰ γενεσιουργὰ αἴτια τῆς ἐξελίξεως ταύτης, διὰ λίαν ἐπιτυχοῦς χρήσεως τῆς γενετικῆς ἱστορικῆς μεθόδου, παρουσιάζει τὰ γεγονότα καὶ τὰς βαθυτέρας συναρτήσεις αὐτῶν, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν ριζικὴν μεταβολὴν στάσεως καὶ ἐνατενίσεως ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου τοῦ κ. Πανώτη εἶναι ἡ συμπλήρωσις τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς ἁγίας ἕδρας ἀποφασισθείσης ἐκδόσεως εἰς ἑλληνικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν ἐκδόσεως μιᾶς λευκῆς βίβλου πάντων τῶν ἀνταλλαγέντων—μεταξὺ τῶν δύο κέντρων—κειμένων. Ἡ λευκὴ αὐτὴ βίβλος παραλείπει τὰ ἱστορικὰ πλαίσια τῶν δημοσιευομένων κειμένων, ἵνα μὴ δεσμεύσῃ τὴν ἐλευθερίαν ἑρμηνείας καὶ ἀξιολογήσεως αὐτῶν. Τὴν περιγραφὴν καὶ ἀξιολόγησιν ἀκριβῶς τῶν εὐρυτέρων τούτων ἱστορικῶν πλαισίων καὶ συναρτήσεων ἀνέλαβεν ὁ συγγραφεύς. Ἐπὶ ὁλόκληρον τριετίαν ἠγωνίσθη νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ ἱστορικὸν καὶ χρονογραφικὸν ὑλικόν, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὰ γεγονότα καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὰ «παραλειπόμενα χρονικὰ» τῆς ἀνατελλούσης καὶ ὑποφωσκούσης νέας ἐποχῆς τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων. Ὁ σ. ἐπραγματοποίησε μακρὰς ἐρεύνας εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Πατριαρχικῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐμελέτησε τὰς παλαιοτέρας καὶ νεωτέρας πηγάς, πρακτικά, ἐκθέσεις καὶ δεκάδας φακέλλων ἀλληλογραφίας. Ἐκ τοῦ Φαναρίου μετέφερε τὸ ἐνδιαφέρον του εἰς τὸ Βατικανόν. Συνεργασθεὶς μετὰ τῶν ἁρμοδίων

τῆς «Γραμματείας διὰ τὴν ἑνότητα τῶν Χριστιανῶν», καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ ἐξαιρέτου σκαπανέως τῆς ἐπανασυναντήσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πατρὸς Pierre Duprey, ἐμελέτησεν ἔγγραφα, συνεπλήρωσε βιβλιογραφίας καὶ παραπομπάς. Παραλλήλως ὁ κ. Πανώτης ἐνεψύχωσε τὰ γεγονότα διὰ τῆς παραθέσεως ἐν τῷ ἔργῳ του 335 λίαν καλλιτεχνικῶν—κατὰ μέγα μέρος ἐγχρώμων—φωτογραφιῶν, ληφθεισῶν τόσον ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου προσωπικοῦ του ἀρχείου ἱστορικῶν φωτογραφιῶν καὶ διαφανειῶν τῶν σημαντικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν προσωπικῶν ἀρχείων τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα Παύλου ΣΤ', τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα τοῦ Α' καὶ τῶν κατὰ τὰς ἱστορικὰς στιγμὰς παραστάντων φωτογράφων. Τὸ ὅλον κείμενον τοῦ ἔργου παρουσιάζεται οἱονεὶ ὡς ἱστορημένον βυζαντινὸν χειρόγραφον, κοσμούμενον ὡσαύτως ὑπὸ πλήθους καταλλήλων πρωτοτύπων σχεδίων ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων, ἀναγλύφων καὶ τοιχογραφιῶν τῆς παλαιοχριστιανικῆς, βυζαντινῆς, ῥωμανικῆς καὶ γοτθικῆς τέχνης, ἀναπαραχθέντων γραμμικῶς ὑπὸ ἐκλεκτῶν καλλιτεχνῶν.

Τὸ ἐξώφυλλον τοῦ τόμου ἔχει παράστασιν τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ πηδάλιον τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἐντὸς αὐτῆς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα, ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαός. Φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὰς πραγματικὰς ὑπογραφὰς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἔχει χαραχθῆ, πλὴν τοῦ τίτλου, ὁ παπικὸς θυρεὸς καὶ ἡ πατριαρχικὴ σφραγίς.

Τὸ κείμενον, ἐκτὸς τοῦ προλόγου (σελ. 9-12) καὶ τοῦ ἐπιλόγου (σελ. 249-251), διῃρέθη εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ Α' μέρος περιλαμβάνονται α') σύντομος διήγησις τῶν ἀφετηριακῶν γεγονότων, ἐμπνεόντων τὰς οἰκουμενικὰς προσπαθείας (σελ. 13)· β') συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς ἐξελίξεως τῆς διαιρέσεως Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποκάλυψις τῶν ἀγνώστων προσπαθειῶν κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν σχέσεων Ὀρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ (σ. 14-28)· γ') σκιαγραφία τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν ῥηξικελεύθων οἰκουμενικῶν προσπαθειῶν τῶν παπῶν Ἰωάννου ΚΓ' καὶ Παύλου τοῦ ΣΤ', ὡς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α' (σελ. 28-78). Εἰς τὸ Β' μέρος ἐκτίθεται τὸ Χρονικὸν γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων τῶν ἐτῶν 1958-1971, ἐξ ὧν δαπιστοῦται ἡ προοδευτικῶς χωροῦσα προσέγγισις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (σ. 79-231). Οἱ ἀκολουθοῦντες «Ὑπομνηματισμοί» περιέχουν 412 παραπομπὰς εἰς πηγὰς καὶ βοηθήματα καὶ διὰ σημειώσεων καθιστοῦν πληρεστέραν τὴν ὅλην ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων καὶ τῶν συναρτήσεων αὐτῶν (σελ. 253-260). Εἰς τὸ τέλος τοῦ Τόμου ὑπάρχουν χρονολογικὸς πίναξ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων τοῦ Κ' αἰῶνος, συνοπτικὴ βιβλιογραφία τῶν τελευταίων σχετικῶν δημοσιευμάτων, τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκδόσεως, ὡς καὶ σύντομον βιογραφικὸν σημείωμα τοῦ συγγραφέως.

Τὰ κείμενα, αἱ φωτογραφίαι καὶ τὰ σχέδια συνδέονται ἀκουστικῶς μὲ τὴν πραγματικὴν ἀτμόσφαιράν των δι' ἑνὸς δίσκου 33 στροφῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν τριῶν συναντήσεων τοῦ Πάπα Παύλου ΣΤ' καὶ τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α', ἀκούων προσφωνήσεις των, τὰς ἀπὸ κοινοῦ προσευχάς των καὶ ἀναγνώσεις βιβλικῶν περικοπῶν, τὰς πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα εὐλογίας των, τὰ ἀπὸ κοινοῦ ψαλέντα πολυχρόνιά των, ὕμνους ἀγάπης καὶ δεήσεις παρισταμένων πιστῶν.

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται, ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ διαφωνοῦντες πρὸς σημεῖά τινα τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως δέον νὰ ἀναγνωρίσουν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμος ἀποτελεῖ μνημειῶδες καὶ πρωτοπορειακὸν ἔργον, ὅπερ διανοίγει ὁδοὺς καὶ θὰ ἔχῃ ὁπωσδήποτε εὐεργετικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων, τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἀρξαμένης ἐλπιδοφόρου προσπαθείας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος τῶν μέχρι τοῦδε κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὡς χαρακτηριστικῶς σημειοῖ ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ Προλόγῳ, διὰ νὰ παραθέσωμεν ἓν δεῖγμα τῆς γλαφυρᾶς γλώσσης καὶ τοῦ συναρπαστικοῦ ὕφους του, «ἀπὸ τὰ οὐράνια μιὰ περιστερὰ παρουσιάζεται. Ἄνεμος ἀγάπης καὶ ἐν Χριστῷ εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας πνέει στὸν χριστιανικὸ κόσμο. Ἀποκαλυπτικὲς σάλπιγγες γκρεμίζουν τὰ τείχη τῆς ἀπομονώσεως... Ἔκλεισε ἡ σελίδα τῆς μισαλλοδοξίας καὶ ἄνοιξε τὸ κεφάλαιο τῆς συνεννοήσεως... Ποτὲ ἕως τώρα ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἀγάπης τῆς Ἀνθρωπότητος δὲν ἔγινε τόσο αἰσθητὴ μέσα στὴν Ἱστορία. Ὡριμάζει ραγδαῖα ἡ συνείδηση τῆς Χριστιανικῆς Οἰκουμένης» (σ. 9-12). Ἡ ἐπὶ γεγονότων στηριζομένη αἰσιοδοξία τοῦ συγγραφέως κορυφοῦται ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ, ἔνθα τονίζονται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὰ ἑξῆς: «Ὁ χῶρος τῆς ζωῆς μας, σήμερα, γεμίζει ἀπὸ σημαδιακὰ γεγονότα καὶ χαρισματοῦχα πρόσωπα. Ψηλαφῶντας τὰ «σημεῖα» τους ἀποκαλύπτεται, χωρὶς ἀμφιβολία, πὼς κάτι μεγαλειῶδες προετοιμάζεται... Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ποὺ θέτει σκοπούς, ἐπινοεῖ τὰ μέσα ἐνεργείας του, σημασιολογεῖ τὰ γεγονότα καὶ προπαρασκευάζει στὴ νέα ἔξοδο τὸν «λαὸ τοῦ Θεοῦ»... Ἐμφυσᾶ παγκοσμίως ἀποκαλυπτικὰ μηνύματα. Συγκεντρώνει τὶς ψυχές. Μοιράζει χαρίσματα ἁρμονίας. Ἐμπνέει ἐλευθερία σκέψεως, ἀποφατικὴ θεώρηση, ἐνέργεια καὶ ἀπόφαση κατ' οἰκονομία. Στρέφει στὶς πηγὲς καὶ στὴν ἑπανερμηνεία τους. Φανερώνει νέους δρόμους. Δημιουργεῖ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Π ε ν τ η κ ο σ τ ῆ ς» (σελ. 249-250).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Κλῆσις Κατηγορουμένου [2]

Πρὸς
Τὸν π. Ἀρχιμανδρίτην Δωρόθεον Φλέγκαν
Ἀγνώστου διαμονῆς

Ἐνεργοῦντες ἔνορκον τακτικὴν ἀνάκρισιν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 3206α/2585/28-7-71 σεπτῆς ἐντολῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. Φ200/4650/3-8-71 τοιαύτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Ἱερωνύμου, καλοῦμεν σε, ὅπως ἐμφανισθῇς ἐνώπιον ἡμῶν τὴν 3ην τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1972, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 4ην ἀπογευματινὴν ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Ζώνης Πατησίων καὶ ἀπολογηθῇς ἐπὶ τῆς ἀποδιδομένης σοι κατηγορίας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῇ Δεκεμβρίου 1971

Ὁ Ἀνακριτὴς
Ἱερομ. Πέτρος Δακτυλίδης
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἁγ. Ζώνης

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν κενῶν θέσεων τακτικοῦ ἐφημερίου ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς: α') Παναγίας Θεοτόκου, Δήμου Ἁγίου Δημητρίου, β') Ἁγίας Παρασκευῆς, Ἀττικῆς καὶ γ') Ἁγίου Παύλου, Νέων Σεπολίων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τά τε κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσι τὴν β' θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Βιλλίων, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ ὁριζόμενα δικαιολογητικά, πρὸς ἀνακήρυξίν των ὡς Ἐφημερίων.

Ἐν Κηφισιᾷ τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1972

† Ὁ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Γυθείου καὶ Οἰτύλου

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν Ἀρεοπόλεως Λακωνίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νόμων καὶ τῶν Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ καὶ πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Γυθείῳ τῇ 28ῃ Ἰανουαρίου 1972

† Ὁ Γυθείου ἐπὶ Οἰτύλου ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Μηνᾶ Θεσσαλονίκης, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 25ῃ Ἰανουαρίου 1972

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἰωαννίνων

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ι.Σ. «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων 1) τῆς Ἐνορίας Ἁγ. Μαρίνης Πόλεως Ἰωαννίνων καὶ 2) τῆς Ἐνορίας Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἐλεούσης Ἰωαννίνων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων καὶ τῶν Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ καὶ πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Τίθεται ὑπ' ὄψιν τῶν ἐνδιαφερομένων, ὅτι διὰ τὴν Ἐνορίαν Ἁγ. Μαρίνης εἶναι ἀπαραίτητοι τοὐλάχιστον Θεολογικαὶ Σπουδαί.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου 1972

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερὰ Μητρόπολις Σερρῶν καὶ Νιγρίτης

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33-36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα καὶ βουλομένους ὅπως καταλάβωσι μίαν τῶν ἀκολούθων ὀργανικῶν ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Παρασκευῆς Ἁγίου Πνεύματος, 2) Ἱ. Ναοῦ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαμβακούσης, 3) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Τριάδος Ἄνω Ὀρεινῆς, 4) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Προβατᾶ, 5) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Τριάδος Βαρικοῦ, 6) Ἱ. Ναοῦ Τιμίου Προδρόμου Κυδωνειῶν, 7) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Λευκούδας, 8) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ξηροποτάμου, 9) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ν. Σεβαστείας, 10) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Νεοχωρίου, 11) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Κουμαριᾶς, 12) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κρίνου, ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰς αἰτήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν πρὸς ἀνακήρυξιν αὐτῶν ὡς ὑποψηφίων ἐφημερίων.

Ἐν Σέρραις τῇ 25ῃ Ἰανουαρίου 1972.

† Ὁ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
Ο.Δ.Δ.Ε.Π.
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Ἀριθ. Πρωτ. 13266 Ἐν Ἀθήναις τῇ 5ῃ Ἰανουαρίου 1972

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 20/8.12.1971 ἀποφάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΟΔΔΕΠ, ληφθείσης συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 124 παρ. 3, τοῦ Συντάγματος καὶ τοῖς ἄρθροις, 27, 34, 35, 177, 178β παρ. IX, XI τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 9/1970 Κανονισμοῦ περὶ Κ.Ε.Υ., ὡς καὶ τῷ ἄρθρῳ 11 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 14/1970 Κανονισμοῦ, προσελήφθη εἰς τὸν ΟΔΔΕΠ ὁ Νικόλαος Σακελλαρίου ἐπὶ συμβάσει ἰδιωτικοῦ δικαίου διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 16.12.1971 μέχρι 31.12.1973.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΦΩΤΙΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. { Πρωτ. 8380 / Διεκπ. 4237 *Ἀθήνησι τῇ 16-12-1971*

Πρὸς
Τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν
Ἐδέσσης-Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας

Εἰς Ἔδεσσαν

Ἄσμενοι γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 737 Β.Δ/τος δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 253 ΦΕΚ (τ. Α') τῆς 8-12-1971 μετωνομάσθη ἡ καθ' ὑμᾶς Ἱερὰ Μητρόπολις Ἐδέσσης καὶ Πέλλης, εἰς Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας.

Ἐντολῇ καὶ ἐξουσιοδοτήσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
† Ὁ Δέρβης ΚΟΣΜΑΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτευούσης Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς αἱ συνδρομαὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1971 καθωρίσθησαν ὡς ἀκολούθως:

Α' Συνδρομαὶ Ἐσωτερικοῦ:

«Ἐκκλησία» μετὰ τοῦ
«Ἐφημερίου» δραχμαὶ 200 ἐτησίως.
«Θεολογία» » 300 »

Φοιτηταὶ καὶ ἐκπαιδευτικοὶ πληρώνουν τὸ ἥμισυ.

Β' Συνδρομαὶ Ἐξωτερικοῦ:

«Ἐκκλησία» μετὰ τοῦ
«Ἐφημερίου» δραχμαὶ 270 ἢ δολλάρια 9
«Θεολογία» » 360 ἢ » 12

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ
† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
Α) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 200 ἐτησίως
Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 9 ἐτησίως.
Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» δρχ. 9.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Διορθόδοξα καὶ Διεκκλησιαστικὰ προβλήματα.
Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Τρεῖς Ἱεράρχας Ἐγκώμια.
Ἑόρτια Γράμματα.
Μητρ. πρ. Ἠλείας Γερμανοῦ, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι.
Μητροπολίτου πρ. Λήμνου Βασιλείου, Ἐθνομάρτυρες Ἀρχιερεῖς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.
Μητροπολίτου Καλαβρίας Αἰμιλιανοῦ, Ἐν ὄψει τῆς Συνόδου, Τὸ νόημα τοῦ Μοναχισμοῦ.
Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Α'. Διάσκεψις τῆς Προπαρασκευαστικῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς.
Δημητρίου Ι. Κόρσου, Καθηγητοῦ Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς, Τὸ Πνευματικὸν περιεχόμενον τῶν δύο λόγων τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου εἰς τὸ Γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος.
Ἀρχιμ. Ἠλία Μαστρογιαννοπούλου, Μερικαὶ βασικαὶ σκέψεις ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Μοναχισμοῦ.
Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου, Γενικὴ Ἐπισκόπησις τοῦ Σχεδίου Νόμου περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων.
Πρεσβ. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, Ἔκθεσις τοῦ Ἀντιπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Γενικῇ Συνελεύσει τῆς Κ.Ε.Κ. ἐν Nyborg τῆς Δανίας.
Πρωτ. Εὐαγγέλου Σκορδᾶ, Ἡ ὀρθόδοξος λατρεία μας καὶ ἡ σύγχρονος πραγματικότης.
Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδου, Τὸ ὅραμα τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ.
Ἀποστόλου Α. Βαλληνδρᾶ, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τελευταίαν 150ετίαν,
Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι.
Παρατηρήσεων στήλη.
Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.
Ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν «Ἐκκλησίαν».
Βιβλιοκρισίαι: Κ. Γ. Μπόνη. — Εὐαγ. Θεοδώρου.
Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων κ.λ.π.
Διακηρύξεις, Συμβάσεις.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασίου 1 — Τηλέφ. 710.734.